

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİMDALİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**LİSE – I – III. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE DENETİM ODAĞI İLE
RUHSAL SORUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
BELİRLENMESİ VE AKADEMİK BAŞARI İLE
KIYASLANMASI**

Şeyda ŞENGÜDER

**İZMİR
2006**

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**LİSE – I – III. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE DENETİM ODAĞI İLE
RUHSAL SORUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
BELİRLENMESİ VE AKADEMİK BAŞARI İLE
KIYASLANMASI**

Şeyda ŞENGÜDER

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Rengin AKBOY**

**İZMİR
2006**

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Lise – I.– III. Sınıf Öğrencilerinde Denetim Odağı ile Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi ve Akademik Başarı ile Kıyaslanması” konulu çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurlarımla doğrularım.

02/ 06 / 2006

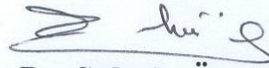
Şeyda ŞENGÜDER

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

İşbu çalışmada, j¼rimiz tarafından EğİTİM BİLİMLERİ Anabilim Dalı REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIşMANLIK Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Rengin AKBOY

Üye Yrd.Doç. Dr. şüheda ÖZBEN

Üye Yrd.Doç Dr. Işık G¼RřİMřEK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sedef GİDENER
Enstitü M¼d¼ri

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

*** Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.**

Tezin Yazarının

Soyadı: ŞENGÜDER

Adı: Şeyda

Tezin Türkçe Adı: Lise – I.– III. Sınıf Öğrencilerinde Denetim Odağı ile Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi ve Akademik Başarı ile Kıyaslanması.

Tezin Yabancı Dildeki Adı: The Confirmation of the Relationship Between the Locus of Control and the Psychological Problems of the High School Students at the Grades of I – III and compare it to the Academic Achievement of the Students.

Tezin Yapıldığı

Üniversite: DOKUZ EYLÜL

Enstitü: EĞİTİM BİLİMLERİ

Yıl : 2006

TEZİN TÜRÜ

1- Yüksek Lisans (X)

Dili

: Türkçe

2 – Doktora

Sayfa Sayısı

: 119

3 – Sanatta Yeterlilik

Referans Sayısı:

Tez Danışmanının

Unvanı: Prof. Dr.

Adı: Rengin

Soyadı: AKBOY

Türkçe Anahtar Kelimeler

1- Ruhsal Sorunlar
2- Denetim Odağı
3- Akademik Başarı

İngilizce Anahtar Kelimeler

1- Psychological Problems
2- Locus of Control
3- Academic Achievement

1- Tezimin fotokopi yapılmasına izin veriyorum.

(X) 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

02/06/2006

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince hoşgörüsü, sabrı ve desteği ile araştırmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Rengin AKBOY'a, istatistiksel işlemlerde SPSS analizleri konusunda bilgi ve deneyim sahibi olan sayın Zahit HARMANLI'ya, tezimin yazma aşamasında olumlu öneri ve eleştirilerini esirgemeyen sayın Yasemin ARGUN'a, uygulama aşamasında bana her konuda destek olan ve uygulama okullarında görev yapan psikolojik danışman Fatma BAĞCI ve Özen KARAGÖZ'e, eğitimimi tamamlamak için her türlü izin ve hoşgörüyü sağlayan BUCA TİCARET MESLEK LİSESİ İDARECİLERİNE, eğitim yaşamım boyunca yanımda olan, bana her türlü desteği veren, bugünlere gelmemi sağlayan sevgili ANNEME ve BABAMA, büyük bir anlayış ve desteği ile yanımda olduğunu hissettiğim biricik eşim İbrahim ŞENGÜDER'e sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Haziran 2006
Şeyda ŞENGÜDER

ÖZET

Bu çalışmada Lise- I. sınıf ile Lise- III. sınıf düzeyinde öğrenim gören ergenlerin denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmış ve bu ilişki düzeyinin akademik başarıya olan etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Ergenlerin sosyo kültürel ve sosyo ekonomik özellikleri, anne babanın çalışma durumları ve eğitim düzeyleri, kardeşlerin eğitim durumu, kardeş sayısı ve doğum sırası, ailenin gelir durumu, ergenlerin sorunlarını paylaşma davranışı gibi bazı değişkenlere göre denetim odağı ve ruhsal sorunlar arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır.

Araştırma 2004–2005 öğretim yılında İzmir İl’inde eğitim veren farklı okul türlerinden tesadüfi örneklem seçimi yöntemiyle seçilmiş lise- I ve lise- III sınıf öğrencilerinden 369 ergen üzerinde yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak “Nowickı – Strickland Denetim Odağı Ölçeği”, “Ruhsal Belirti Tarama Listesi SCL – 90 – R ” ve araştırmacı tarafından geliştirilen, “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Verilerin analizinde aritmetik ortalama ve standart sapma puanları belirlenmiş, korelasyon katsayıları bulunmuş, t testi ve varyans analizi uygulanmıştır.

İstatistiksel analizler sonucunda denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasında $p < .001$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu, akademik başarı ile ruhsal sorunlar arasında alt ölçekler bazında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyo- demografik özelliklere göre ergenlerin denetim odağı ile ruhsal sorunları ve akademik başarıları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Denetim Odağı, Ruhsal Sorun, Akademik Başarı

ABSTRACT

In this study, the relationship between the psychological problems and the locus of control of the high school students at the grades of I. and III. is tried to be determined. Also the effect of this relationship to the academic achievement of the high school students is tried to be determined. The relationship between the locus of control and the psychological problems is tried to be determined according to some variables such as the SES, the career and the education of the parents, the education, the number and the birth order of the brothers and sisters of the adolescents.

The sample of the study consists of 369 adolescents from different high schools in Izmir, chosen by random sampling method. In the study, Nowicki – Strickland Locus of Control Scale, Psychological Symptom Check List Test (SCL 90-R) and the questionnaire which is developed by the researcher to collect information about sociodemographic features of the adolescents are used.

The arithmetical mean, standart deviation, correlation coefficients are determined and t test, variance analysis are used in statistical analysis of the study.

The results of the study are, there is a statistically significant relationship at the level of $p < .001$ between locus of control and the psychological problems, also there is statistically significant relationship between the subscales of the SCL-90 and academic achievement of the students at varying levels.

It is found to be there is statistically significant relationship between the sociodemographic characteristics of the adolescents and the locus of control, psychological problems, academic achievement of the adolescents.

Key Words: Locus of Control, Psychological Problems, Academic Achievement

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	i
DEĞERLENDİRME KURULU ÜYELERİ.....	ii
YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
PROBLEM DURUMU.....	1
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
PROBLEM CÜMLESİ.....	7
ALT PROBLEMLER.....	7
SAYILTILAR.....	8
SINIRLILIKLAR.....	8
TANIMLAR.....	10

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	11
DENETİM ODAĞINA İLİŞKİN KURAMSAL AÇIKLAMALAR.....	11
İçsel Ve Dışsal Denetim Odağı.....	11
İçsel Ve Dışsal Denetimli Bireylerin Karakteristik Özellikleri.....	13
Sosyal Öğrenme Kuramı.....	17
Yükleme Kuramları.....	26
RUH SAĞLIĞINA İLİŞKİN KURAMSAL AÇIKLAMALAR.....	29
DENETİM ODAĞI VE RUH SAĞLIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	34

Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	34
Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	41

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	44
ARAŞTIRMA MODELİ	44
EVREN VE ÖRNEKLEM	44
VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	44
Kişisel Bilgi Formu.....	45
Nowicki- Strickland Denetim Odağı Ölçeği.....	45
Güvenirlilik.....	46
Geçerlik.....	46
SCL - 90 – R Ruhsal Belirti Tarama Listesi.....	47
Puanlama.....	49
Güvenirlilik.....	50
Geçerlik.....	50
VERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ.....	51

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR.....	52
ÖRNEKLEMİN TANITILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....	52
Öğrencileri Tanıtıcı Bulgu ve Yorumlar.....	52
Öğrencilerin Anne- Babalarını Tanıtıcı Bulgu ve Yorumlar.....	56
Araştırmada Yer Alan Alt Problemlere İlişkin Bulgu Ve Yorumlar.....	60

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA.....	98
ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA.....	108
EKLER ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÖLÇME ARAÇLARI	
EK – 1 Kişisel Bilgi Formu	
EK – 2 Nowicki – Strickland Denetim Odağı Ölçeği	
EK – 3 SCL – 90 – R Ruhsal Belirti Tarama Listesi	

TABLO LİSTESİ

		<u>Sayfa</u>
Tablo 1	:Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Dağılımı.....	53
Tablo 2	:Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımları.....	53
Tablo 3	:Öğrencilerin CinsiyeteGöre Dağılımı	54
Tablo 4	:Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları.....	54
Tablo 5	:Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları	55
Tablo 6	:Öğrencilerin Kardeş Sırasına Göre Dağılımları.....	55
Tablo 7	:Öğrencilerin Anne- Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 8	:Öğrencilerin Anne- Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 9	:Öğrencilerin Anne- Babalarının İş Durumuna Göre Dağılımı.....	57
Tablo 10	:Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılımı.....	58
Tablo 11	:Öğrencilerin Sorunlarını Yakınları İle Paylaşma Durumuna Göre Dağılımı.....	58
Tablo 12	:Öğrencilerin Okul Rehberlik Servisi Ya da Psikologa Başvurma Durumuna Göre Dağılımı.....	59
Tablo13	:Öğrencilerin Okul Rehberlik Servisleri Ya da Psikologlardan Aldığı Yardım Konularına Göre Dağılımı.....	59

Tablo 14	:Ergenlerin Denetim Odağı İle Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Korelasyon Değerler.....	60
Tablo 15	:Ergenlerin Ruhsal Belirti Düzeyleri İle Denetim Odağı İle Akademik Başarı Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	61
Tablo 16	:Ergenlerin Ruhsal Sorunları İle Akademik Başarı Arasında İlişkinin Korelasyon Değerleri.....	62
Tablo 17	:Ergenlerin Cinsiyete Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	63
Tablo 18	:Ergenlerin Cinsiyete Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	63
Tablo 19	:Ergenlerin Cinsiyete Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	64
Tablo 20	:Ergenlerin Yaşa Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	65
Tablo 21	:Ergenlerin Yaşa Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 22	:Ergenlerin Yaşa Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 23	:Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	67

Tablo 24	:Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve “t” Testi Sonuçları.....	67
Tablo 25	:Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Ruhsal Belirti Dağılımının Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve “t” Testi Sonuçları.....	68
Tablo 26	:Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	69
Tablo 27	:Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 28	:Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 29	:Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	72
Tablo 30	:Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	72
Tablo 31	:Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	74
Tablo 32	:Annenin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	75

Tablo 33	:Annenin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 34	: Ergenlerin Annenin Eğitim Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 35	: Babanın Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	78
Tablo 36	:Babının Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	78
Tablo 37	:Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	80
Tablo 38	:Kardeşlerin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	81
Tablo 39	:Kardeşlerin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	81
Tablo 40	:Ergenlerin Kardeşlerin Eğitim Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	82

Tablo 41	:Annenin İş Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	83
Tablo 42	:Annenin İş Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puanların Ortalama Değerleri, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	84
Tablo 43	:Ergenlerin Annenin İş Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	85
Tablo 44	Babanın İş Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	86
Tablo 45	:Babanın İş Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	86
Tablo 46	:Ergenlerin Babanın İş Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	87
Tablo 47	:Ailenin Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	88
Tablo 48	:Ailenin Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	88
Tablo 49	:Ergenlerin Anne - Babaların Gelir Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları..	90

Tablo 50	:Ergenlerin Rehberlik Servisi Ya Da Psikologa Başvurma Davranışına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	91
Tablo 51	:Ergenlerin Rehberlik Servisi Ya Da Psikologa Başvurma Davranışına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları	91
Tablo 52	:Ergenlerin Rehberlik Servisine Başvurma Davranışına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki İlişkinin “t” Testi.....	92
Tablo 53	:Ebeveynlerin Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	93
Tablo 54	:Ebeveynlerin Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	93
Tablo 55	:Ergenlerin Ebeveynlerinin Medeni Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	94
Tablo 56	:Ergenlerin Yardım Konularına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	95
Tablo 57	:Ergenlerin Yardım Konularına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları.....	96

Tablo 58	:Ergenlerin Okul Rehberlik Servisleri Ya da Psikologa Başvurduğu Yardım Konularına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	97
-----------------	---	----

KISALTMALAR

SCL-90-R	: RUHSAL BELİRTİ TARAMA ÖLÇEĞİ
GSO	: GENEL SEMPTOM ORTALAMASI
MMPI	: MİNESOTA ÇOK YÖNLÜ KİŞİLİK ENVANTERİ
SOM	:SOMATİZASYON
O-C	: OBSESİF KOMPULSİF
INT	: KİŞİSEL ARASI DUYARLILIK
DEP	:DEPRESYON
ANK	:ANKSİYETE
HOS	:ÖFKE- DÜŞMANLIK
PHOB	:FOBİK ANKSİYETE
PAR	:PARANOİD DÜŞÜNCE
PSY	:PSİKOTİZM
NP	:İHTİYAÇ POTANSİYELİ
BP	:DAVRANIŞ POTANSİYELİ
E	:SPESİFİK BEKLENTİLER
GE	:GENELLEŞTİRİLMİŞ BEKLENTİLER
RV	:PEKİŞTİREÇ DEĞERİ
NP	:İHTİYAÇ POTANSİYELİ
FM	:HAREKET ÖZGÜRLÜĞÜ
NV	:İHTİYAÇ DEĞERİ
LD	:YETERSİZLİĞİN ÖĞRENİLMESİ

Not: Ruhsal sorunların açıklamaları yöntem bölümünde veri toplama araçları tanıtılırken verilmiştir.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amaçları, sayıltıları ve sınırlılıkları belirtilmekte araştırma için gerekli tanımlar yer almaktadır.

PROBLEM DURUMU

Ergenlerin, ruhsal, zihinsel ve bedensel gelişimlerinin çok hızlı bir değişim gösterdiği bilinmektedir. Özellikle kimlik gelişiminin içinde yer alan kimlik kazanma sürecinin ergen için çatışmaların egemen olduğu bir dönem olduğu görülmektedir.

Ergenlik dönemi gencin geçirdiği hızlı değişim nedeniyle kendi bedenine ve çevresine yabancılaştığı fakat aynı zamanda kendisi ve dış dünya ile tanıştığı bir süreçtir.

Lise öğrencileri bedensel, zihinsel, cinsel alanlarda çok hızlı bir değişim göstermektedir. Ayrıca kendi kimliklerini, kişiliklerini oluştururken iç çatışmalar yaşamaktadırlar. Bununla birlikte toplumsal yaşama dahil olmak isterken birçok alanda uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Anna Freud ergenlerin ruhsal özelliklerini tanımlarken aynı zamanda kişilik gelişimlerinin de ana hatlarını belirlemiştir. Ergenler, aşırı derecede ben merkezli olmalarına rağmen; hiçbir dönemde gençlik çağında oldukları kadar özverili olmamışlardır. Bağımsızlık isteklerine rağmen, herhangi birine bağımlılık geliştirebilir, başkalarına karşı kaba ve düşüncesiz, kendilerine karşı ise duyarlı ve alıngan olabilirler.

Ergenlerde görülen fizyolojik ve psikolojik değişimin; ergenin dünyayı ve kendisini algılamasında etkili olduğu bilinmektedir. Bazı ruhsal sorunların ergenlik döneminde ortaya çıktığı; ancak ergenlik dönemi değişimlerinin ruhsal sorunların oluşmasına tek başına etkili olmadığı bilinmektedir.

Ayrıca ergenlik dönemi ruhsal sorunların, çatışmaların çözümlenmeleri için de iyi bir fırsattır. Bu da ergenin ailesine, öğretmenlerine özellikle rehber öğretmenlere önemli görevler yüklemektedir.

Gelişim süreçleri incelendiğinde bireylerin, davranışlarının sonuçlarını kestirebilmesi, hangi davranışların hangi sonuçları doğurabileceği veya sonuçların kendi davranışlarından ya da kendi dışından kaynaklandığı konusunda tutarlı olması, bilgi sahibi olması beklenir. Ancak ergenlik döneminde gencin kendi davranışları ve duyguları hakkında yeterince iç görü sahibi olmadığı ve her alanda olduğu gibi davranışlarında da tutarsız olduğu gözlenebilmektedir.

Ruhsal bozukluk gösterme düzeylerinin akademik başarıyı olumsuz etkilediği bilinmektedir. Sadece psikiyatrik tanı almış ergenlerde değil okul ortamında sağlıklı olduğu varsayılan ergenlerde de bu tarz belirtiler gözlemlenebilmektedir.

Özellikle akademik başarısı düşük olan öğrencilerin ders işlenişinde uyum problemleri yaşadığı ve ders esnasında uyumsuz davranışlar sergiledikleri, bu nedenle ortaöğretim kurumlarında disiplin sorunları yaşadıkları bilinmektedir.

Normal ve normal dışı ergen davranışlarının tanımlanmasında ailenin algısı, toplumun beklentisi ve kültürel faktörler etkilidir. Ergenleri “normal” kabul etmek yerine “normal sınırlar içinde” değerlendirmek daha doğru bir yaklaşımdır (Orvin; 1997: 81).

Geçtan’a göre (1994: 14) dinamik bir süreç olan davranışın dıştan görülen belirtilerinden çok, onu oluşturan nedenlerin çözümlenmesi ve anlaşılması önem taşır. Gerek normal ve gerekse normaldışı davranışlar, gerçekte, insanın dünyayı algılayış biçimine göre yaşamını sürdürebilme çabalarından başka bir şey değildir ve normal ya da normal dışı sayılan davranışların tümünün işleyişinde aynı temel ilkeler geçerlidir. Normaldışı belirtiler yalnızca insanın uyum yapma çabalarının yetersizliğini yansıtır; yetersizliğinin gerçek nedenini açıklamaz.

Ergen davranışlarında ruhsal sorunların, uyumsuzlukların ya da davranış problemlerinin eğitim süreci içinde azaldığı ve eğitimin davranış problemlerinin çözülmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Eğitimin her düzeyinde temel konu öğrenmeye olan güdülenmedir. Öğrencilerin, öğrenmeye içsel olarak güdülenmelerinin, kendi kişisel sorumluluklarından başka kendine güven duyma, kendini yeterli hissetme gibi pozitif kişilik özelliklerinin kazanılmasında etkilidir.

İçsel motivasyon; öğrencilerin okula uyum sağlamalarına, akademik başarılarının istenen seviyede olmasına, bireysel olarak gerçekleştirilebilecek beklentilerin oluşmasına etki eden bir faktördür.

Ergenlerin meslek seçimlerinde etkili olan okul seçiminin, kendi istekleri dışında ailenin beklentilerine göre belirlenmesinin yarattığı en büyük problemin, ergenin ileriki yaşantısında isteksiz ve başarısız bir meslek hayatı sürdürmesine neden olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ergenin içsel motivasyonlarının okul ve meslek seçimlerinde etkili olması istendik bir davranış örüntüsüdür.

Ergenin çocukluk yıllarından itibaren ailesinden, öğretmenlerinden ve toplumsal çevresinden ödül ve ceza yöntemi ile öğrendiği davranış kalıplarının tüm gelişim evrelerinde uyumsuz davranışlara kaynak oluşturabileceği bilinmektedir. Bireyin yaşantısında pekiştireçler yolu ile öğrendiği davranışlar, kişiliğin oluşmasında etkilidir.

J. Rotter, kişiliğe bakış açısında öğrenme kavramına önem vermiş bir psikolog ve bilim adamıdır. Rotter'a göre birey belirli bir davranışı, o davranıştan bir sonuç beklediği için yapar. Birey için bu davranıştan elde edeceği sonucun bir değeri vardır (Cüceloğlu,1996: 426).

Rotter'a göre, çocuğu ödül ve cezaya götüren davranışı, daha sonraki davranışlarının sonuçlarına yönelik beklentiler oluşturacaktır. Bu beklentilerin oluşması, bireyin pekiştiricileri kendi davranışlarının sonucu olarak algılayıp algılamamasıyla ilişkilidir.

Bireyin başarı ve başarısızlıklarına yaptığı yüklemeleri, bir sonraki yaşantısı için belirleyici olmaktadır. Yalnızca akademik alanda değil günlük yaşantıda da olayları kontrol edebilme becerileri, bireyin içsel - dışsal kontrol algılarına göre değişim göstermektedir.

Ergenin ruhsal sorunlarının temelinde ailesi, bireyin kendisi yada toplumsal faktörler olabilir. Ergenin ruhsal sorunlarının kaynaklarının belirlenmesi ve buna göre çözüm önerilerinin oluşturulabilmesi için bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Burada özellikle ergenlik döneminin ele alınmasının nedeni dönemin taşıdığı önemden kaynaklanmaktadır. Özellikle ergenlik döneminin sorunların ve çatışmaların kendiliğinden çözümlenebilmesi, yanlış davranışların düzeltilebilmesi için son fırsat olması konunun önemini arttırmaktadır. Zira ergenlik döneminde çözümlenemeyen çatışma ve düzeltilemeyen yanlış davranışlar ileride genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde davranış bozuklukları olarak ortaya çıkmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Ergenlerin ruh sağlığını etkileyen kişisel, sosyal, psikolojik ve ekonomik etmenlerin var olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada ergenlerin ruh sağlığını etkileyen etmenlerin neler olduğu, ergenlerin davranışlarına olan yansımaları ve akademik başarıları üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Bazı kişilik özelliklerinin ergenlerin akademik başarılarına olan etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Bu özellikler içsel ve dışsal denetim odağı olarak belirlenmiştir.

2004–2005 eğitim öğretim yılında Anadolu Lisesi, genel lise ve meslek lisesi gibi farklı okul türlerinde öğrenim gören lise 1. ve lise 3. sınıf öğrencilerinin denetim

odakları ile ruhsal sorunları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma betimsel ve kıyaslamalı bir çalışmadır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ergenlik döneminin çatışma çözümü ve yanlış davranışların düzeltilmesi için bir fırsat olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda denetim odağı önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla ergenin denetim odağı özellikleri ve ruhsal sorunları arasındaki ilişki araştırmada büyük bir önem taşımaktadır.

Yapılan literatür taramasında denetim odağı ile ilgili çalışmaların 1950 ve sonrasında başladığı görülmektedir. Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde denetim odağı ve ruhsal sorunlar arasındaki ilişki üzerine yapılmış çalışmaların olduğu; fakat ülkemizde denetim odağı ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin akademik alandaki başarı ve başarısızlıklarının nedenleri farklılık göstermektedir. Önemli olan başarı ya da başarısızlığın hangi faktörlere yüklendiğidir. Öğrencilerin bu faktörleri içsel ya da dışsal olarak algılamaları kontrol odaklarının yönünü belirler.

Öğrencilerin başarı ya da başarısızlıklarını etkileyen psikolojik sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve aile yapısı ile ilgili birçok etmenin varlığı bilinmektedir. Gelişimsel dönem özelliği nedeniyle, özellikle akran gruplarının etkisinde kalarak gençlerin davranışlarını anlamlandırmaya ve farklı kılmaya yönelik çaba harcadıkları bilinmektedir.

Özellikle ergenlerin bir gruba ait olma gereksinim ve isteği grubun olumsuz özellikler taşıması durumunda onları toplum içerisinde birçok uyum problemi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Günümüzde şiddete başvuran, uyuşturucu kullanan ve çetelere katılan, cinsel sapkınlık gösteren ve intihar teşebbüsünde bulunan gençlerin sayısında büyük bir artış gözlenmektedir.

Bireyin davranışlarını algılama biçimlerinin, olayların kontrolünü sağlamada ve dış dünyaya uyum sürecinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir

Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmaların ışığında içsel denetim odağının ruh sağlığı ve kişilik oluşumu açısından olumlu bir özellik olduğu, dış denetim odağının ise kişilik oluşumu ve ruhsal sorunlara yatkınlık açısından olumsuz bir özellik olduğu bilinmektedir.

Denetim odağı ile ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde bireyin kapasitelerini fark ederek davranış geliştirmesi, seçimlerini yapabilmesi ve geleceğe yönelik olarak kendini yapılandırabilmesi gerekmektedir. Bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için gelişim süreci içerisinde içsel denetimli olmaya yöneltilme gereksinimi olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmanın sonunda içsel ve dışsal denetim odağının bireylerin kişiliklerinin oluşumu ve davranışlarındaki etkiler belirlenerek; ebeveyn ve eğitimcilerin çocuk yetiştirme tutumları, rehber öğretmen ve psikolojik danışmanların uyumsuz davranışları anlama ve algılamaları, aynı zamanda okul idaresinin öğrenciler ile kurdukları iletişimin nitelikleri ergenlerin desteklenmesi için uygun hale getirilebilir.

Toplumsal ruh sağlığının ve aile sağlığının önemi dikkate alınarak gençlerin ruh sağlıklarının korunması adına psikolojik yardım ve destek veren her türlü birimin bu konuda aydınlatılması büyük önem taşımaktadır.

Elde edilecek bulgular çerçevesinde yapılan çalışma ruh sağlığı alanında çalışan bireylere kuramsal bilgiler sağlayabilir.

Özellikle eğitimcilerin bu konuda duyarlı olmaları ve psikolojik destek veren birimlerin bu yardım sürecine etkin olarak katılmaları istenmektedir.

Okul idaresi ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık birimlerine uygulamalara katkıda bulunması sağlanmaya çalışılacaktır.

PROBLEM CÜMLESİ

Lise I. ve Lise III. sınıf öğrencilerinin ruhsal sorunları ile denetim odağı arasında nasıl bir ilişki vardır? Var olan bu ilişki akademik başarıya nasıl yansır?

Alt Problemler

- 1- Ergenlerin denetim odağı ile ruhsal sorunları arasında bir ilişki var mıdır?
- 2- Ergenlerin denetim odağı ile akademik başarı arasında bir ilişki var mıdır?
- 3- Ergenlerin ruhsal sorunları ile akademik başarı arasında bir ilişki var mıdır?
- 4- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile yaş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 6- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile eğitim görmekte oldukları sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 7- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 8- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile kaçınıcı çocuk oldukları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 9- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne - babanın eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 10- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile kardeşlerin eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 11- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne – babanın iş durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 12- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne – babaların gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

- 13- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile daha önce okul rehberlik servisleri yada psikologlara başvurma durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 14- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne- babanın medeni durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 15- Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile okul rehberlik servisi yada psikologa başvurduğu yardım konuları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

SAYILTILAR

Bu araştırmada aşağıda belirtilen sayılıtlara göre hareket edilmiştir:

- 1- Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiğı düşünülmektedir.
- 2- Araştırmanın uygulama aşamasında her türlü önlem alınması sonucu öğrencilerin verdikleri bilgilerin doğru ve samimi oldukları varsayılmaktadır.
- 3- Araştırma sonuçlarına katılımcılardan ve uygulama ortamına kontrol dışı faktörlerin düşük düzeyde de olsa etki etmiş olabileceğı kabul edilmektedir.
- 4- Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının ölçülmek istenen özellikleri doğru olarak lebileceğı kabul edilmiştir.
- 5- Örneklem grubunun veri toplama araçları ile istenen bilgileri gerçeğe uygun doldurdıkları varsayılmıştır.
- 6- Öğrencilerin karne not ortalamalarının akademik başarılarını yansıttığı düşünülmektedir.

SINIRLILIKLAR

- 1- Araştırma grubu İzmir ili içerisinde Buca Ticaret Meslek Lisesi, Balçova Lisesi, Konak Anadolu Lisesinde ğrenim gören lise1. ve lise 3.sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

- 2- Araştırma bulguları örneklemin veri toplama araçlarına verdikleri bilgilerle sınırlıdır.
- 3- Araştırmanın bağımlı değişkenlerden denetim odağı Nowickı – Strickland (1973) tarafından geliştirilen “Nowickı – Strickland Denetim Odağı Ölçeği”; ergenlerin ruhsal sorunları Deragotis (1973) tarafından geliştirilen “SCL–90-R Ruhsal Belirti Tarama Listesi (Symptom Distress Check List 90- R)”ölçeğinin kapsadığı niteliklerle sınırlıdır.
- 4- Araştırma sonuçları kullanılan testler kalem kağıt testleri olduğu için, kağıt kalem testlerinin güvenilirliği ile sınırlıdır.

TANIMLAR

Denetim Odağı (Locus of Control): Yaşam olayları üzerinde denetim sağlamada kişisel inançların kaynaklandığı yer olarak ifade edilir (Findley ve Cooper;1983).

İçsel Denetim Odağı (Internal – Locus of Control): Bireylerin pekiştiricilerin kendi davranışlarının bir sonucu olarak verildiğine inancını ifade eder (Davis ve Phares; 1967).

Dışsal Denetim Odağı (External – Locus of Control): Bireyin pekiştiricilerin davranışından bağımsız olarak; şans, talih, kader ya da güçlü diğerleri gibi kendi dışındaki güçler tarafından denetlendiğine ilişkin inancını ifade eder (Davis ve Phares; 1967).

Başarı (Achievement) : Herhangi bir hedefe ya da amaca ulaşma

Kaygı (Anxiety) : Nedeni belirsiz ve bilinmeyen korkudur. Çocuklukta yaşanmış, bastırılmış ya da reddedilmiş bir yaşantıya benzeyen bir durumla karşılaşma olasılığı olduğunda veya karşılaşıldığında, nedeni bilinmeyen bir huzursuzluk duyulmaktadır (Erkuş, 1994;15) .

Belirti (Symptom): Tıpta ve klinik psikolojide herhangi bir olgunun, patolojik koşullardaki değişimlerinin ya da varlığının göstergesi olarak kullanılmaktadır .

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

A) DENETİM ODAĞINA İLİŞKİN KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Bu bölümde öncelikli olarak denetim odağı kavramının dayandığı temel kuram çerçevesinde tanıtılmaya çalışılmış; kavramın daha açık bir biçimde anlaşılması için denetim odağı kavramını destekleyen ve farklılıkları belirleyen kuramlar açıklanmıştır.

Denetim odağı ve kuramlarla ilgili olarak kronolojik sıra ile normal ve normaldışı olmayan davranış örüntüleri ile ilgili olarak içsel ve dışsal denetim odağının etkililiği üzerine yapılan yurt içinde ve yurt dışındaki ulaşılabilen araştırmalara yer verilmiştir.

Yapılan literatür taramasında denetim odağı kavramının dayanağını oluşturan kuramlarla birlikte verildiği görülmüştür. Bu çalışmada da kavramın dayandığı kuramla birlikte tanıtılması amaçlanmış, yapılan araştırmaların özet olarak verilmesinin yeni araştırmalara kaynak olması düşünülmüştür.

Bu bölümde denetim odağı kavramını içeren sosyal öğrenme kuramı, yükleme kuramı ve ruh sağlığı kavramları incelenerek; araştırma ile benzerlikler taşıyan başka araştırmalara da yer verilecektir.

1) İçsel ve Dışsal Denetim Odağı

Rotter (1966), kişilik ölçümüyle ilgili genelleştirilmiş bir beklenti tanımladı. Rotter'a göre birey iki şeye inanabilir. Denetim odağı, bireyin pekiştireci neye bağladığına göre değişir. Birey pekiştireci gösterilen davranışa ya da kişisel

karakteristiklere bağlayabilir, bu içsel denetim odağıdır, ya da birey pekiştireci şans, talih, alınyazısı gibi güçlere bağlar ve bu da dışsal denetim odağıdır.

Dışsal denetim odağına inanan bireyler, davranışa ait pekiştirecin kişinin davranışlarından yada karakteristiğinden çok talih, şans, alın yazısı gibi karmaşık ve tahmin edilemez güçlere bağlı olduğu inancındadırlar (Rotter, 1966). İçsel denetim odağına inanan bireylere göre, pekiştireç şans, talih alınyazısı gibi güçlere değil, bireyin davranışlarına ve tipik kişisel özelliklerine bağlıdır. İçsel denetim odağına inanan bireyler “içsel”, dışsal denetim odağına inanan bireylerse “dışsal” olarak nitelendirilir.

Denetim odağı, insanların yaşamlarındaki olaylar ve davranışları sonuçlarından kimi ve neyi sorumlu tuttıklarına ilişkin algıları olarak tanımlanmaktadır (Demirel,1993:29).

İçsel denetim odağı kavramı, bireyin yaşantılarının sonuçlarını kendi davranışlarına bağlaması; başka bir deyişle yaşamının iplerinin kendi elinde olduğuna inanması olarak açıklanabilir.

Dışsal denetim odağı ise; karşılaştığı olayların veya yaşantılarının sonuçlarını kendi dışındaki güçlere bağlayan, yani davranışlarının sonuçlarını şans kader ve güçlü diğerleri tarafından denetlendiğine inanan bireylerin özellikleri olarak açıklanabilir.

İç ve dış kontrol inancı kesinlikle bireysel farklılıklardan ileri gelir. Bununla birlikte, Rotter (1975), bireyin içsel ya da dışsal olarak nitelendirilmesinin bir özellik ya da tür olmadığını önemle vurgulamıştır. Gerçekte, Rotter bu şekilde davranarak kendisinin öne sürdüğü denetim odağının ölçümüne faktör analizi uygulayan ve metodu koşullar karşısında bir parça genellik taşıdığını ileri süren araştırmacıları etkilemeye çalışmıştır (Rotter, 1990 akt: Allen,2002). Rotter’a göre, genelleştirilmiş bir beklenti olarak, denetim odağının durumun belirsiz olması durumunda sonucu

tayin edebilir. Ancak, durum şans ya da kişisel becerilere bağlı sonuçla ilgili ise, bu durumda denetim odağı, değil durumun kendisi sonucu belirler.

Bireyin yaşamı ve olayları değerlendirilme şekli; sebep- sonuç ilişkisinde olayların sebeplerine bakış açısı, kendini kendi dışında olan faktörlerle (kalıtım, zeka, boy v.b.) sınırlandırıp sınırlandırmayı, gayret ve çaba göstermesi, yaşamını değiştirebileceğine inanması veya olayları şans ve kadere bağlaması gibi olumlu-olumsuz düşünceler şeklinde değerlendirilebilecek genelleştirilmiş beklentiler, kişinin denetim odağı ile ilişkilidir.

2) İçsel ve Dışsal Denetimli Bireylerin Karakteristik Özellikleri

Olaylara kendi iradesi ve çabası ile yön verebileceğini düşünme (içten denetimlilik) ve olayların bireyden bağımsız olarak dış güçlerle yönlendirildiğini düşünme (dıştan denetimlilik) olarak kabul edilen denetim odağı, bir kişilik özelliği olarak ele alınabilmektedir (Ağır, 1994:145).

İçsel denetim odağına sahip bireyler yaşamlarını etkileyen olayları etkileme konusunda kendilerine büyük iş düştüğüne inanarak sorumluluğu üzerlerine alırken; dışsal denetim odağına sahip bireyler hayatları ile ilgili sorumluluk almak konusunda çabalarının faydasız olduğuna inanmaktadırlar.

Denetim odağını içsel algılayanların daha fazla kişisel sorumluluk aldığı bilinmektedir. Bunun yanında olumsuz duygusal özellikler denetimin dışta odaklanmasına yol açmakta ve karşılaşılan güçlüklerle baş edebilmek için gösterilen çabaları engellemektedir. Bu yüzden denetimin içte odaklanması istendik bir durumdur.

Uyma ve uyumsuzluk: Dışsal denetim odağına sahip bireyler, kendilerinin çevrelerinin daha fazla uyumlu oldukları söylenen şansız kurbanları olduklarına inanırlar. Phares (1976), dışsal denetim odağına sahip bireylerin, standart uyum deneyine uygun davranma olasılıklarının daha fazla olduğunu belirtmiştir. Daha

genel olarak, dışsallar daha fazla uyumlu olma eğilimi içindedirler. Aynı şekilde, içsellar etkileme amaçlı karşıt girişim içindedirler. Hatta bazen etki girişiminin tam tersi doğrultuda hareket ederler.

Rotter (1966), denetim odağı ve psikolojik ayarlama (içsel ve dışsalların uyumsuzluğu) arasında eğrisel bir ilişki olduğunu söyler. Bununla birlikte, son zamanlarda, durumun öyle olmadığını kabul etmiştir (Rotter, 1975). Dışsal denetim odağına sahip bireylerin uyumsuzluk gösterme olasılığı içsel denetim odağına sahip bireylere göre daha fazladır. Diğer araştırmalar da, dışsalları “daha yıpranmış ve sinirli” olarak bulmuştur (Ferguson, 1993 akt: Allen, 2002:294).

Phares (1976), dışsalları daha anksiyetik (kederli, tasalı) fakat özsaygısı daha düşük olarak nitelendirmiştir. Daha ileri gidersek, dışsallar şizofrenik olarak tanımlanabilir. Depresyona ait bir ön hazırlık ve belirsiz bir durum söz konusudur. Son araştırmalar, psikolojik problemlerin dışsallığa bağlı olması olasılığını desteklemektedirler (Hermann, Whitmann, Wyler, Anton & Vanderzwagg, 1990; Ormel & Schaufeli, 1991 akt: Allen, 2002:294).

Zararlı maddeler: Şaşırtıcı bir şekilde içsellarin kötü madde (alkol gibi) kullanımına eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kötü madde kullanıcıları arasındaki yüksek içsellik derecesi, araştırma konularının genelde “tedavin sana bağlı” şeklinde söylenen hastaları ele almasının sonucu olarak açıklanabilir.

Alternatif olarak, bu kişilerin dışsal olarak empoze edilmeye çalışılan tedaviden kurtulmak amacıyla kendi kendini iyileştirme yoluna başvuran içsellar oldukları düşünülebilir. Ayrıca, son zamanlardaki bir araştırma, alkol bağımlılarının çocuklarının dışsal olacağını ileri süren bir enstitünün aksine kalıtsal alkolizm ile çocukların kontrol merkezleri arasında bir ilişki bulamamıştır (Churchill, Broida & Nicholson, 1990 akt: Allen, 2002:296).

Alkol alma davranışı ile içsel çevreye alışmanın daha net olarak açılanması belki alkol kullanımına dönük özel bir içsel - dışsal kontrol ölçümü ile mümkün olabilir (Johnson, Nora & Bustros, 1992 akt: Allen, 2002:294).

Yetersizliği öğrenilmesi (LD) ve dışsallık: Özürlü çocuklar daha çok dışsallık eğilimi içinde görülebilir. Buna rağmen, bu kişiler akademik ve iş hayatı kaderlerini yönlendirebilecek güce sahip olduklarının farkına varmalıdırlar. Bununla beraber, bu inanç her ne kadar kuvvetli olsa da, LD insanlarla beraber çalışmış birçok profesyonel bu düşünceyi destekleyici olumsuz değişkenlere rastlamışlardır.

Boşanma ve evlilik ayarlaması : Her ne kadar bir birey içsel yada dışsal olarak karakterize edilmiş de olsa, boşanma konusunda yapılan bir çalışma içsellik yada dışsallığın yaşamdaki gel-gitlerle nasıl değiştiğini göstermektedir.

Doherty (1983), boşanma sonrası kadının dışsallığının arttığını, ancak zamanla içsellığe doğru düştüğümü belirtmiştir. Bununla birlikte, daha güncel bir çalışma içsel ve dışsalların boşanmaya karşı farklı tepkiler verdiğini ortaya koymuştur.

Barnet (1990), 107 boşanmış kadın ve erkek üzerinde yaptığı çalışmada, boşanmaya karar verme sürecinin uzunluğu, kontrol merkezlilikleri, boşanmaya bağlı stres ve boşanmanın ayarlanması konularını dikkate almıştır. İçsellar, dışsallara göre boşanma öncesi daha fazla acı çekerlerken boşanma sonrası yine dışsallara göre daha az acı çekmişlerdir. Bütün süreç boyunca çektikleri acı dışsallara göre daha azdır. Çünkü içsellar boşanma kararı alana kadar daha çok acı çektiklerinin farkına vararak karar bir kere alınır düşüncesinden hareket etmişlerdir. Bir önceki sonucun aksine, erkekler daha dışsaldırlar.

Diğer bir çalışma, içsellerin evlilik çıkmazlarını çözmede daha iyi olduklarından boşanma deneyimlerinin daha az olabileceğini ortaya koymaktadır. Miller, Lefcourt, Holmes, Ware Ve Saleh (1986), evli çiftler olarak özel evlilik kontrol merkezi anketini tamamlamışlar ve böylece evlilik çıkmazlarını

çözmüşlerdir. Uyuşmazlığın bir çözümü olarak, eşlerle ayrı ayrı görüşülmüştür. Yanıtlarının analizi sonucu, evlilik konusunda içsel olanların daha aktif ve dışsallara göre problemlerin çözümünde daha iyi oldukları gözlenmiştir. Aynı zamanda, içselle iletişim kurmada ve hedeflere ulaşmada daha etkilidirler ve dışsallara göre daha yüksek evlilik doyumu göstermişlerdir. Genel olarak evlilik hakkında, Johnson ve meslektaşları (1992) evli insanların bekârlara nazaran daha içsel oldukları şeklinde farazi bir sonuç elde etmişlerdir (akt: Allen, 2002:297).

Denetim Odağı: Son zamanlarda yapılan araştırmalardan ikisi, kontrol merkezinin diğer değişkenlerle olan ilişkisinin karmaşıklığını göstermiştir. İçsel denetim odağına sahip olanların daha fazla kişisel sorumluluk aldığı bilinmektedir. Bunun yanında olumsuz duygusal özellikler denetimin dışta odaklanmasına yol açmakta ve karşılaşılan güçlüklerle baş edebilmek için gösterilen çabaları engellemektedir. Bu yüzden denetimin içte odaklanması istendik bir durumdur.

Bilgin'e göre dış denetim odağına sahip kişilerin, diğerlerine göre daha çok öfke duydukları ve insanları daha az dostça gördükleri saptanmıştır. Dışsal denetimli çocuk sosyal olarak daha az popülerdir, daha az inandırıcıdır, kişisel ilişkilerinde iknadan çok güce inanmaktadır. Performans olarak zihinsel problemlerin çözümünde daha pasiftirler. Yetenek olaylarından ziyade, tesadüf oyunlarını tercih etmektedirler ve gerçek başarıları başkalarından aşağı olmasa bile kendi başarılarını küçümsemektedirler (Bilgin,1988:172).

Dıştan denetimli kişinin dış dünya, toplum ve başkalarının beklentileri ile olan ilişkisi, kendi özbenliği ile olan ilişkisinden daha baskındır. İçsel denetimli kişinin ise, kendi özbenliği ile olan ilişkisi, dış dünya, toplum ve başkalarının beklentileriyle olan ilişkisinden daha baskın görünmektedir.

İçten denetimli bireyler kendi durumlarını kontrol edebileceklerine, olayların oluşumunda kendi güç ve çabalarının etkisine inanmakta; sorumluluklarını da kabul etmektedirler. Dışsal denetimliler ise, kontrolün kendi dışında olduğuna inanmakta ,

olayların oluşumunda kendi güç ve çabalarının etkisine inanmamaktadırlar (Saylan,2002:40).

I) SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Rotter'ın sosyal öğrenme teorisi 5 temel kavram üzerine kurulmuştur (Rotter, 1975, 1982, 1990).

1. “İnsanlar anlamlı çevreleriyle etkileşim içindedirler” (Rotter,1982). İnsanların çevresel uyarıcılara karşı tepkileri onların olaylara iliştiirdikleri anlam ve değer ile bağlantılı şekillenir. Sadece dış uyaranlara bağlı olmayan pekiştireçler, bireyin bilişsel kapasitesi ile anlamlandırılır. Herkese, ihtiyaçlar karakteristik özellikler gibi kişisel karakteristikler de tek başlarına davranışa neden olamazlar. Rotter, bu noktada insan davranışının çevresel ve kişisel faktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıktığına inanmaktadır.

2. “İnsan kişiliği öğrenilir.” Rotter'a göre kişilik (karakter) belirli bir yaş döneminde şekillenmeyip, bireyin öğrenme yeteneği sürdüğü sürece değiştirilebilir ve modifiye edilebilir. Daha önceki yaşamışlıklar (deneyimler) her ne kadar insan kişiliğine bir çatı kazandırmışsa da kişilik her zaman yeni deneyimler yoluyla değişime açıktır. Bu suretle, yeni deneyimler aracılığıyla yeni anlamlar kazanan eski yaşamışlıklar mevcut algılamayı da (olaylara ilişkin anlayış-kavrama) iyi ya da kötü yönde etkileyecektir.

3. “Karakter temel bütünlüğe sahiptir.” Kişilik göreceli bir birlik dengesine sahiptir. Deneyimler arttıkça, bireyler de daha önceki pekiştireçler ışığında yeni deneyimlerine değer biçerler. Bu göreceli etkileşim daha tutarlı bir karaktere giden yolu açar.

4. “Motivasyon hedef odaklıdır.” Rotter “insanoğlu stresten kaçır, zevk ve rahatlık peşinde koşır.” düşüncesine karşıdır. Ona göre insan davranışına ilişkin en

iyi açıklama insan beklentilerinde yatmaktadır. Davranışlar bireyi hedefler doğrultusunda ilerletmektedir.

Buna ek olarak, insanların en çok kendilerini hedefe ulaştırarak davranışlar tarafından pekiştirildiklerini söyleyebiliriz. Bu ifade Rotter'ın "pekiştireci bireyin hedef ulaşmasında etkin rol oynayan olay, durum ya da hareket olarak nitelendiren" "deneysel etki kanunu"na işaret etmektedir (Rotter&Hochreich,1975,P.95).

5. "İnsanlar olayları tahmin etme yeteneğine sahiptirler" bununla beraber, birey hedefe ulaşmadaki performansını pekiştireçleri değerlendirmede bir kriter olarak kullanır.

Rotter, bu beş varsayımdan hareketle insan davranışını önceden hesaplamaya dayalı "sosyal öğrenme teorisini" ortaya atmıştır.

Spesifik Davranışların Tahmini

Rotter'a göre spesifik bir duruma ilişkin davranış tahmini yapmak için 4 temel değişkenin incelenmesi gerekir. Bu değişkenler, davranış potansiyeli, beklenti, pekiştireç değeri ve psikolojik durumdur. Davranış potansiyeli özel bir durumda belirli bir davranışın ortaya çıkma olasılığıdır. Beklenti, bireyin pekiştireç alma beklentisidir. Pekiştireç değeri, özel bir pekiştirece ait olan bireyin tercihidir. Psikolojik durum, spesifik bir zaman periyodu süresince bireyin algıladığı kompleks işaret modelidir.

A) Davranış Potansiyeli

Davranış potansiyeli (BP), belirtilen bir süre içinde ya da mekanda belirli bir tepkinin ortaya çıkma olasılığıdır. Bu olasılık psikolojik durumla bağlantılı olarak fark edebilir.

Duruma ilişkin davranış potansiyeli hem beklenti hem de pekiştireç değerinin işin içine girdiği bir fonksiyondur. Eğer her bir davranış potansiyeline ilişkin %70 oranında pekiştireç alma beklentisi mevcutsa, her bir davranışa ilişkin pekiştireç değerine bağlı olarak her birinin bağlantılı olma olasılığını tahmin edebilir.

Davranış tahminine ilişkin ikinci yaklaşım pekiştireç değerini sabit tutup beklentiyi değiştirmektir. Eğer her olası davranışın toplam pekiştireç değeri eşitse, pekiştirece ilişkin en fazla beklenti değeri olan en olası olandır.

Rotter, davranışa “açık ve kesin olarak ifade edilebilen” “doğrudan ya da dolaylı yoldan elde edilip ölçülebilen” şeklinde bir tanım getirmiştir. Bu kapsamlı kavram Rotter’ın davranışı genelleme, problem çözme, düşünme, analiz ve bunun gibi varsayımsal olarak görmesini açıklamaktadır

B) Beklenti

Beklenti, bireyin verilen durumda özel bir takım pekiştireç ya da pekiştireçlerin meydana geleceğine dair beklentisi olarak tanımlanır. Ancak, olasılık Skinner’ın belirttiği gibi bireyin pekiştirece ait yaşanmışlıklarına bağlı olmamakla beraber, öznel olarak birey tarafından karar verilir. Yaşanmışlıklar etkili bir faktördür.

Beklentiler genel ya da özel olabilirler. Genel beklentiler, özel ya da benzer tepkilerle önceki öğrenmeler yoluyla öğrenilir ve bazı davranışların olumlu pekiştireçler alacağı inancına dayanmaktadır. Örneğin, daha önceki çalışmalarının sonucunda pekiştireç olarak yüksek notlar alan bir öğrenci, gelecek pekiştirece karşın genelleştirilmiş beklentilere sahip olacak ve bundan ötürü daha çok çalışacaktır.

Spesifik beklentiler e' ile gösterilmiştir. Her türlü durumda, özel pekiştirece ait beklenti, spesifik (E) ve genelleştirilmiş (GE) beklentilerin bir kombinasyonu olarak belirlenir.

Toplam başarı beklentisi, genel ve özel beklentilerin bir bileşkesidir. Toplam beklenti, bireyin hedefe ulaşmadaki performansının ölçüsünü kısmen belirlemektedir. Örneğin, düşük toplam başarı beklentisine sahip bir kişi prestijli bir iş başvurusunda bulunmakta çekimser kalırken, aynı özelliklere sahip ancak toplam başarı beklentisi yüksek bir birey hedefe ulaşmada daha fazla emek harcamada ve atılgan davranmaktadır.

C) Pekiştireç Değeri

Davranışı önceden kestirme formülündeki diğer bir değişken pekiştireç değeri(RV)'dir. Pekiştireç değeri, farklı pekiştireçlerin olma olasılığının eşit olması durumunda, bireyin bu pekiştireçlerden herhangi birine karşı olan tercihidir. Pekiştireç değeri, her biri aynı fiyata sahip çok seçenekli bir satış otomatına benzetilebilir.

Pekiştireç değerinin belirlenmesinde, pekiştirecin olumlu ve olumsuz yönleri dikkate alınmalıdır. Rotter bu noktada Skinner'la aynı görüşte olup, olumlu pekiştireci, benzer ya da aynı koşullar altında belirli bir davranışın gerçekleşme olasılığını arttırıcı herhangi bir olay ya da durum olarak tanımlar. Bununla birlikte, Rotter ve Skinner'ın olumsuz pekiştirec tanımları farklıdır. Skinner olumsuz pekiştireci, istenilen davranışın ortaya çıkma olasılığını arttırıcı uyarıcıyı ortamdan çekme olarak tanımlarken, Rotter'a göre olumsuz pekiştirme olumsuzluk taşıyan olaydır. Bu nedenle olumsuz pekiştireç Rotter'a göre bir bakıma cezalandırma ile aynı anlamdadır ve davranış olasılığını azaltır (Rotter, Chance,&Phares,1972).

Bireysel algılama, bir olayın olumlu ya da olumsuzluk yönünü etkiler. Rotter bu algılamayı içsel pekiştireç olarak adlandırır ve bireyin çevresinin ya da içinde bulunduğu kültürün değer verdiği olay, durum ya da hareket olarak nitelendirilen dış pekiştireçten ayırır. İçsel ve dışsal pekiştireçler bir uyum içinde olabildiği gibi, aynı zamanda birbiriyle de çelişki içinde bulunabilir.

Pekiştireç değerine etki eden bir diğer etken ise bireysel ihtiyaçlardır. Genel olarak, pekiştirecin ihtiyacı karşılama oranına bağlı olarak değer artışı göstereceği söylenebilir.

Pekiştireçler beklenilme sıklığına göre de değer kazanmaktadır. Rotter, bireyin kendisini hedefe ulaştıracak olayları tahmin edebileceğine inanır. Hedef bu olayların sıklığının artmasına neden olur. Pekiştireçler bize gelecekteki pekiştireçlerden bağımsız olarak meydana gelirler, ancak pekiştireç-pekiştireç sıklığına uyarlar. Rotter buna “pekiştireç kümesi” adı verir.

İnsanlar hedef odaklıdır. Bir şeye inandıklarında hedefe ulaşacaklarını beklerler. Ayrıca, yüksek pekiştireç değerli hedefler en fazla istek uyandırıcı olanlardır. Bununla birlikte, sadece istemek bir davranışı önceden kestirebilmekte yeterli değildir.

Davranış potansiyelinin beklenti ve pekiştireç değerinin ortak bir bileşkesi olduğu kadar psikolojik durumunu da işin kapsamaktadır.

D) Psikolojik Durum

Davranış tahmini formülünün dördüncü değişkeni olan psikolojik durum, bireyin tepki verdiği hem iç hem de dış dünyanın bir parçasıdır. Öte yandan fiziksel olaylar her ne kadar psikolojik durumu etkiliyorsa da, psikolojik durum dışsal uyarıcılardan farklıdır.

Davranış ne çevresel olayların ne de kişisel özelliklerin bir sonucudur. Daha çok bireyin anlamlı çevresiyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkar. Eğer fiziksel uyarıcılar tek başlarına davranışı oluştursaydılar, örnek olarak iki birey benzer uyarıcılara aynı şekilde tepki verirlerdi. Eğer kişisel özellikler davranıştan sorumlu olsaydı, birey farklı olaylara dahi aynı tutarlılıkta ve karakteristik şekilde cevaplar verirdi. Tüm bu varsayımlar yanlıştır. Davranışa çevresel ve kişisel özelliklerin

dışında bir etken şekil vermelidir. Rotter'a göre çevre ve birey arasındaki etkileşim davranışın şekillenmesinde önemli bir faktördür.

Rotter'a göre psikolojik durum bir dizi etkileşimdir. İnsanlar boşlukta davranmazlar, bunun yerine algılanan çevreleriyle yanıtlar verirler. Bu diziler bireye pekiştireç-pekiştireç sıklığı kadar davranış-pekiştireç sıklığına dair beklentilerini belirlemelerinde yardımcı olurlar. Bu dizilerin zaman periyodu anlıktan daha uzun sürede değişebilir. Buradan psikolojik durumun zamanla sınırlı olmadığını söyleyebiliriz. Örneğin; evlilik uzun süreli bir psikolojik durum arz ederken, yolda kaymaya başlayan bir aracın sürücüsünün psikolojik durumu anlıktır. Psikolojik durum tepki sıklığını belirlemede pekiştireç değeri ve beklenti etmenleriyle beraber düşünülmelidir.

İhtiyaçlar

Skinner'ın aksine, Rotter ihtiyaçlar, hedefler, beklentiler gibi içsel durumların varlığını ortaya çıkarma isteğindedir. Ona göre, insanlar hedef odaklıdır ve ihtiyaçlar bireyi hedefe götürecek davranış ya da davranış setleri olarak tanımlanabilirler. Rotter ihtiyaçları yoksunluk durumu olarak görmez. İhtiyaçlar davranış yönünün göstergeleridir. İhtiyaçlar ve hedefler arasındaki fark sadece anlamsaldır. Çevre odaklılık söz konusuysa hedefler, kişi odaklıysa ihtiyaçlar söz konusudur (Rotter, 1982).

İhtiyaç kavramı, temel tahmin formülünü oluşturan dört spesifik değişkenin olası kıldığı tahminlerden daha genelleştirilmiş tahminlere imkan tanır. Genellikle, kişilik teorisi insan davranışının genelleştirilmiş tahminleri ile ilgilidir. Örneğin, egemenlik ihtiyacı içindeki birey, insanlar arası ilişkiler gibi durumlarda güçlü pozisyonu elde etme çabası içindeyken daha özel durumlarda, kişi baskın olmayan bir şekilde davranabilir, hatta çekimser, çekingen kalabilir. Bu nedenle söz konusu formül daha çok kontrollü laboratuvar deneyleri için daha uygundur. Ancak günlük davranışların tahmini söz konusu ise yetersiz kalacaktır. Bu nedenle, Rotter ihtiyaç kavramından ve genel tahmin formülünden söz eder.

İhtiyaç kategorileri

Rotter ve Hochreich (1975) aynı ya da benzer pekiştireçler alan davranışları temsil eden 6 kapsamlı ihtiyaç kategorisi listelemiştir. Örneğin, insanlar yeni insanlar tanıyarak çevre oluşturma ihtiyaçlarını değişik ortamlara girerek ve farklı kişiler tanıyarak karşılayabilirler. Bu yüzden, tanışma ihtiyacını pratik anlamda karşılayan ilişkili davranışları için pekiştireç alabilirler.

Aşağıda belirtilen liste ayrıntılı olmamakla beraber, önemli birçok insan ihtiyacını temsil etmektedir.

Kabul görülme ihtiyacı (takdir edilme): Başkaları tarafından kabul görme ve diğer insanların gözünde önemli bir yer edinme çoğu insan için önemli bir ihtiyaçtır. Kabul görme, aynı zamanda okul, spor, kariyer, hobiler ve fiziksel görünüm gibi bir takım konularda iyi olma ihtiyacının yanı sıra aynı zamanda sosyo-ekonomik durum ve kişisel saygınlık gibi ihtiyaçları da içermektedir.

Üstün olma: Üstün olma (üstünlük) yada diğerlerinin davranışlarını kontrol etme ihtiyacı, başka insanların (arkadaşlar, aile, iş yaşamında astlar ve üstler) yaşamları üstünde hakimiyet kurmaya yönelik bir dizi davranışı içerir. Düşüncelerimizi başkalarına kabul ettirme davranışı tipik bir üstünlük ihtiyacı örneğidir.

Bağımsızlık (özgürlük): Bağımsızlık diğerlerinin egemenliklerinden kurtulma ihtiyacıdır. Bağımsızlık, kişisel kararların alınabilmesi için bağımsızlığın elde edilmesi, kişisel güven ve hedeflere başkalarının yardımı olmaksızın elde etme davranışlarını içerir. Bir bisikleti tamir ederken gelen yardımı geri çevirmek bağımsızlık ihtiyacına iyi bir örnektir.

Korunma bağımlılığı: Bağımsızlığın tam aksi niteliğinde diğer bir ihtiyaç kategorisi korunma ve bağımlılıktır. Bu kategori başkaları tarafından bakılma, kötü

deneyimlerden uzak tutulma ve diğer ihtiyaç kategorilerinin karşılanması biçimindeki ihtiyaçları içerir. Bu kategoriye örnek olarak bir kadının hasta olduğunda eşinden evde kalmasını ve kendisine bakmasını istemesi davranışı örnek olarak verilebilir.

Sevgi ve şefkat : Bir çok insan sevgi ve şefkat ihtiyacı içindedir. Bu kategori kendisini takdir edilmenin ötesinde başkalarından alınan olumlu ve sıcak duyguların içinde bir kabul görme ihtiyacını dile getirir ve saygı görme, başkaları tarafından sadakat gösterilme, ilgi görme davranışlarını içerir. Bireyin başkalarının kendisine saygı ve minnettarlık duyguları beslemesi düşüncesiyle iyilik yapması bir örnek olabilir.

Fiziksel rahatlık: Fiziksel rahatlık belki de en temel ihtiyaç kategorisidir. Çünkü diğer ihtiyaçlar öğrenilir. Bu ihtiyaç grubu beslenme, sağlık ve güvenliği sağlama amaçlı davranışları içerir. Diğer ihtiyaçlar zevk, fiziksel rahatlık ve mutluluk ihtiyaçlarının doğal bir sonucu olarak öğrenilir. Klimayı çalıştırma veya diğer insanlara sarılmak bu kategori içinde örnek davranış olarak verilebilir.

İhtiyaç bileşenleri

İhtiyaç 3 temel bileşeni içerir.

- İhtiyaç potansiyel
- Hareket özgürlüğü
- İhtiyaç değeri

İhtiyaç potansiyeli : (NP) ihtiyaç potansiyeli, benzer yada aynı hedefe ulaşma amaçlı işlevsel olarak bağlantılı davranışların meydana gelme olasılığıdır. İhtiyaç potansiyeli, davranış potansiyelinin daha spesifik bir görüş şekliyle benzerlik gösterir. İkisi arasındaki fark: ihtiyaç potansiyeli işlevsel olarak birbiriyle alakalı bir grup davranıştan söz eder. Davranış potansiyeli ise verilen durumda spesifik bir pekiştirece bağlı olarak farklı bir davranışın ortaya çıkma olasılığından söz eder.

İhtiyaç potansiyeli davranışın gözlenmesi yoluyla ölçülebilir. Eğer farklı kişiler görünüş olarak aynı tavırda davranıyorlarsa, örneğin; lüks bir restoranda yemek yeme, bu insanların aynı ihtiyaç potansiyelini karşıladıkları sonucu çıkartılmamalıdır. Birisi fiziksel rahatlık ihtiyacını karşılıyor olabilir. Diğer bir kişi sevgi ve şefkat ihtiyacını karşılarken, bir diğeri ise kabul görme ihtiyacını karşılıyor olabilir. Kişinin ihtiyaç potansiyeli gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin, bu sadece bireyin pekiştireç için yaptığı tercihe ait değere bağlı değildir. Aynı zamanda pekiştirece karşı verilen yanıtta hareket özgürlüğü de bu noktada devreye girer.

Hareket özgürlüğü: Davranış bir dereceye kadar beklentiler tarafından tayin edilirler. (özel bir pekiştireç spesifik bir davranışı beraberinde getirir düşüncesi) Genel tahmin formülünde hareket özgürlüğü (FM) beklenti ile paraleldir. Bireyin tüm beklentisi genel ihtiyaçları karşılamaya yönelik söz konusu davranışları göstermesi durumunda pekiştireç alacaktır. Örneğin, dominantlık ihtiyacı içinde yer alan birey bu ihtiyacını karşılayabilmek için birçok yola başvurabilir. Kocasının hangi elbiseleri giyeceğine karar verir, çocuğunun gideceği okulu kendi seçebilir, bir oyundaki oyuncuları yönetebilir ya da birçok meslektaşını katılacağı bir konferans organize edebilir. Yani bu ihtiyacına ilişkin kendisine pekiştireç sağlayabilecek her türlü davranış eğilimi içine girebilir. Bu beklentiler, ihtiyaç alanı içindeki hareket özgürlüğünün bir ölçüsüdür.

Hareket özgürlüğü ihtiyaç değerini sabit tutup, ihtiyaç potansiyelini gözleyerek tayin edilebilir. Örneğin, birey her ihtiyaç kategorisine (sevgi-şefkat, bağımsızlık, üstüne olma) aynı değeri veriyorsa, kişi ihtiyaç grubuna ait hareketli gerçekleştirirken pekiştireç olasılığına ilişkin beklentisini göz önüne alarak davranacaktır. Eğer birey fiziksel rahatlık ihtiyacını karşılayıcı hareketlerde bulunuyorsa, örneğin hareket özgürlüğü diğer kategorilerde olmadığı kadar daha fazla bu ihtiyaç için söz konusu olacaktır. Ancak, normal olarak elbette, ihtiyaç değeri sabit olamaz. Çünkü insanlar birçoğu bir ihtiyacının karşılanmasına diğerlerinden daha fazla önem verirler.

İhtiyaç değeri : Kişinin ihtiyaç değeri (NV) kişinin hangi pekiştireci seçeceğini derecesidir. Rotter, Chance ve Phares (1972:33) ihtiyaç değerini “işlevsel olarak ilişkili davranış setinin ortalama tercih değeri” olarak tanımlamışlardır. Genel tahmin formülünde, ihtiyaç değeri pekiştireç değerinin paraleli gibidir. Hareket özgürlüğü sabit tutulursa, birey kendisi için en önemli ihtiyacının karşılanması amaçlı davranış serisini gerçekleştirecektir. Eğer insanlar ihtiyacın karşılanmasına yönelik davranışlara olumlu pekiştireçler verdiklerinde eşit beklentilere sahip olurlarsa, farklı ihtiyaçlara verdikleri değer, davranışın temel belirleyicisi olacaktır. Örneğin ihtiyaç tercihi bağımsızlık ve tercihlere ilişkin pekiştireç olasılığı da eşitse, bu kez birey bağımsızlık ihtiyacını giderici davranışlarda bulunacaktır. Her bir faktör temel formül karşılık geldiği faktörle paralellik taşır.

Rotter’ın genel tahmin formülü insanların mevcut pekiştireçleri tahmin etmede geçmişteki benzer deneyimlerini kullandıkları gerçeğini ortaya koyar. Yani, insanlar genelleştirilmiş bir başarı beklentisine sahiptirler. Rotter’ın en bilindik iki genelleştirilmiş beklenti ölçümü “içsel-dışsal kontrol ölçeği ve kendine güven ölçeği” dir.

II) YÜKLEME KURAMLARI

Fritz Heider’in (1958) başlattığı bu kuram E. Jones ve K. Davis geliştirmiş; H. Kelley olgunlaştırmıştır. 1970’lerden itibaren bu konu sosyal psikolojinin etkin uygulama alanlarından biri olmuştur. Yükleme araştırmaları ve geliştirilen kuramlarla ilgili “niçin, neden, nasıl” sorularının cevabını bulma ve anlama yöntemleri bilimsel olarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarla, insanların yaşamlarını anlama ve organize etmede, diğer insanlara ve kendilerine de yaptıkları yüklemeler incelenmiştir. İnsanların değişik durumlarda, bu duruma ait yüklemeleri formüle etmede kullandıkları bilgileri, hangi bilgilerden seçtikleri ve bunları seçme nedenlerinin tipleri bu çalışmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Belirli bir biçim ya da başka bir biçimdeki yüklemeyi, bireylerin neden yaptıkları incelenirken, nedensel sorunlar dikkate alınmış, bunun yanısıra insan aklının çalışma biçimi de anlaşılmasına

çalışılmıştır. Yüklemeleri nasıl ölçebileceğimiz ve insanların nedensel yüklemeleri ne zaman yaptığı ya da yapıp yapmadığına ilişkin sorular, bu araştırmalardan kaynaklanarak başka araştırmalara da ışık tutmuştur (Schneider, 1976; Perlman, 1983; akt. Küçükkaragöz,1998:27).

Yükleme ya da nedensel yükleme olarak adlandırılan bu kuram, davranışçı açıklamada “uyaran”la “davranış” arasındaki “bilişsel etmenlere”e önem veren bir kuramdır. Kuramın temel kuralı şöyle gösterilebilir (Weiner, 1970; akt. Buluş,1996 :14).

“Uyaran → Arasındaki bilişsel olaylar → Davranış”

Bu kurama göre, davranış ve sonuç arasındaki ilişki ile ilgili yüklemeler, iç ve dış etmenlere yapılır. İç ve dış etmenlerden birine yapılan yüklemeler, farklı sonuçlar doğurur. Bu iki etmenden birinin veya diğerinin algılaması, farklı duygusal yaşantılara yol açar (Buluş,1996: 14).

Yeşilyaprak (1988)’a göre yükleme kuramında “etkinin yeri” kavramı sosyal öğrenme kuramında “denetim odağı” olarak kabul edilmektedir. Yükleme kuramında açıklandığı gibi, birey elde ettiği sonucun nedenlerini ya kendinde yada çevresinde (kendi dışında) aramaktadır. Sosyal öğrenme kuramı ve yükleme kuramı, davranışın sonuçlarını bir nedene bağlayarak açıklamaktadırlar. Ancak bu ortak yaklaşımda ayrıldıkları nokta; yükleme kuramında nedensellik duruma özgü olarak değişebilmekte iken; sosyal öğrenme kuramında bireye özgü olarak belirlenmektedir. (Buluş,1996:14).

Nedensellik algılamaları ile ilgili olara ikinci önemli nokta, nedenin değişmez olup olmadığıdır. Başarı ve başarısızlığın nedenlerine yönelik yüklemeler konusunda çalışan Weiner, Heider’in yükleme kuramına, Rotter’in kontrol odağı kavramını eklemiştir.

Weiner ve arkadaşları (1971)'na göre; bireyler başarı ve başarısızlıklarının nedenlerini dört nedensel kaynaktan birine yükleme yaptıklarını belirtmektedirler:

Yetenek: sabit, içsel, kontrol edilebilir;

Çaba: değişebilir, içsel, kontrol edilebilir;

İşin güçlüğü: sabit, dışsal, kontrol edilemez;

Şans: değişebilir, dışsal, kontrol edilemez olarak sınıflandırılmıştır.

Bu dört etmen “denetim odağı” ve “değişebilirlik” olmak üzere iki boyut üzerinde toplamaktadır. Yetenek ve çaba içsel iken; işin güçlüğü ve şans dışsal etmenleri oluşturmaktadır.

Beklentilerle ilgili olarak yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde; beklenmeyen sonuçların (başarının ya da başarısızlığın) dışsal bir etkene bağlı olarak değerlendirildiği; beklenen sonuçların ise içsel bir etken olan yeteneğe bağlı olarak değerlendirildiği belirlenmiştir.

Davis ve Davis (1972) araştırmalarının sonucunda bireylerin başarısızlıklarını kişisel olmayan güçlere (dış etkilere) yüklediklerinden, dışsal denetimlilerin, unutma ve reddetme (inkar) gibi savunma mekanizmaları kullanmaya daha az gerek duyduklarını belirlemişlerdir.

Yeşilyaprak'a (1988) göre içsel denetimlilerin yaptıkları işin yeteneğe ve çabaya dayalı yönlerine önem vererek, başarılarını kendi davranışlarına bağladıkları; dışsal denetimlilerin ise koşullar, işin güçlüğü gibi etkenlere önem vererek özellikle başarısızlıklarının nedenlerini bu etmenler olarak algılamaktadırlar.

Yükleme kuramı ve sosyal öğrenme kuramı her ikisi de davranışın sonuçlarını bir neden bağlama gereksinimi içerisindedir. Sonuç olarak yükleme kuramında nedensellik “duruma özgü” olarak değişebilmekte iken, sosyal öğrenme kuramında “bireye özgü” olarak belirlenmiştir. Yükleme kuramında davranışın sonucu; durumun özelliğine göre yetenek, çaba, işin güçlüğü, talih gibi değişen

etmenlere bağlanırken; sosyal öğrenme kuramında bireyin içsel yada dışsal denetimli oluşuna göre belirlenir (Yeşilyaprak,1988:45).

B) RUH SAĞLIĞI KAVRAMINA İLİŞKİN KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Psikoloji bilimi insan davranışının altında yatan temel nedenleri bulmaya çalışan bilimsel bir çabadır (Cüceloğlu, 1996:22). Kişilik kavramı ise psikoloji biliminde yer alan en önemli konulardan birisidir.

Tarihsel süreç içerisinde kişilik ile ilgili birçok tanım olmasına karşın, Cüceloğlu'na göre (1996:404) kişilik; bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.

Toplumsal veya kültürel görüşe göre normal ve anormal kavramları topluma ve kültüre bağlı olarak tanımlanır. Buna göre normal davranış sosyal beklentilere uyma, sosyal onay alan davranış örüntüsü sergilemektir.

İnsan davranışlarının açıklanmasında normal ve normal dışı davranışların ölçütlerinin belirlenmesi, ruh sağlığı kavramının açıklanmasında etkili bir unsur olarak görülmektedir.

Bireyin huzuru ve iyi olma durumu onun olası tüm kaynak ve gizil güçlerini açığa çıkararak işlerlik kazandırması ve değerlendirmesi; yani kendini gerçekleştirme istendik davranış biçimidir.

Bilimsel açıdan incelendiğinde insan davranışlarının normal ve normaldışı davranışların ayırımını yaparken kullanılacak belirli bir ölçüt yoktur. Bu konudaki çeşitli yaklaşımlar birbirine karşıt iki temel görüş içerisinde toplanır (Geçtan ,1994:12).

Birinci görüşü benimseyenler toplumsal normlara uyma oranının normal, bu kurallardan sapma oranının ise normal dışını belirlediği görüşünü savunurlar. Bu görüşü benimseyenler, toplum kabul ettiği sürece belirli bir davranışın normal dışı sayılmayacağı görüşündedirler (Geçtan,1994:12).

İkinci görüşte olanlar ise; belirli bir oranda toplum kurallarına uymanın toplu halde yaşamak için gerekli olduğunu, bunun karşıtı tutumların bireyin kendisi ve toplum içinde zararlı olabileceğini kabul etmekle birlikte, gerçek normallik için ölçütün toplumun onayı değil, kişinin kendini iyi hissedebilmesi olduğunu savunurlar (Geçtan,1994:12).

Morgan'a göre (1986); davranış bir süreklilik boyutunda varolur. Bir kişi herkeste gözlenen bir davranışı hiç göstermiyorsa, bu durum anormaldir. Diğer aşırı uçta ise bir kişi belirli bir davranışı çok sık yineler ve başka hiçbir şey yapmazsa , bu durum anormaldir. Bu iki aşırı ucun ortasındaki davranış normaldir.

Bir davranışın normallik ve anormallik ayırımında geçerli olan ölçüt, toplum, kültür ve onun norm, beğeni ve beklentileriyle değil; kişinin huzuru ve refahı ile işlevselliğinin iyi düzeyde olup olmamasına dair inanç ve tutumlardır (Erkal,1994).

Günümüzde en çok kabul gören görüşlerden birine göre, kendisine ve topluma orta derecede uyum yapabilen ve çoğunluğu oluşturan gruplar normal sayılır; iki uçtakiler olağandışı durumlar olarak değerlendirilir (Geçtan,1984:8).

Geçtan'a göre(1994:14) dinamik bir süreç olan davranışın dıştan görülen belirtilerinden çok, onu oluşturan nedenlerin çözümlenmesi ve anlaşılması önem taşır. Gerek normal ve gerekse normal dışı davranışlar; gerçekte insanın dünyayı algılayış biçimine göre yaşamını sürdürebilme çabalarından başka bir şey değildir. Normal ya da normal dışı sayılan davranışlarının tümünün işleyişinde aynı temel ilkeler geçerlidir. normaldışı belirtiler yalnızca insanın uyum yapma çabalarının yetersizliğini yansıtır; yetersizliğin gerçek nedenini açıklamaz.

Dünya sağlık örgütü'nün (WHO) tanımına göre 'sağlık; ruhsal, bedensel ve toplumsal olarak tam bir iyilik halidir (Çelikkol,1999:9).

Ruh sağlığı iyi olan bir kimse problemlerini gerçekçi bir gözle görüp, bunları toplumun isteklerini az çok göz önünde bulundurarak çözebilen kişidir (Baymur, 1984:95).

Yörükoğlu'na göre (2004); ruh sağlığı, kişinin kendi kendisiyle ve çevresiyle sürekli bir denge ve uyum içinde olmasıdır. Ancak bu denge ve uyum katı ve durağan bir nitelik taşımayıp, değişken bir denge ve esnek bir uyum olduğunu belirtmek gerekir.

Yörükoğlu ruhsal bakımdan sağlıklı bir insanda aranacak özellikleri şu şekilde belirtmiştir:

- a) Kişinin kendi kendisiyle uyumlu olması her şeyden önce kaygı, kuruntu ve kuşkulardan uzak olmasına bağlıdır.
- b) Kişi içinde yaşadığı yakın ve uzak çevrede ilişkiler kurup sürdürebilmelidir.
- c) İnsanlarla geçinme ve işbirliği yapmanın ötesinde sevgiye ve saygıya dayalı bağlar kurabilmelidir.
- d) Kişinin kendine güveni olmalıdır. Davranışlarını ve yeteneklerini gerçekçi olarak tartabilmelidir.
- e) Kişi, toplumda bir yeri ve görevi olduğu duygusunu edinmiş olmalıdır.
- f) Kişinin, geleceğe dönük tasarıları olmalı ve bunlara ulaşmak
- g) İçin gerçekçi bir yolda çaba gösterebilmeli, sıkıntılara katlanabilmelidir.
- h) Kişinin karşılaştığı güç durumlarda başvuracağı bir yedek gücü bulunmalı ve yeni durumlara uyma esnekliği gösterebilmelidir.
- i) Bağımsız olarak girişimler yapabilmelidir. Kendi başına kararlar alıp uygulayabilmeli, eylemlerinin sorumluluğunu taşıyabilmeli ve sonuçlarına katlanabilmelidir.

- j) Kişinin yaşadığı çevre ve toplumla ters düşmeyen, inandığı değerleri ve inançları olmalıdır.
- k) Ruh sağlığı yerinde olan bir insanın mesleği dışında eğlendirici, dinlendirici ve kişiyi geliştirici uğraşları olmalıdır.

Ruh sağlığı; yani ruhsal yönden sağlıklı olmak, toplumsal yaşamın gerekliliklerine göre kişinin çevreye uyum sağlaması ve kendinden hoşnut olmasıdır. Kişi hem kendini iyi hissedebilmeli hem de aynı zamanda dış çevreye, insanlara yararlı olmalıdır (Alper, Bayraktar ve Karaçam, 2000:10).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde normallik kavramının son çeyrek yüzyılda ciddi bir biçimde ele alındığı görülmüştür. Bunun bir nedeni; araştırmacıların yakın zamana kadar normaldışı davranışlara odaklanmalarıdır. Ruh sağlığı kavramı geçmişte ruhsal hastalıkların karşıt anlamında ele alınmış, önemli sayılabilecek nitelikte normaldışı davranışların görülmemesi normallik olarak kabul edilmiştir (Geçtan, 1994: 29).

Normallik kavramına tek bir tanım getirebilmek oldukça güç olduğundan, Offer ve Sabshin(1974) konuyu dört yönden ele alırlar (akt:Geçtan, 1994: 30).

- 1) Bir görüşe göre, normallik 'sağlıklılık' olarak yorumlanabilir. Bu geleneksel yaklaşıma göre sağlıklı insan acısı, rahatsızlığı ya da sakatlığı olmayan kişidir.
- 2) İkinci yaklaşımı benimseyenlere göre normallik diye bir şey yoktur. Eğer normallik organizmanın tüm kişilik bölümlerinin birbiriyle denge durumunda ve uyumlu bir birlik içinde işlevlerini sürdürmesi anlamında alınırsa, böyle bir durumun gerçekleşmesi ütopyadır.
- 3) Üçüncü görüş, normalliği 'ortalama' ile eş anlamda alır. Bu yaklaşım orta derecede uyum yapabilen ve çoğunluğu oluşturan grup normal sayılırken, eğrinin iki ucundakiler olağandışı durumlar olarak değerlendirir.

4) Dördüncü yaklaşıma göre normallik bir süreçtir ve normal davranış, birbiriyle etkileşim durumunda olan sistemlerin ortak ürünüdür.

Normallik kavramı uyum, yeterlilik ve zorlanmalarla baş edebilme gibi kavramlarla ilişkilidir. Hamburg ve Adams (1967) uyumu “zorlanmalarla karşılaşıldığında gerekli bilgileri toplama ve bunlardan yararlanma” olarak tanımlanırken; Heath (1965), “davranışları, bir yandan benlik yapısının bütünlüğünü koruyacak, diğer yandan çevresel koşullarla baş edebilecek bir biçimde düzenlemek” olarak tanımlanmıştır (akt:Geçtan, 1994: 31).

Lynd'e göre (1961), günümüz insanı “iyi” ve “kötü” sözcükleri karşılığı olarak, olgun ve olgunlaşmamış; normal ve anormal; uyumlu ve uyumsuz terimlerini kullanma eğilimi görülmektedir (akt:Geçtan, 1994: 31).

Fromm' a göre (1974), olgun ve üretken bireyin kimlik duygusu, benliğini kendisine yön verecek tüm güçleri yine kendi elinde bulunduran bir varlık olarak algılamasından kaynaklanır. Heath'e göre(1965), psikolojik olgunluğa ulaşmış birey, kişiliği iyi örgütlenmiş, çevreden gelen rahatsız edici uyaranlara direnebilen, duygu ve düşünceleri diğer insanlarla da ilgili ve benlik imgesi tutarlı bir insandır. Barron'a göre(1963), olgun kişiliğin en önemli karakteristiği güçlü bir egonun varlığıdır (akt:Geçtan, 1994: 31).

Psikolojik olarak sağlıklı olmak bireyin bedensel sağlığı ve yaşam koşullarına göre değişebilmektedir. Bireyin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor olması, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak, denge ve uyum içerisinde yaşantısını sürdürebilmesi ruh sağlığının göstergesidir.

B) DENETİM ODAĞI VE RUH SAĞLIĞI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

1) TÜRKİYE'DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Ülkemizde denetim odağı ile ilgili olarak psikoloji alanında birçok akademik çalışmalara rastlanmaktadır. Aynı zamanda bu kavram insan kaynakları ve yönetsel çalışmalara da ışık tutmaktadır.

Akboy (1998: 189-195), İzmir ili içerisinde yer alan toplam 932 Fen lisesi ve genel lise öğrencilerini; benlik kavramı, denetim odağı ve sürekli kaygı açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda beklentisi yerine gelip daha mutlu olanların, okul idaresi ve öğretmenlerin kız- erkek arkadaşlıklarına yaklaşımını “destekleyici”, “anlayışlı” bulanların diğerlerine göre kaygı düzeyi daha düşük ve daha içsel denetimli olduğu bulunmuştur. Ayrıca okullara kendi isteği ile girenlerin daha içsel denetimli olduğu belirlenmiştir.

Sübaşı (2000:467-477), sınav kaygısı, özsaygı ve denetim odağı değişkenlerinin, üniversite öğrencilerinin akademik başarılarını yordama gücünü incelemiştir. Araştırma sonucuna göre, akademik başarıyı ile özsaygı ve denetim odakları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Argun (1995:61-78), İzmir ili ortaokulunda okuyan orta 2. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada; anne- babaların çocuk yetiştirme tutumlarının öğrencilerin denetim odağı üzerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Babaların çocuk yetiştirme tutumları ile çocuklarının denetim odağı puanları karşılaştırıldığında, baskı–disiplin boyutunda anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Çocukların denetim odağı ile annelerin çocuk yetiştirme tutumlarından ev kadınlığını reddetme ve baskıcı tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Çocuklarına daha az baskı uygulayan ve onları daha cezalandıran babaların çocukları daha çok içsel denetimli bulunmuştur.

Kağıtçıbaşı (1972: 42-43) lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada psikolojik değişkenler içinde “pekiştiricinin içten yada dıştan kontrolüne inanç” durumunu ölçmek için Rotter’ın denetim odağı ölçeğinin kısa formunu kullanmıştır. Bu çalışmada pekiştiricinin içten kontrolüne inancı ile yurtseverlik, kişisel gelecek hakkında iyimserlik, başarı güdüsü, kuvvet yönelimi ve ana- babaya saygı ve bağımlılık arasında olumlu ilişki olduğu belirlenmiştir.

Dönmez, yerleşim merkezinin denetim odağı üzerindeki etkilerini araştırılmıştır. Bu çalışmasında çevre büyüklüğünün etkileri araştırılmış; küçük yerleşim merkezlerinden gelen üniversite öğrencilerinin ve ilköğretim öğrencilerinin daha dış denetimli olduğu belirlenmiştir (Dönmez,1984).

Dönmez (1985), çevre büyüklüğünün denetim odağı üzerine etkilerini araştırmış; ayrıca öğrencilerin aile ortamını algılamalarının denetim odağına etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, büyük çevrelerde yaşayan öğrencilerin küçük çevrelerden gelenlerden daha dışsal denetimli olduğunu göstermiştir.

Korkut (1986), yaş ve sınıf düzeylerindeki yükselme ile içsel denetimli olma özelliğini araştırmış, anlamlı düzeyde ilişkiler belirlemiştir. Cinsiyet, anne babanın eğitim düzeyi, anne-babanın mesleği, evde yaşayan kişi sayısı ve evdeki oda sayısı gibi değişkenler arasında denetim odağı arasında anlamlı bir fark bulunmaz iken; ailenin gelir durumu ve yerleşim biriminin denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Dünya sağlık örgütünün sağlık kültürü ve gençlik üzerine yapmış olduğu çalışmada sağlıklı gençlerin denetim odağının dışsal olduğu belirtilmiştir (Eroğlu, 2000). Gençlerin yaklaşık %75’i “sağlık karşıtı cazibeler” olarak adlandırılan sigara, alkol, esrar, uyuşturucu ya da uyarıcı maddeleri arkadaşlarının ısrarı ile kullandıkları belirtmişlerdir (Ögel, 2001).

İçten denetimli bireylerin özgünlük, merak, kuşku duyma ve araştırma gibi nitelikleri içermesi açısından daha yaratıcı oldukları bilinmektedir. Denetim odağı ve yaratıcılık özelliklerinin toplumdaki değişim süreci içerisinde öğretmen kişiliğinde göze çarpan iki faktör olduğu düşüncesiyle teknik öğretmenlerin denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıklarıyla ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıkla ilişkisini destekleyen bulgular elde edilememiştir (Uzunçarşılı,Genç,<http://metu.edu.tr/~psi/obildiri.htm>).

Bir grup sınıf öğretmenin denetim odağı ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada; denetim odağı puanlarının medeni durum, çocuk sahibi olmama, yaşanan yer, yaşamın en uzun süre geçtiği yerleşim birimi, mesleki kıdem, yaş değişkenleri ile anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (Faralyalı,2002).

Genel liselerde okuyan öğrencilerin denetim odağı ve güdülenme düzeyleri ile öğrenci seçme sınavı (ÖSS) başarıları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada denetim odağı ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Ayrıca güdülenme düzeyi ile denetim odağı algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İçsel güdülenmenin akademik başarı ile doğru orantılı olduğu; içsel güdülenme ile içsel denetimlilik arasında, dışsal güdülenme ve dışsal denetimlilik arasında $p<.001$ düzeyinde olmamakla birlikte yine anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r = .12;p<.05$) (Yağcı,1999).

Kişinin ortaya çıkan sonuçlarla ilgili sorumluluk üstlenmesi, başkalarını suçlamak yerine kendini sorgulaması, içsel denetimli oluşu, duygusal zekası gelişmiş bireylerin en önemli özelliği olarak değerlendirilebilir (Baltaş, 2000:71-74)).

Kontrol odağı algıları kişilerin hayat tecrübeleri ve hangi sosyal sınıfa ait olduklarına göre değişim gösterir. Bireysel farklılıklar, fiziksel sağlık, psikolojik uyum ve yaşanan kültür kontrol odağını algılama biçimi ile ilintili faktörlerdir.

Yöneticilerin kişilik özellikleri ile denetim odağının yönünü belirlemek için yapılan çalışmada; yöneticilerde “duyguların etkisi altında kalan”, “şüpheli, aldatılması güç” ve “deneyci, açık görüşlü, tecrübeli” kişilik özelliklerinin egemen olduğu belirlenmiştir. Dıştan denetimli yöneticilerin kişilik özellikleri ile içten denetimli yöneticilerin kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Hacımusaoğlu,1996:http://www.hunersencan.com/Gokhan_Ozturk_arastirma_onerisi).

İşletme ortamlarında içsel kontrol odağına sahip çalışanların, dışsal kontrol odağına sahip çalışanlara oranla daha kolay motive olmaları beklenmektedir.

İş – aile yaşamı dengesi çalışan bireyin aile ve iş sorumluluklarının uyumunu ifade etmektedir. Guest’e göre bireyin en az rol çatışması ile evde ve işte doyuma ulaşması ve yeterince fonksiyonlaşması olarak tanımlanmaktadır. Kişilerin kontrol odaklarının yönü ve rekabet eden taleplerin baskılarıyla başa çıkma kapasiteleri bu dengenin oluşmasında etkilidir (Kapiz, 2002:140-141).

ABD’de ilk defa Lafferty (1973) tarafından geliştirilen Yaşam Biçimleri Anketi’nin kullanıldığı çalışmada, üç faktör:yapısal yaşam biçimleri, pasif/savunmacı yaşam biçimleri ve aktif/savunmacı yaşam biçimleri kullanılmıştır. Yaşam biçimleri ile kontrol odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, içten denetimli olanların yapısal yaşam biçimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede içten denetimli öğretim elemanlarının öğrencilere danışmanlık etmede daha etkili oldukları sonucu elde edilmiştir (Ay, Karadal, 2004: 39–55).

Lise son sınıf öğrencilerinin denetim odağı ve kişilik tercihlerinin bazı değişkenlere göre incelendiği bir çalışmada; öğrencilerin öğrenim gördükleri eğitim programları öğrencilerin denetim odağı özellikleri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Buna göre genel liselerde okuyan öğrenciler, meslek lisesinde okuyan öğrencilere oranla daha fazla içsel denetimlilik özelliği göstermektedirler.

Buluş (1996) araştırmasında, lise ikinci sınıfta okuyan ergenlerin denetim odağı şekli ile yalnızlık düzeyi ilişkisini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre cinsiyet, kardeş sayısı, annenin öğrenim düzeyi, aile ortamını algılama şekli, doğum sırası, ailenin ekonomik düzeyi, anne- babanın yaşam şekli, babanın öğrenim düzeyi değişkenlerinin denetim odağının düzeyi üzerindeki etkilerinin önemli olmadığı görülmüştür.

Denetim odağı özelliğine göre kişilik özellikleri farklılaşmaktadır. Buna göre; iç denetim odağına sahip öğrenciler başarıya, özerklik, başatlık, değişiklik ve sebat özellikleri; dış denetim odağı gösteren öğrenciler ise uyarlık, ilgi görme, kendini suçlama ve karşı cinsle ilişki özelliklerine sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Şar,1997).

Düşünme ihtiyacı ölçeği'nin psikometrik özelliklerini belirlemek ve düşünme ihtiyacı, kontrol odağı inancı ve öğrenilmiş güçlülük arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yürütülen çalışmada; ölçeğin uygun psikometrik özelliklere sahip olduğu, yüksel düşünme ihtiyacı ile iç kontrol odağı inancı ve öğrenilmiş güçlülük arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir (Demirci,1998).

İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinde iş doyumu, denetim odağı ve demografik faktörlerin zaman yönetimiyle ilişkisinin belirlenmesi amacıyla yürütülen çalışmada; yönetici ve öğretmenlerde denetim odağı ile iş doyumu ve zaman yönetimleri arasında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir (Yavuz,2002).

Resmi eğitim kurumlarında çalışan psikolojik danışman ve rehberlik uzmanlarının iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin danışmanların denetim odağı ile karşılaştırıldığı bir çalışmada; içsel denetimli rehber öğretmenlerin iş doyumları, dışsal denetimli rehber öğretmenlerden daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymuştur (Uslu,2001).

Çalışma durumları farklı üç grup kadında ruh sağlığı, kontrol odağı inancı ve cinsiyet rolü üzerine yapılan bir çalışmada ruh sağlığı, kontrol odağı inancı ve

cinsiyet rolleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuş; pazarda ürünlerini satan kadınlarda daha çok psikopatolojik bulgulara saptanmış ve bu kadınlarda daha düşük kontrol odağı inancına sahip oldukları bulgulanmıştır (Dökmen, 2003:111-124).

Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etmenlerin araştırıldığı çalışmada düşük benlik algısının kontrol odağına oranla daha güçlü olduğu bulgulanmıştır (Erol ve ark.2002:48-57).

Birçok kişilik özelliği gibi denetim odağının da temelleri çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Çocuğun günlük olaylardaki davranışları sonucu anne- baba ve öğretmeni gibi yakın çevresindeki kişilerden aldığı ödül ve cezalarla denetim odağı eğilimi belirlenebilmektedir. Çocuğun annesi onun doğumundan itibaren bakımı, eğitimi ve sağlığı gibi sorumlulukların en büyük kısmını yürüten kişidir. Çocukların denetim odağı ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada denetim odaklarında sosyo- ekonomik düzey, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne- baba öğrenim düzeyi gibi değişkenlerin fark yaratıp yaratmadığı; çocukların denetim odakları ile algıladıkları anne tutumları arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda çocukların denetim odakları puan ortalamalarında, cinsiyet, anne öğrenim düzeyi ve koruyucu anne tutumunun önemli bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır (Alisinanoğlu,<http://www.tebd.gazi.edu.tr/ilksayı.htm>).

Kontrol odağının yaş, anksiyete ve depresyon ile ilişkisinin araştırıldığı çalışmada iç kontrol odağının ileri yaş ile bağıntılı olduğu bulunmuştur. Panik bozukluk ve majör depresif bozukluk olguları; psikiyatrik bir patolojisi olmayan ve panik bozukluğu grubuyla cinsiyet ve yaşa göre eşleştirilerek oluşturulan kontrol grubundan anlamlı düzeyde daha yüksek kontrol odağı puanları almışlardır. Panik bozukluğu ve majör depresif bozukluk olguları birlikte ele alındığında, kontrol odağının dışsallık boyutu ile anksiyete ve depresyonun şiddeti arasında pozitif bağıntı olduğu saptanmıştır (Tükel ve Gök, 1996: 7).

Psikiyatrik öykü, göçük altında kalma, kayıp yaşama, deprem sonrasında yer değiştirme, olumsuz kendilik algısı ve olumsuz cinsel yaşam değişimi ifade etme gibi faktörler post travmatik stres bozukluğu gösteren hastalarda hastalık oluşumunu belirleyen ve semptom düzeyini değiştiren faktörlerdir. Bu faktörlerin farklı bir yaklaşımdan etkilenip etkilenmediğinin araştırıldığı çalışmada yarı deneysel desen uygulanmış olup; araştırma sonucunda cinsiyet ve gelir düzeyinin denetim odağına etki eden faktörler olduğu belirlenmiştir (Oflaz, 2001).

Remisyondaki alkol bağımlıları üzerine yapılan bir çalışmada alkol bağımlılarında kontrol odağının sosyodemografik- klinik özelliklerle ilişkisi olduğu; bağımlı kadınlarda dış sal kontrol odağının sosyokültrel bir yansıma olduğu belirlenmiştir. Dışsal kontrol odağı daha sık nüks oluşumuna neden olmakta ve remisyon süresi uzadıkça içsel kontrol odağı özelliklerinin artış gösterdiği bulunmuştur (Pektaş ve ark.,2003:72-75).

Aşırı dozda ilaç alımıyla intihar girişiminde bulunan ergen kızların sayısı belirgin ölçüde farklılık gösteren bir araştırmanın sonucunda intihar girişiminde bulunan ergenlerde umutsuzluk, dürtüsellik, dış kontrol odağı, zayıf kişiler arası sorun çözme ve zayıf sosyal beceriler gibi bir dizi psikososyal işlevsel bozukluk belirlenmiştir (Sayar ve ark. 2000: 133-138).

Gündüz (1986), orta -1. sınıf öğrencilerinde denetim odağı ile okul başarısı arasındaki ilişkiyi saptamaya çalışmış; öğrencilerin başarı ve başarısızlık yaşantılarına bakıldığında; başarılı yaşantılarını daha çok kendilerine yükleme eğiliminde olduklarını, cinsiyet olarak ele alındığında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını ileri sürmüştür.

II) YURTDIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Coleman, Campbell, Hobson, Mc Portland Mood, Weinfeld ve York (1966) yaptıkları çalışmalarda; gençlerin kaderleri üzerinde denetim sağlamaya yönelik inançlarının okul başarısı için temel belirleyici olduğunu saptamıŐlardır. Nowicki ve Strickland (1973), bu tutumun başarı ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu belirlemiştir (akt.Akboy,1997:31-32).

Rotter ve Murly (1965)'e göre içsel denetimliler beceri koŐulları altında zaman harcarlarken dışsal denetimliler şans koŐulları altında zaman harcamaktadırlar. İçsel denetimliler için kendi belirledikleri ödöl daha anlamlı olup kendi bilgilerine daha fazla güvenmektedirler (Gozali, Cleary, Walster ve Gozali, 1973 akt. Akboy, 1997:32).

İçsel denetimli olmanın daha sağlıklı ve istenilir bir özellik olması ve içsel denetimlilerin daha etkili, bağımsız, güçlü, başarılı, mücadeleci aktif olarak tanımlanıyor olması (Findley ve Cooper,1975) konunun önemini arttırmaktadır (akt. Akboy,1997:32).

Ergenler üzerinde umutsuzluk ve intihar davranışı araştırılmış ve bu iki etmen arasında anlamlı bir bağ bulunmuştur. Ancak depresyon kontrol edildiğinde bu ilişki istatistiksel olarak anlamsızlaŐmıŐtur. Araştırma sonucunun intihar davranışı gösteren ergenlerde cinsiyet farklılığına bağlanabileceği ileri sürölmüŐtür (Asarnow ve ark. 1987: 361-366).

Bettles ve Walker intihar girişiminde bulunan kızların depresyon, anksiyete yada içe kapanma şeklinde “ie- dönök” bulgular sergilerken; intihar girişiminde bulunan erkek ergenlerin öfke, saldırganlık ve ajitasyon gibi “dıŐa- dönök” bulgular sergilediklerini bildirmektedirler. İntihar davranıŐıyla ilgili etkenler her iki cins arasında farklılık gösterebilmektedir (Bettes ve Walker,1986:591-604).

Strober (1982) ise anoretik ergenlerin depresyon ve davranım bozukluğu olanlara göre daha çok iç kontrol odağı inancını taşıdıklarını saptamıştır (Erol ve ark.,2002). Williams ve arkadaşları (1990) ise yeme bozukluğu gösteren hastaların dış kontrol odağı inancında olduklarını ve düşmanlıkları kendilerine yönelttiklerini bildirmişlerdir(akt:Erol ve ark.,2002).

Bruch'ın kuramını test etmek için kontrol odağı ölçümleri kullanılmıştır ve kuram uyarınca yeme bozukluğu olan hastaların dış kontrol odağı inancında olmaları beklenmiştir. Sonuçlar dış kontrol odağı inancının anoretiklerde değişmeyen karakteristik bir bulgu olmadığını ortaya koymuştur (Hood ve ark. 1982).

Friedman ve Dies (1974)'e göre iç denetimliler terapotik olaylardan, özellikle danışmanlıktan dış denetimlilere göre daha fazla yararlanmaktadırlar. Dış denetimliler, daha yapılandırılmış, kendilerine fazla seçim şansı bırakmayan yaklaşımlardan yarar görmekte-dirler (akt:Akboy,1998:33).

Gilmor (1978), Levensen (1973) ve Scheek(1978) tarafından yapılan çalışmalarda, denetim odağının çocukluk döneminde ebeveyn tutumlarından, özellikle annenin tutumlarından etkilendiğini ve annelerin daha az kontrol eden, daha az koruyucu olarak algılayanların annelerini daha otoriter olarak algılayanlardan daha içsel denetimli olduklarını bulmuşlardır. (akt:Akboy,1998:33)

Yurt dışında denetim odağı ve akademik başarı arasında ilişkiyi saptamaya çalışan birçok araştırma vardır. Bu çalışmalardan biri olan Crandall ve arkadaşları (1965) okuma başarı testi ile içsel denetim arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirlenmiştir.

Crandall, Katkovsky ve Crandall (1965), eğitimsel sonuçlar için sorumluluk alan çocukların akademik olarak daha başarılı olduklarını belirtmektedirler (Perry ve Dickens, 1984).

Walden ve Ramey (1983) çalışmalarında, akademik başarı ile çocukların kendi başarı ve başarısızlıkları üzerinde denetimlerine ilişkin inançları arasındaki ilişkiyi saptamaya çalışmışlardır. Akademik güçlükleri risk olarak algılayan çocuklar 5 yıl etki yönelimli müdahale programına katılmışlardır. Programa katılan yüksek risk grubundaki öğrencilerle, düşük risk grubundaki öğrencileri karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda yüksek riskli ve programa katılan öğrencilerin düşük risk grubundaki öğrencilere göre akademik başarıları üzerinde daha fazla kişisel denetimli oldukları belirlenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma İzmir ilinde bulunan ortaöğretim kurumunda 2004-2005 eğitim öğretim yılında öğrenim gören Lise-I. ve Lise III. sınıf öğrencilerin denetim odakları ile ruhsal sorunları arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve akademik başarıya olan yansımalarını tespit edebilmek amacıyla hazırlanmış betimsel ve kıyaslamalı bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İzmir İl'inde bulunan 2004- 2005 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan tesadüfi örneklem seçimi yoluyla belirlenmiş olan okullar; Buca Ticaret Meslek Lisesi, Konak Anadolu Lisesi ve Balçova Lisesinde öğrenim gören Lise- I. ve Lise- III. sınıf öğrencileridir. Araştırmaya katılım gönüllülük ilkesi esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma çerçevesinde toplam 381 ergen öğrenciye ulaşılmıştır. Veri toplama araçlarında eksik bırakılan, hatalı doldurulan anketler araştırma kapsamına alınmamıştır. Bu nedenle örneklem sayısı 369 olarak netleşmiş olup, 229 kız ve 140 erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda veri elde edebilmek için bu çalışmada üç farklı ölçek kullanılmıştır. Öğrencilerin sosyo-kültürel yapılarını ve aile

özelliklerinin belirlenebilmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formu; psikolojik belirtilerin düzeylerini ve yayıldığı alanları belirlemek için Ruhsal Belirti Tarama Listesi (SCL-90 R) ve genellenmiş kontrol beklentilerinin içsellik- dışsallık konumunu belirlemek üzere Nowicki- Strickland Denetim Odağı Ölçeği uygulanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin başarı düzeyleri öğretim yılı sonu karne notları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Ailelerin gelir düzeylerinin tespitinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının genelgesi ile 01.01.2005 tarihinden itibaren ilk altı aylık dilimde geçerli olan asgari ücret dikkate alınmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan ergenlere ait kişisel bilgileri elde edebilmek üzere araştırmacı tarafından 19 maddelik bir anket hazırlanmıştır.

Denetim odağı ve ruhsal sorunlara neden olabilecek sosyo- demografik değişkenlerin belirlenmesi için hazırlanan ankette, ergenlerin yaşı, cinsiyeti, sınıf düzeylerine ve aile bireylerine ait eğitim durumları ve iş durumları, gelir düzeyleri ile ilgili bilgiler sorulmaktadır. Ayrıca ergenlerin yaşamlarının en uzun geçtiği yerleşim birimi, evde kendilerine ait çalışma odalarının olup olmadığı da uyum düzeylerine etkisi olabileceği düşünülerek anket içerisinde yer almıştır. Ergenlerin daha önce okul rehberlik servisi yada psikolog yardımı alıp almadığı, eğer aldıysa yardım aldığı konuların başlıkları da ankette yer almıştır.

Nowicki – Strickland Denetim Odağı Ölçeği

Araştırmada denetim odağını belirlemek için Nowicki ve Strickland tarafından geliştirilmiş olan “Nowicki – Strickland Denetim Odağı Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek Mac Donald’ın (1973) denetim odağı ölçeklerinin güvenilirlik

ve geçerliğine ilişkin yapmış olduğu değerlendirmede, sıralamada ilk sırayı almıştır (Yeşilyaprak,1988).

Nowicki – Strickland denetim odağı ölçeğinin benzer ölçeklerle geçerliği, diğer denetim odağı ölçekleriyle olan ilişkisi ile belirlenmiştir. Bialer Cromwell denetim odağı ölçeği puanları ile bu ölçeğin puanları arasında 9-11 yaş için .41 bulunmuş olup; istatistiksel olarak $p<.05$ düzeyinde anlamlıdır (Nowicki ve Strickland, 1973).

Nowicki – Strickland Denetim Odağı Ölçeği; Başal (1983)'in bilim uzmanlığı tezi çalışmasında ve Özyürek(1983)'in doçentlik tezi çalışmasında Türkçe'ye çevrilerek kullanılmış; ancak geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmamıştır (Yeşilyaprak, 1988).

Yeşilyaprak (1988) doktora tezi çalışmasında ölçeğin Türkçe'ye çevirisini tekrar yenilemiştir.

Güvenirlik

Ölçeğin güvenirlik çalışması, test-tekrar test yöntemiyle, ekonomik düzey ve cinsiyete göre karışık olarak seçilen 130 kişilik öğrenci grubu üzerinde ölçeğin iki hafta ara ile uygulanmasından elde edilen puanlar arasındaki korelasyon .87 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin güvenirliğine ilişkin ikinci çalışma Kuder – Richardson formülünden yararlanarak hesaplanmıştır. 21 no'lu eşitlik formülü kullanılarak yapılan çalışmada elde edilen değer .71 bulunmuştur (Yeşilyaprak,1988).

Geçerlik

Kuzgun(1972) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış olan “Kişisel Yönetim Envanteri”nin “Benlik Saygısı” ve “Desteği İçten Alma” alt

ölçekleri kapsam ve amaç olarak denetim odağı ölçeğine benzer bulunarak; bu iki alt ölçekten alınan puanlar ile denetim odağı puanları arasında korelasyon katsayısı saptanmıştır. Denetim Odağı ile Benlik Saygısı arasında .58, Desteği İçten Alma ile .40 negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Denetim odağı ölçeğinde yüksek puan istenmeyen durumu (dışsal denetim odağı), Desteği İçten Alma ve Benlik Saygısı puanları düşmektedir (Yeşilyaprak,1988).

Yeşilyaprak'ın yaptığı geçerlik çalışmasında; ölçeğin çeviri ve uyarlama çalışmaları sırasında uzmanların görüş ve önerileri, ölçek için mantıksal geçerlik sağladığı ileri sürülmektedir (Akt.Kapıkıran,1993).

SCL– 90 – R RUHSAL BELİRTİ TARAMA LİSTESİ

Farklı hasta grupları ve normallerle yapılan çalışmalarda psikolojik sıkıntı semptomları hakkında bilgi toplama amacıyla kullanılan SCL–90-R, L.R. Derogatis tarafından geliştirilmiştir (Öner,1994).

90 madde ve 10 alt testten oluşan ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Kılıç (1987) tarafından yapılmıştır.

Ölçek,1954'te Parloff, Kelman ve Frank'ın hazırladığı 41 maddelik “The Discomfort Scale” ile başlayan bir gelişme sürecinin sonunda oluşmuştur. Daha sonra 1965'te Parloff ve arkadaşları 58 maddeden oluşan “Hopkins Symptom Distress Check List”i hazırlamışlardır. 1973'te Derogatis ve arkadaşları bu ölçeğin de yetersiz olduğunu düşünerek SCL–90-R'yi geliştirmişlerdir (Kılıç,1987: 45-52).

Ruhsal Belirti Tarama Listesi (SCL–90-R)'nin alt testlerine ait semptom grupları aşağıda belirtilmiştir:

Somatizasyon (SOM Somatization):12 maddeden oluşur. Bu test vücudun kalp-damar, mide, bağırsak, solunum ve diğer sistemlerindeki fonksiyon

bozukluklarıyla ilgili semptomları ve bunlara bağılı duygusal bozukluğun varlığı ile yaygınlığını yansıtmaktadır (1,4,12,27,40,42,48,49,52,53,56 ve 58).

Obsesif- Kompulsif (OKB) (O-C Obsessive-Compulsive): 10 maddeden oluşur. Bu testteki maddeler bireyin farkında oldukları ancak düşünmekten ya da yapmaktan kendilerini alamadıkları, takıntılı düşünce ve/veya davranışlarla ilgili sıkıntıları yansıtmaktadır (3,9,10,28,38,45,46,51,55 ve 56).

Kişiler Arası Duyarlılık (KAD) (INT Interpersonal Sensivity) : 9 maddeden oluşur. Bu test bireyin kendini başkalarıyla karşılaştırdığında, kişisel yetersizlik ve değersizlik duygularına kapılarak, kişiler arası ilişkilerinde kendini küçük görmesi, bu ilişkilerde zorluk çekmesi, rahatsızlık hissetmesi gibi olumsuz duygu ve düşünceleri yansıtmaktadır (6,21,34,36,37,41,61,69 ve 73).

Depresyon (DEP Depression): 13 maddeden oluşur. Bu test geleceğe yönelik umutsuzluk, karamsarlık, motivasyon eksikliği ve intihar düşüncelerini yansıtmaktadır (5,14,15,20,22,26,29,30,31,32,54,71 ve 79).

Anksiyete (ANK Anxiety): 10 maddeden oluşur. Bu test rahatsızlık, sinirlilik, gerginlik, yorgunluk gibi klinik kaygının içerdiği davranış ve durumları yansıtmaktadır (2,17,23,33,39,57,72,78,80 ve 86).

Öfke-Düşmanlık (ÖD) (HOS Hostility): 6 maddeden oluşur. Bu test kızgınlık, huzursuzluk, düşmanlık, sinirlilik, öfke hali, küskünlük, karşı koyma gibi belirtileri yansıtmaktadır (11,24,63,67,74 ve 81).

Fobik- Anksiyete (FA) (PHOB Phobic Anxiety): 7 maddeden oluşur. Bu test bireyin nedenini bilinçli olarak bilemediği mantıksız ve genellikle başka bir objeye yansıtılmış korkularının varlığını yansıtmaktadır (13,25,47,50,70,75 ve 82).

Paranoid Düşünce (PD) (PAR Paranoid Idetation): 6 maddeden oluşur. Bu test yansıtıcı düşünceleri, düşmanlık, şüphecilik, büyüklük ve ben-merkezci düşünme eğilimleri yansıtmaktadır (8,18,43,68,76 ve 83).

Psikotizm (PSY Psychoticism): 10 maddeden oluşur. Bu test sosyal içe kapanmayı, kendini yalnızlığa bırakmayı, yalnız sürdürülen yaşam stilini yansıtmaktadır (7,16,35,62,77,84,85,87,88 ve 90).

Ek Maddeler (Additional Items): 7 maddeden oluşur. Bu test uyku bozuklukları, yeme bozuklukları ve suçluluk duyguları gibi belirtileri yansıtmaktadır (19,44,59,60,64,66 ve 89).

Puanlama:

SCL-90-R 90 maddelik tarama amaçlı likert tipi derecelendirme ölçeğidir. SCL-90-R’ de her madde için “Hiç”, “Çok Az”, “Orta Derecede”, “Oldukça Fazla”, “Çok Fazla” seçenekleri bulunmaktadır. Ölçeği yanıtlayanlardan son bir ay içerisinde kendisi için uygun olan seçeneği seçmeleri istenir.

Puanlamada “Hiç” yanıtı 0 puan, “Çok Az” yanıtı 1 puan, “Orta Derecede” yanıtı 2 puan, “Oldukça Fazla” yanıtı 3 puan, “Çok Fazla” yanıtı 4 puan olarak değerlendirilir. Her alt test için belirlenen maddelere verilen yanıtlar puanlanır; toplam puan alt test puanı o alt testteki madde sayısına bölünerek bireyin durumu belirlenir.

Ruhsal bozukluğun şimdiki durumu, derinliği ve yoğunluğu hakkında bilgi edinmek için “Genel Semptom Ortalaması GSO (General Symptomatic Index GSI)” hesaplanır. GSO ölçeğin her alt testine verilen toplam puanların toplanarak testteki madde sayısı olan 90’a bölünmesiyle elde edilir (Kılıç,1987).

Testten iki ayrı puan elde edilmektedir. Bu puanlardan ilki bireyin her bir alt testten aldığı puanlardır. İkincisi ise tüm alt testlerden alınan puanların toplanıp 90’a

bölünmesiyle elde edilen “Genel Belirti Puanı” dır. Genel belirti puanının 0.00 ile 1.49 arasında olması ‘Normal’ olarak değerlendirilir. 1.50 ile 2.49 arasındaki genel belirti puanı “Yüksek Ruhsal Belirti” olarak değerlendirilirken, 2.50 ile 4.00 arasında olan genel belirti puanı ise “Çok Yüksek Ruhsal Belirti” olarak değerlendirilir (Öner,1997).

Güvenirlilik

SCL-90-R Ruhsal Belirti Tarama Listesinin ülkemizdeki ilk güvenirlik çalışması Tufan (1978) tarafından 59 öğrenci ile yapılmış, korelasyonlar .70 ile .91 arasında bulunmuştur. Test-tekrar test uygulaması ile iki uygulamanın arasındaki korelasyon .83 olarak belirlenmiştir.

Kılıç (1987) daha önce yapılan güvenirlik çalışmalarında örneklemin farklı olması nedeniyle 1985-1986 öğretim yılı bahar yarısında Hacettepe Üniversitesinde öğrenim gören 72 erkek ve 50 kız öğrenciye 15 gün ara ile test tekrar test uygulaması yapılmıştır. Uygulama sonucunda SCL-90-R'nin alt ölçeklerine ait güvenirlik katsayıları Somatizasyon .82, Obsesif- Kompulsif .84, Kişiler Arası Duyarlılık .79, Depresyon .78, Anksiyete .73, Öfke-Düşmanlık .79, Fobik Anksiyete .78, Paranoid Düşünce .63, Psicotizm .73, Ek Maddeler .77 olarak bulunmuştur (Kılıç,1987).

Geçerlik

Ruhsal Belirti Tarama Listesi SCL-90-R ile ilgili ülkemizde ilk geçerlik çalışması Kılıç (1987) tarafından 1985-1986 öğretim yılı bahar yarısında Hacettepe Üniversitesi'nde öğrenim gören 55 erkek ve 40 kız öğrenciye SCL-90-R ile MMPI uygulanarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda her iki ölçeğin benzer alt testleri korelasyon değerlerinin .40 ile .59 arasında değiştiği, ortanca değeri .42 olarak bulunmuştur.

Veri Çözümleme Teknikleri

Ergenlerin ruhsal sorunları ve genellenmiş kontrol beklentilerinin içsellik-dışsallık konumunu belirlemek için uygulanan ölçme araçlarından elde edilen verilerin araştırımcı tarafından Microsoft Office XP Excel programı kullanılarak dökümü yapılmış olup, uzman yardımı ile SPSS for Windows 12.0 kodlama formlarına geçirilmiştir.

Değişkenlerin kişisel bilgi formu ile ele alınan değişkenler açısından istatistiksel anlamda farklılaşıp farklılaşmadığı uygun testlerde bağımsız iki grup için “t testi”, ikiden fazla grupların olduğu durumlarda “tek yönlü varyans analizi” teknikleri kullanılmıştır.

Ayrıca Ruhsal Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) ve Nowicki- Strickland Denetim Odağı Ölçeği’nden elde edilen puanlar ile öğrencilerin akademik başarı puan ortalamaları arasında korelasyon analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde Lise – I ve Lise – III. sınıfta öğrenim gören öğrenciler için hazırlanan bilgi formu, denetim odağı ölçeği ve ruhsal belirti tarama ölçeği uygulamalarından elde edilen verilerin sayısal ve istatistiksel sonuçları verilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Denetim odağı ve ruhsal belirtileri tanıtıcı ve araştırmanın alt problemlerine ilişkin olarak elde edilen bulgular sırasıyla verilmiştir.

A- ÖRNEKLEMİN TANITILMASINA İLİŞKİN BULGULAR

1) Öğrencileri Tanıtıcı Bulgular

Burada araştırmaya katılan bütün öğrenciler; okul türü , yaş , cinsiyet , sınıf düzeyi, kardeş sayısı ve kardeş sırasına göre tanıtılmıştır. İlgili veriler 1-2-3-4-5-6 numaralı tablolarda yer almaktadır.

Araştırmaya İzmir İl sınırları içerisinde eğitim veren üç okul alınmıştır. Bu okullar Buca Ticaret Meslek Lisesi, Konak Anadolu Lisesi ve Balçova Lisesi'dir. Araştırma kapsamında yer alan okullardan araştırmaya katılan öğrenciler Lise -I. sınıf ile Lise III. sınıf öğrencileridir.

Tablo – 1'de uygulama yapılan okulları ve bu okullarda araştırmaya katılan öğrenci sayıları ve yüzdeleri verilmiştir.

Tablo – 1
Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Dağılımı

OKULLAR	Lise – I		Lise - III	
	Öğrenci sayıları	%	Öğrenci sayıları	%
Buca Ticaret Meslek Lis.	52	14	70	18
Konak Anadolu Lisesi	58	15	71	19
Balçova Lisesi	59	15	59	15
TOPLAM	169	45	200	54

Tablo -1’de yer alan okul türlerine göre toplam 369 öğrenci araştırmaya katılmış olup, veriler tablolaştırılmıştır.

Tablo – 2
Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımları

YAŞ	n	%
13-14 Yaş	39	10.6
17 -18 Yaş	217	58.8
Diğer	113	30.6
TOPLAM	369	100.0

Tablo-2’de öğrencilerin yaşa göre dağılımları yer almaktadır. 369 öğrenciden %10.6’sı 13 – 14 yaş aralığında; %58.8’si 17 – 18 yaş aralığında, %30.6’sı araştırılmak istenen yaş aralığını dışında yer almaktadırlar.

Tablo – 3
Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

CİNSİYET	n	%
Kız	229	62.1
Erkek	140	37.9
TOPLAM	369	100.0

Tablo – 3’de araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlere göre dağılımları verilmektedir. 369 öğrenciden %62.1’i kız, %37.9 ‘u erkek öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan okulların karma nitelikte olmasına rağmen eğitimde kız öğrencilerin ağırlıkta olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo – 4
Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

SINIF DÜZEYİ	n	%
Lise – 1	170	46.1
Lise - III	199	53.9
TOPLAM	369	100.0

Tablo -4’de araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyleri belirtilmektedir. %46 .1’i 170 öğrenci Lise –I. sınıfta eğitim görmekte iken, %53.9’u 199 öğrenci Lise– III. sınıfta eğitim görmektedir.

Tablo – 5
Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

KARDEŞ SAYISI	n	%
Tek çocuk	55	14.9
1 kardeş	158	42.8
2 kardeş	70	19.0
3 kardeş	51	13.8
4 kardeş	18	4.9
5 ‘ten fazla	17	4.6
TOPLAM	369	100.0

Tablo – 5’de öğrencilerin kardeş sayılarına göre dağılımları verilmektedir. Kardeş sayısının yapılan çalışmada etkili olabileceği düşünülmüştür. Buna göre öğrencilerin %14.9’u 55 öğrenci tek çocuk, 42.8’i 158 öğrenci bir kardeşe sahip, %19’u 70 öğrenci iki kardeşe sahip, %13.8’i 51 öğrenci üç kardeşe sahip, % 4.9’u 18 öğrenci dört kardeşe sahip, %4.6’sı 17 öğrenci ise beşten fazla kardeşe sahip olduğu görülmüştür.

Tablo – 6
Öğrencilerin Kardeş Sırasına Göre Dağılımları

KARDEŞ SIRASI	n	%
İlk çocuk	211	57.2
İkinci çocuk	102	27.6
Üçüncü çocuk	36	9.8
Son çocuk	20	5.4
TOPLAM	369	100.0

Tablo – 6’da araştırmaya katılan öğrencilerin doğum sırasına göre dağılımları verilmiştir. Öğrencilerin %57.2’si ilk çocuk, %27.6’sı ikinci çocuk, 9.8’si üçüncü çocuk, 5.4’ü son çocuk olarak dünyaya gelmişlerdir.

2- Öğrencilerin Anne- Babalarını Tanıtıcı Bulgular

Burada araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarına ait bulgular yer almaktadır. Anne- babanın medeni durumu, eğitim durumları, iş durumları ve ailenin gelir düzeyi ile ilgili veriler tablo 7- 8- 9 -10'da verilmiştir.

Tablo- 7

Öğrencilerin Anne- Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

MEDENİ DURUM	n	%
Evli	329	89.2
Boşandılar	24	6.5
Babam vefat etti	19	4.3
TOPLAM	369	100.0

Öğrencilerin anne- babalarının %89.2'si evli olduğu, % 6.5'inin boşanmış olduğu, %4.3'ünün babasının vefat etmiş olduğu görülmektedir.

Tablo- 8

Öğrencilerin Anne- Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

EĞİTİM DURUMU	ANNE EĞİTİM		BABA EĞİTİM	
	n	%	n	%
İlkokul mezunu	148	40.1	108	29.3
Ortaokul mezunu	45	12.2	56	15.2
Lise mezunu	91	24.7	94	25.5
Üniversite mezunu	66	17.9	99	26.8
Diğer	19	5.1	12	3.3
TOPLAM	369	100.0	369	100.0

Tablo- 8’de öğrencilerin annelerinin %40.1’i ile babalarının %29.3’ü ilkokul mezunu, annelerinin %12.2’si ile babalarının %15.2’si ortaokul mezunu, annelerinin %24.7’si ile babalarının %25.5’i lise mezunu, annelerinin %17.9’u ile babalarının 26.8’i üniversite mezunu, annelerinin %5.12i ile babalarının %3.3’ü araştırmada belirlene eğitim durumunun dışında yer almışlardır.

Tablo- 9
Öğrencilerin Anne- Babalarının İş Durumuna Göre Dağılımı

İŞ DURUMU	ANNE İŞ		BABA İŞ	
	n	%	n	%
Ev hanımı	240	65.0	-	-
İşsiz	-	-	10	2.7
Emekli	29	7.9	87	23.6
Memur	45	12.2	62	16.8
İşçi	24	6.5	72	19.5
Serbest meslek	17	4.6	101	27.4
Diğer	14	3.8	37	10.0
TOPLAM	369	100.0	369	100.0

Tablo- 9, öğrencilerin annelerinin %65’inin ev hanımı, %7.9’unun emekli, %12.2’sinin memur, %6.5’inin işçi, %4.6’sının serbest meslek sahibi olduklarını göstermektedir. Babaların ise %2.7’sinin işsiz, %23.6’sının emekli, %16.8’inin memur, %19.5’inin işçi, %27.4’ünün serbest meslek sahibi olduğunu göstermektedir.

Tablo – 10
Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Toplam Gelirine Göre Dağılımı

GELİR DURMU	n	%
400 YTL'nin Altında	35	9.5
400-800 YTL Arası	129	35.0
800-1500 YTL Arası	127	34.4
1500 YTL'den Fazla	78	21.1
TOPLAM	369	100.0

Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir ortalamalarına baktığımızda % 9.5'inin 400 YTL'nin altında, %35'inin 400-800 YTL arasında, %34.4'ünün 800-1500 YTL arasında, %21.1'nin 1500 YTL'den fazla gelir düzeyine sahip oldukları belirtilmiştir.

Ayrıca öğrencilerin yaşadıkları çevrede sorunlarını paylaştığı kişilerin olup olmadığı daha önce okul rehberlik servisine yada psikologa başvurup başvurmadığı, başvurdu ise hangi konularda yardım aldığı tablo 11-12-13'te verilmiştir.

Tablo-11
Öğrencilerin Sorunlarını Yakınları İle Paylaşma Durumuna Göre Dağılımı

PAYLAŞMA DAVRANIŞI	n	%
Var	261	70.7
Yok	108	29.3
TOPLAM	369	100.0

Tablo – 11'de öğrencilerin sorunlarını yakınlarını anlatıp anlatmadığı ile ilgili veriler bulunmaktadır. Öğrencilerin %70.7'si sorunlarını bir yakını ile paylaşırken; %29.3'ü sorunlarını paylaşma davranışı göstermemektedir.

Tablo – 12
Öğrencilerin Okul Rehberlik Servisi Ya da Psikologa Başvurma Durumuna Göre Dağılımı

BAŞVURMA DAVRANIŞI	n	%
Başvurdum	128	34.7
Başvurmadım	241	65.3
TOPLAM	369	100.0

Tablo -12’de öğrencilerin %34.7’sinin okul rehberlik servisi ya da psikologa başvurduğunu, %65.3’ünün ise başvurmadığını göstermektedir. Öğrencilerin sorunlarını yakınlarıyla paylaşma eğiliminde oldukları, diğer kişi veya kurumlara ihtiyaç duymadıkları düşünülmektedir.

Tablo – 13
Öğrencilerin Okul Rehberlik Servisleri Ya da Psikologlardan Aldığı Yardım Konularına Göre Dağılımı

YARDIM KONULARI	n	%
Aile içi problemler	22	17.5
Arkadaşlık ilişkileri	13	10.3
Kişisel problemler	41	32.5
Okulla ilgili problemler	43	34.1
Diğer	7	5.6
TOPLAM	126	100.0

Tablo-13’de öğrencilerin okul rehberlik servisleri ya da psikologlardan almış oldukları yardım konuları verilmiştir. Buna göre öğrenciler %17.5’i aile içi problemler, % 10.3’ü arkadaşlık ilişkileri, %32.5’i kişisel problemler, %34.1’i okulla ilgili problemler ile ilgili olarak yardım almışlardır.

3- Araştırmada Yer Alan Alt Problemlere İlişkin Bulgu Ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgu ve yorumlar yer almaktadır. Bulgular araştırmanın alt problemlerinin sırasına göre verilmiştir.

1- “Ergenlerin denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasında bir ilişki var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular Tablo-14’te yer almaktadır.

Tablo -14
Ergenlerin Denetim Odağı İle Ruhsal Sorunlar Arasındaki İlişkinin Korelasyon Değerleri

SCL- 90- R ALT ÖLÇEKLER	DENETİM ODAĞI	
	r	p
SOM	.181**	.000
OKB	.271**	.000
KAD	.306**	.000
DEP	.253**	.000
ANX	.291**	.000
ÖD	.283**	.000
FA	.277**	.000
PD	.285**	.000
PSY	.244**	.000
EK	.223**	.000

p < .001**

Tablo – 14’te görüldüğü gibi denetim odağı ve ruhsal sorunlar arasında Pearson korelasyon analizleri sonucunda p<.001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki belirlenmiştir.

2- “Ergenlerin denetim odağı ile akademik başarı arasında bir ilişki var mıdır?”

Yapılan Pearson korelasyon analizinde denetim odağı ile akademik başarı arasında istatistiksel olarak $p < .001$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.244$, $p = .000$). Denetim odağı ile akademik başarı arasındaki ilişkiye ait bulgular korelasyon tablosunda verilmektedir.

Tablo – 15
Ergenlerin Ruhsal Belirti Düzeyleri İle Denetim Odağı İle Akademik Başarı Arasındaki Korelasyon Katsayıları

GENEL GRUP		SOM	OKB	KAD	DEP	ANK	ÖD	FA	PD	PSY	EK	DO
OKB	r	.582**										
	p	.000										
	n	369										
KAD	r	.556**	.706**									
	p	.000	.000									
	n	368	368									
DEP	r	.642**	.718**	.786**								
	p	.000	.000	.000								
	n	369	369	368								
ANK	r	.718**	.672**	.705**	.782**							
	p	.000	.000	.000	.000							
	n	369	369	368	369							
ÖD	r	.516**	.584**	.574**	.610**	.644**						
	p	.000	.000	.000	.000	.000						
	n	369	369	368	369	369						
FA	r	.614**	.599**	.655**	.676**	.734**	.549**					
	p	.000	.000	.000	.000	.000	.000					
	n	369	369	368	369	369	369					
PD	r	.573**	.634**	.720**	.678**	.719**	.611**	.593**				
	p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000				
	n	369	369	368	369	369	369	369				
PSY	r	.607**	.596**	.706**	.681**	.727**	.582**	.680**	.681**			
	p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000			
	n	369	369	368	369	369	369	369	369			
EK	r	.576**	.645**	.639**	.658**	.688**	.568**	.605**	.607**	.630**		
	p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000		
	n	369	369	368	369	369	369	369	369	369		
DO	r	.181**	.271**	.306**	.253**	.291**	.283**	.277**	.285**	.244**	.223**	
	p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	
	n	369	369	368	369	369	369	369	369	369	369	
AKD. ORT.	r	.015	.005	.079	.089	.147**	.106*	.123*	.093	.086	.085	-.244**
	p	.768	.925	.130	.089	.005	.042	.018	.074	.101	.101	.000
	n	369	369	368	369	369	369	369	369	369	369	369

$p < .001$ **, $p < .05$ *

3- “Ergenlerin ruhsal sorunları ile akademik başarı arasında bir ilişki var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular tablo- 16’da verilmiştir.

Tablo-16
Ergenlerin Ruhsal Sorunları İle Akademik Başarı Arasında İlişkinin Korelasyon Değerleri

SCL- 90-R ALT ÖLÇEKLER	AKADEMİK BAŞARI	
	r	p
SOM	.015	.768
OKB	.005	.925
KAD	.079	.130
DEP	.089	.089
ANX	.147**	.005
ÖD	.106*	.042
FA	.123*	.018
PD	.093	.074
PSY	.086	.101
EK	.085	.101

p<0.01**, P<0.05*

Ergenlerin ruhsal sorunları ile akademik başarıları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ruhsal belirtiler ile akademik başarı arasındaki ilişki anksiyete ($p \leq 0.01$), öfke- düşmanlık ($p < 0.05$) ile fobik anksiyete ($p < 0.05$) düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

4- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Ergenlerin cinsiyet ile ruhsal sorunları ve denetim odağı arasındaki farklılığa ilişkin bulgular Tablo- 17-18 ve 19 ‘da verilmiştir. İstatistiksel olarak cinsiyet ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, cinsiyet ile ruhsal sorunlar arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo – 17

Ergenlerin Cinsiyete Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

CİNSİYET		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
KIZ	n	229	229	229	229	229	229	229	229	229	229
	\bar{x}	.93	1.50	1.42	1.30	1.22	1.21	.69	1.28	.74	1.26
	ss	.57	.62	.74	.70	.71	.83	.63	.73	.56	.70
ERKEK	n	140	140	140	140	140	140	140	140	140	140
	\bar{x}	.70	1.26	1.16	.93	.87	1.15	.51	1.10	.71	1.01
	ss	.59	.70	.80	.72	.72	.88	.62	.75	.61	.76

Tablo – 18

Ergenlerin Cinsiyete Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları Ve “t” Testi Sonuçları

CİNSİYET	n	\bar{x}	ss	t	p
Kız	229	16.27	3.99	.217	.829
Erkek	140	16.37	4.38		

sd: 367

p>0.05

Tablo -18’de görüldüğü gibi kız öğrencilerin denetim odağı puan ortalaması $\bar{x} = 16.27$, erkek öğrencilerin denetim odağı puan ortalaması ise $\bar{x} = 16.37$ ’dir. İki aritmetik ortalamanın arasındaki farkın belirlenmesinde uygulanan t- testi bulgusu, gözlenen farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($p > .829$).

Tablo - 19

Ergenlerin Cinsiyete Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve “t” Testi Sonuçları

SCL- 90 – R ALT ÖLÇEKLER		n	\bar{x}	ss	t	p
SOM	Kız	229	.93	.57	3.727	.000**
	Erkek	140	.70	.59		
OKB	Kız	29	1.50	.62	3.400**	.001**
	Erkek	140	1.26	.70		
KAD	Kız	229	1.42	.74	3.065**	.002*
	Erkek	140	1.16	.80		
DEP	Kız	229	1.30	.70	4.899**	.000**
	Erkek	140	.93	.72		
ANX	Kız	229	1.22	.71	4.590**	.000**
	Erkek	140	.87	.72		
ÖD	Kız	229	1.21	.83	.672	.502
	Erkek	140	1.15	.88		
FA	Kız	229	.69	.63	2.629**	.009*
	Erkek	140	.51	.62		
PD	Kız	229	1.28	.73	2.242*	.026*
	Erkek	140	1.10	.75		
PSY	Kız	229	.74	.56	.374	.709
	Erkek	140	.71	.61		
EK	Kız	229	1.26	.70	3.105**	.002*
	Erkek	140	1.01	.76		

p<. 001**, p<.05*

Ruhsal belirtiler ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde kız ergenlerde erkeklere oranla somatizasyon (p<.001) , depresyon (p<.001) ve anksiyete(p<.001) gibi belirtilerin daha sık gözlemlendiği söylenebilir. Ayrıca obsesif kompulsif bozukluk (p<.001), kişiler arası duyarlılık (p<.002), fobik anksiyete (p<.009), paranoid düşünce(p<.026) ve ek maddeler(p<.002) ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

5- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile yaş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular Tablo –20–21 ve 22’de verilmiştir.

Tablo -20

Ergenlerin Yaşa Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

YAŞ		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
13 -14 yaş	n	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39
	\bar{x}	.89	1.39	1.52	1.15	1.31	1.15	.73	1.37	.85	1.28
	ss	.60	.64	.87	.71	.80	.94	.65	.79	.64	.75
17–18 yaş	n	217	217	217	217	217	217	217	217	217	217
	\bar{x}	.87	1.43	1.29	1.19	1.10	1.19	.65	1.21	.74	1.18
	ss	.59	.67	.77	.72	.72	.84	.64	.74	.58	.74
Diğer	n	113	113	113	113	113	113	113	113	113	113
	\bar{x}	.78	1.38	1.31	1.12	.99	1.19	.53	1.16	.67	1.09
	ss	.58	.65	.76	.76	.73	.84	.61	.72	.54	.71
Toplam	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo – 21

Ergenlerin Yaşa Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
13 -14 yaş	39	18.43	4.17	Gruplar arası	197.836	2	98.918	5.930	0.03*
17-18 yaş	217	16.10	4.14	Grup içi	6105.324	366	16.681		
Diğer	113	15.98	3.92	Toplam	6303.160	368			
Toplam	369	16.31	4.13						

Ergenlerin yaşa göre denetim odağı puanlarına bakıldığında $p < 0.03$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Tablo – 21 incelendiğinde 13 – 14 yaş arasındaki öğrencilerinin denetim odağı puan ortalamaları $\bar{x} = 18.43$, 17 – 18 yaş

arasındaki öğrencilerin denetim odağı puan ortalaması ise $\bar{x} = 16.10$ 'dur. Yaş düzeyi yükseldikçe içsel denetimliliğin arttığı görülmektedir.

Tablo – 22
Ergenlerin Yaşa Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans
Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	.711	2	.355	1.006	.367
	Grup içi	129.248	366	.353		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	.235	2	.177	.263	.769
	Grup içi	163.180	366	.446		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	1.756	2	.878	1.443	.238
	Grup içi	222.070	366	.608		
	Toplam	223.826	368			
DEP	Gruplar arası	.358	2	.179	.329	.720
	Grup içi	199.210	366	.544		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	2.989	2	1.495	2.775	.064*
	Grup içi	197.166	366	.539		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	.057	2	.028	.039	.962
	Grup içi	268.746	366	.734		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	1.621	2	.810	2.006	.136
	Grup içi	147.830	366	.404		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	1.293	2	.647	1.167	.313
	Grup içi	202.829	366	.554		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	.981	2	.491	1.453	.235
	Grup içi	123.615	366	.338		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	1.142	2	.571	1.054	.350
	Grup içi	198.344	366	.542		
	Toplam	199.486	368			

p<.001**,p<.05*

Ergenlerin ruhsal belirtileri ile yaş düzeyleri incelendiğinde; anksiyete ($p = .064$) ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, diğer alt ölçeklerle anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yaş düzeyi yükseldikçe ruhsal belirtilerin görülme oranının düştüğü tespit edilmiştir.

6- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile eğitim görmekte oldukları sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular Tablo- 23- 24ve 25 ‘de verilmiştir.

Tablo- 23

Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

Sınıf Düzeyi		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
Lise 1	n	170	170	170	170	170	170	170	170	170	170
	\bar{x}	.81	1.38	1.35	1.14	1.08	1.17	.59	1.24	.73	1.16
	ss	.58	.62	.77	.74	.74	.84	.61	.75	.57	.72
Lise 3	n	199	199	199	199	199	199	199	199	199	199
	\bar{x}	.87	1.44	1.30	1.18	1.10	1.20	.64	1.19	.72	1.16
	ss	.59	.70	.78	.73	.73	.86	.65	.73	.59	.75

Tablo – 24

Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve “t” Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyleri	n	\bar{x}	ss	t	p
Lise 1	170	16.37	3.98	.253	.801
Lise 3	199	16.26	4.27		

sd:367

$p < .001^{**}, p < 0.05^{*}$

Ergenlerin sınıf düzeylerine göre denetim odağı puan ortalamalarına bakıldığında istatistiksel düzeyde anlamlı bir fark elde edilememiştir. ($p > .801$)

Tablo – 25
Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden
Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve “t” Testi Sonuçları

SINIF DÜZEYİ		n	\bar{x}	ss	t	p
SOM	Lise- I	170	.81	.58	.862	.389
	Lise- III	199	.87	.59		
OKB	Lise- I	170	1.38	.62	.780	.436
	Lise- III	199	1.44	.70		
KAD	Lise- I	170	1.35	.77	.594	.553
	Lise- III	199	1.30	.78		
DEP	Lise- I	170	1.14	.74	.459	.647
	Lise- III	199	1.18	.73		
ANX	Lise- I	170	1.08	.74	.331	.741
	Lise- III	199	1.10	.73		
ÖD	Lise- I	170	1.17	.84	.348	.728
	Lise- III	199	1.20	.86		
FA	Lise- I	170	.59	.61	.708	.479
	Lise- III	199	.64	.65		
PD	Lise- I	170	1.24	.75	.629	.530
	Lise- III	199	1.19	.73		
PSY	Lise- I	170	.73	.57	.122	.903
	Lise- III	199	.72	.59		
EK	Lise- I	170	1.16	.72	.003	.998
	Lise- III	199	1.16	.75		

p<.001**,p<0.05*

Ergenlerin sınıf düzeyine göre ruhsal belirti arasında istatistiksel yönden anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0.05).

7- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ait bulgular Tablo- 26–27 ve 28’de verilmiştir.

Tablo- 26

Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

KARDEŞ SAYISI	SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK	
	n	55	55	55	55	55	55	55	55	55	
Tek çocuk	\bar{x}	.90	1.53	1.29	1.16	1.05	1.32	.54	1.20	.65	1.11
	ss	.58	.78	.73	.66	.70	.98	.51	.67	.52	.67
	n	158	158	158	158	158	158	158	158	158	158
1 kardeş	\bar{x}	.74	1.33	1.22	1.09	1.00	1.12	.49	1.14	.65	1.07
	ss	.55	.59	.70	.70	.69	.79	.54	.74	.56	.73
	n	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70
2 kardeş	\bar{x}	.85	1.48	1.35	1.24	1.19	1.22	.76	1.26	.86	1.25
	ss	.62	.69	.81	.80	.81	.87	.74	.76	.64	.77
	n	51	51	51	51	51	51	51	51	51	51
3 kardeş	\bar{x}	.97	1.42	1.50	1.14	1.17	1.16	.80	1.30	.75	1.26
	ss	.64	.62	.85	.76	.78	.91	.74	.81	.54	.74
	n	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
4 kardeş	\bar{x}	1.03	1.31	1.51	1.31	1.13	1.09	.71	1.29	.86	1.31
	ss	.58	.74	1.05	.86	.76	.64	.60	.75	.49	.79
	n	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
5’ten fazla	\bar{x}	.99	1.51	1.50	1.40	1.30	1.45	.84	1.36	.94	1.37
	ss	.54	.79	.82	.72	.66	.83	.79	.71	.69	.63
	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
Toplam	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

p<.001**,p<.05*

Ergenlerin kardeş sayısına göre ruhsal belirti tarama listesi ölçeğinden almış oldukları puan ortalamaları Tablo – 26’da verilmiştir.

Tablo -27

Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Kardeş Sayısı	n	\bar{x}	ss	Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Tek çocuk	55	15.47	3.80	Gruplar arası	120.335	5	24.067	1.413	.219
1 kardeş	158	16.18	4.43	Grup içi	6182.825	365	17.033		
2 kardeş	70	16.81	3.53	Toplam	6303.160	368			
3 kardeş	51	16.05	4.09						
4 kardeş	18	17.83	4.07						
5'ten fazla	17	17.29	4.49						
Toplam	369	16.31	4.13						

Ergenlerin kardeş sayısına göre denetim odağı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında tek çocukların denetim odağı puan ortalaması $\bar{x} = 15.47$ 'dir. Bir kardeşe sahip ergenlerin denetim odağı puan ortalaması $\bar{x} = 16.18$, iki kardeşe sahip ergenlerin denetim odağı puan ortalaması $\bar{x} = 16.81$, üç kardeşe sahip ergenlerin denetim odağı puan ortalamaları $\bar{x} = 16.05$ iken dört kardeşe sahip ergenlerin denetim odağı puan ortalamalarının $\bar{x} = 17.83$ olduğu bulunmuştur. Kardeş sayısı ile denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0.05$). Ancak çok kardeşe sahip olan ergenlerin denetim odağı puanlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo – 28'de verilen ergenlerin kardeş sayısına göre ruhsal belirtileri incelendiğinde fobik anksiyete ile $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir

Tablo – 28
Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	3.690	5	.738	2.122	.062
	Grup içi	126.269	363	.348		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	2.440	5	.488	1.100	.360
	Grup içi	160.975	363	.443		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	4.535	5	.907	1.497	.190
	Grup içi	219.290	362	.606		
	Toplam	223.826	367			
DEP	Gruplar arası	2.539	5	.508	.936	.458
	Grup içi	197.028	363	.543		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	3.084	5	.617	1.136	.341
	Grup içi	197.072	363	.543		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	3.037	5	.607	.830	.529
	Grup içi	265.766	363	.732		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	6.985	5	1.397	3.560	.004**
	Grup içi	142.465	363	.392		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	1.773	5	.355	.636	.672
	Grup içi	202.349	363	.557		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	3.501	5	.700	2.099	.065
	Grup içi	121.096	363	.539		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	3.654	5	.731	1.355	.241
	Grup içi	195.832	363	.539		
	Toplam	199.486	368			

p<.001**,p<.05*

8- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile kaçınıcı çocuk oldukları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo-29-30 ve 31’de verilmiştir.

Tablo - 29

Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

KARDEŞ SIRASI	SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK	
	n	211	211	211	211	211	211	211	211	211	
İlk çocuk	\bar{x}	.82	1.45	1.31	1.15	1.07	1.21	.56	1.22	.70	1.16
	ss	.59	.69	.74	.72	.72	.88	.60	.72	.55	.75
	n	102	102	102	102	102	102	102	102	102	
İkinci çocuk	\bar{x}	.87	1.34	1.28	1.17	1.10	1.14	.66	1.22	.76	1.13
	ss	.57	.57	.77	.73	.72	.80	.65	.79	.62	.70
	n	36	36	36	36	36	36	36	36	36	
Üçüncü çocuk	\bar{x}	.81	1.28	1.39	1.08	1.10	1.21	.72	1.11	.77	1.19
	ss	.67	.70	.93	.81	.86	.92	.67	.81	.65	.76
	n	20	20	20	20	20	20	20	20	20	
Son çocuk	\bar{x}	.98	1.57	1.50	1.37	1.22	1.20	.83	1.34	.77	1.34
	ss	.50	.69	.91	.78	.66	.69	.74	.61	.49	.68
	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	
Toplam	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo -30

Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Kardeş sırası	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
İlk çocuk	211	16.11	4.07	Gruplar arası	51.078	3	17.026	.994	.035*
İkinci çocuk	102	16.25	4.28		Grup içi	6252.082	365	17.129	
Üçüncü çocuk	36	17.30	4.11	Toplam	6303.160	368			
Son çocuk	20	16.90	4.06						
Toplam	369	16.31	4.13						

Araştırmanın amaçlarından biri denetim odağı puanlarının öğrencinin ailedeki doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Ergenlerin doğum sırasına göre denetim odağı puanlarının belirlenmesi için tek boyutlu varyans analizi uygulanmıştır.

Tablo – 30’da görüldüğü gibi ailedeki doğum sırasına göre ergenlerin denetim odağı puan ortalamaları arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu bulgulanmıştır.

Tablo – 30’a göre ailedeki doğum sırasına göre en yüksek ortalamaya sahip çocuk $\bar{x} = 17,30$ ile üçüncü çocuk (ortanca çocuk), en düşük ortalamaya sahip çocuk ise $\bar{x} = 16,11$ ile tek çocuktur. Burada düşük ortalama içsel denetimliliği göstermektedir.

Tablo – 31’de ergenlerin kardeş sırasına göre ruhsal belirtileri arasındaki farklılığa ilişkin varyans analizi sonuçları verilmiştir. Bu tabloya göre ergenlerin kardeş sırasına göre ruhsal belirtileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo – 31
Ergenlerin Kardeş Sırasına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa
İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	.596	3	.199	.560	.642
	Grup içi	129.363	365	.354		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	2.007	3	.669	1.513	.211
	Grup içi	161.408	365	.442		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	1.009	3	.336	.550	.649
	Grup içi	222.816	364	.612		
	Toplam	223.826	367			
DEP	Gruplar arası	1.152	3	.384	.706	.549
	Grup içi	198.416	365	.544		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	.487	3	.162	.297	.828
	Grup içi	199.669	365	.547		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	.295	3	.098	.134	.940
	Grup içi	268.508	365	.736		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	2.143	3	.714	1.770	.152
	Grup içi	147.307	365	.404		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	.687	3	.229	.411	.745
	Grup içi	203.435	365	.557		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	.358	3	.119	.351	.789
	Grup içi	124.238	365	.340		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	.747	3	.249	.458	.712
	Grup içi	198.739	365	.544		
	Toplam	199.486	368			

p<0.01**,p<0.05*

9- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne - babanın eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo- 32-33 -34-35-36 ve 37’de verilmiştir.

Tablo - 32
Annenin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Annenin Eğitim Durumu		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
İlkokul Mezunları	n	148	148	148	148	148	148	148	148	148	148
	\bar{x}	.91	1.44	1.49	1.26	1.23	1.24	.74	1.30	.84	1.32
	ss	.60	.67	.83	.76	.79	.90	.72	.79	.60	.74
Ortaokul Mezunları	n	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
	\bar{x}	.76	1.29	1.18	1.05	.98	.97	.49	1.06	.76	1.11
	ss	.51	.61	.60	.62	.61	.63	.54	.58	.59	.69
Lise Mezunları	n	91	91	91	91	91	91	91	91	91	91
	\bar{x}	.84	1.47	1.23	1.22	1.11	1.33	.58	1.31	.70	1.12
	ss	.65	.62	.72	.76	.76	.87	.57	.75	.59	.75
Üniversite Mezunları	n	66	66	66	66	66	66	66	66	66	66
	\bar{x}	.70	1.34	1.15	.94	.79	1.08	.45	1.02	.48	.91
	ss	.52	.72	.77	.68	.56	.81	.47	.68	.43	.67
Diğer	n	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
	\bar{x}	.96	1.42	1.39	1.15	1.16	.99	.75	1.12	.79	1.17
	ss	.51	.71	.80	.65	.62	.82	.75	.65	.48	.69
TOPLAM	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo – 33
Annenin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Annenin Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
İlkokul Mezunları	148	17.48	4.02	Gruplar arası	449.161	4	112.290	6.982	.000
Ortaokul Mezunları	45	15.46	3.13	Grup içi	5853.999	364	16.982		
Lise Mezunları	91	16.05	4.15	Toplam	6303.160	368			
Üniversite Mezunları	66	14.54	4.02						
Diğer	19	16.52	4.89						
Toplam	369	16.31	4.13						

p<.001**,p<.05*

Ergenlerin anne ve babalarının eğitim durumlarına ilişkin olarak elde edilen veriler ayrı ayrı tablolandırılmıştır.

Annenin eğitim durumu ile ergenlerin denetim odağı arasındaki farklılığın belirlenebilmesi için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre ergenlerin denetim odağı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarına ile annenin eğitim durumu arasında $p < 0.001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p = 0.000$). Anneleri ilköğretim mezunu olan ergenlerin denetim odaklarının dışsal olduğu, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe içselleştiği tespit edilmiştir.

Annenin eğitim durumu ile ergenlerin ruhsal belirtileri arasındaki farklılığa ilişkin olarak yapılan tek yönlü varyans analizinden elde edilen bulgular Tablo-34'de verilmiştir.

Tablo -34' e göre annenin eğitim durumu ile ergenlerin ruhsal belirtileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Uygulanan alt ölçeklerden sadece somatizasyon ($p = .111$) ve obsesif- kompulsif bozukluk ($p = .530$) belirtileri ile anlamlı bir farklılık bulunamazken, diğer alt ölçeklerde yer alan ruhsal belirtiler ile anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo – 34
Ergenlerin Annenin Eğitim Durumuna Göre
Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	2.649	4	.662	1.894	.111
	Grup içi	127.310	364	.350		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	1.412	4	.353	.793	.530
	Grup içi	162.003	364	.445		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	7.673	4	1.918	3.221	.013*
	Grup içi	216.153	363	.595		
	Toplam	223.826	367			
DEP	Gruplar arası	5.409	4	1.352	2.535	.040*
	Grup içi	94.159	364	.533		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	9.479	4	2.370	4.524	.001**
	Grup içi	190.677	364	.524		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	5.905	4	1.476	2.044	.088*
	Grup içi	262.898	364	.722		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	5.157	4	1.289	3.252	.012*
	Grup içi	144.293	364	.396		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	5.451	4	1.363	2.497	.042*
	Grup içi	198.671	364	.546		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	6.130	4	1.533	4.709	.001**
	Grup içi	118.466	364	.325		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	8.059	4	2.015	3.831	.005**
	Grup içi	191.427	364	.526		
	Toplam	199.486	368			

p<0.01**,p<0.05*

Tablo – 35
Babanın Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti
Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Babanın Eğitim Durumu		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
İlkokul Mezunu	n	148	148	148	148	148	148	148	148	148	148
	\bar{x}	.94	1.48	1.45	1.25	1.22	1.26	.71	1.30	.87	1.35
	ss	.60	.67	.78	.72	.76	.89	.62	.75	.57	.71
Ortaokul Mezunu	n	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
	\bar{x}	.89	1.33	1.29	1.15	1.14	1.08	.76	1.09	.77	1.26
	ss	.65	.62	.72	.71	.77	.80	.81	.70	.58	.82
Lise Mezunu	n	91	91	91	91	91	91	91	91	91	91
	\bar{x}	.80	1.36	1.28	1.16	1.06	1.18	.51	1.26	.71	1.12
	ss	.59	.64	.79	.74	.72	.87	.57	.74	.61	.71
Üniversite Mezunu	n	66	66	66	66	66	66	66	66	66	66
	\bar{x}	.76	1.43	1.25	1.09	.96	1.21	.56	1.16	.58	.96
	ss	.54	.72	.78	.77	.69	.84	.59	.75	.54	.69
Diğer	n	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
	\bar{x}	.73	1.38	1.14	1.00	1.00	.93	.39	1.04	.62	1.09
	ss	.47	.45	.74	.54	.60	.49	.37	.72	.44	.58
TOPLAM	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo – 36
Babanın Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden
Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Babanın Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
İlkokul Mezunu	148	17.23	4.08	Gruplar arası	290.618	4	72.654	4.399	.002**
Ortaokul Mezunu	45	16.44	4.43	Grup içi	6012.542	364	16.518		
Lise Mezunu	91	16.50	3.78	Toplam	6303.160	368			
Üniversite Mezunu	66	15.43	4.22						
Diğer	19	13.16	2.36						
Toplam	369	16.31	4.13						

Babanın eğitim düzeyine göre ergenlerin denetim odağı ve ruhsal sorunlarının puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için tek yönlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo-36 ve Tablo-37'de yer almaktadır.

Elde edilen verilere göre ergenlerin denetim odağı ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarına ile babanın eğitim durumu arasında $p < 0.01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p = 0.002$). Babaları ilkokul mezunu olan ergenlerin denetim odaklarının dışsal olduğu, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin denetim odaklarının içselleştiği tespit edilmiştir.

Babanın eğitim durumu ile ergenlerinin ruhsal belirti düzeylerinin arasındaki farklılığa ilişkin yapılan analizlerde fobik anksiyete ($p = 0.35$), psikotizm ($p = 0.09$) ve ek maddelere ($p = 0.003$) ilişkin anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo – 37
Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	2.219	4	.555	1.581	.179
	Grup içi	127.740	364	.351		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	1.192	4	.298	.669	.614
	Grup içi	162.223	364	.446		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	2.962	4	.741	1.217	.303
	Grup içi	220.863	364	.608		
	Toplam	223.826	368			
DEP	Gruplar arası	1.758	4	.440	.809	.520
	Grup içi	197.809	364	.543		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	3.835	4	.959	1.778	.133
	Grup içi	196.320	364	.539		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	2.049	4	.512	.699	.593
	Grup içi	266.754	364	.733		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	4.178	4	1.044	2.617	.035*
	Grup içi	145.272	364	.399		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	2.496	4	.624	1.126	.344
	Grup içi	201.626	364	.554		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	4.538	4	1.134	3.439	.009*
	Grup içi	120.059	364	.330		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	8.557	4	2.139	4.078	.003*
	Grup içi	190.929	364	.525		
	Toplam	199.486	368			

p<.001**,p<.05*

10- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile kardeşlerin eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo 38 -39 ve 40’da verilmiştir.

Tablo- 38
Kardeşlerin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Kardeşlerin Eğitim Durumu		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
İlkokul Mezunu	n	148	148	148	148	148	148	148	148	148	148
	\bar{x}	.83	1.29	1.38	1.15	1.15	1.20	.67	1.17	.79	1.10
	ss	.62	.66	.81	.77	.79	.77	.81	.71	.53	.74
Ortaokul Mezunu	n	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
	\bar{x}	.86	1.43	1.56	1.26	1.24	1.09	.81	1.46	.88	1.24
	ss	.60	.66	.84	.75	.74	.88	.77	.79	.63	.71
Lise Mezunu	n	91	91	91	91	91	91	91	91	91	91
	\bar{x}	.79	1.32	1.17	1.09	1.06	1.04	.67	1.13	.70	1.14
	ss	.57	.64	.78	.74	.66	.72	.58	.72	.52	.74
Üniversite Mezunu	n	66	66	66	66	66	66	66	66	66	66
	\bar{x}	.76	1.34	1.33	1.12	1.00	1.23	.52	1.15	.64	1.08
	ss	.51	.61	.77	.79	.74	.85	.50	.80	.58	.75
Diğer	n	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
	\bar{x}	.87	1.46	1.31	1.18	1.08	1.22	.57	1.22	.74	1.21
	ss	.62	.63	.76	.73	.77	.87	.63	.74	.62	.76
TOPLAM	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.83	1.39	1.33	1.16	1.09	1.17	.63	1.22	.74	1.17
	ss	.59	.64	.78	.75	.74	.83	.65	.75	.59	.74

Tablo- 39

Kardeşlerin Eğitim Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları,Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Kardeşlerin Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
İlkokul Mezunu	148	17.25	4.08	Gruplar arası	104.652	4	26.163	1.498	.203
Ortaokul Mezunu	45	17.14	4.55	Grup içi	5380.504	308	17.469		
Lise Mezunu	91	16.82	3.87	Toplam	5485.157	312			
Üniversite Mezunu	66	16.02	3.97						
Diğer	19	15.87	4.29						
Toplam	369	16.44	4.19						

p<.001**,p<.05*

Kardeşlerin eğitim durumu ile denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p=.203$).

Tablo- 40
Ergenlerin Kardeşlerin Eğitim Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	.547	4	.317	.384	.820
	Grup içi	109.848	308	.357		
	Toplam	110.396	312			
OKB	Gruplar arası	1.428	4	.357	.865	.486
	Grup içi	127.182	308	.413		
	Toplam	128.610	312			
KAD	Gruplar arası	3.917	4	.979	1.585	.178
	Grup içi	189.686	307	.618		
	Toplam	193.604	311			
DEP	Gruplar arası	.780	4	.195	.343	.849
	Grup içi	175.125	308	.569		
	Toplam	175.905	312			
ANX	Gruplar arası	1.471	4	.368	.656	.623
	Grup içi	172.539	308	.560		
	Toplam	174.010	312			
ÖD	Gruplar arası	1.765	4	.441	.637	.637
	Grup içi	213.474	308	.693		
	Toplam	215.239	312			
FA	Gruplar arası	2.517	4	.629	1.465	.213
	Grup içi	132.313	308	.430		
	Toplam	134.829	312			
PD	Gruplar arası	3.221	4	.805	1.420	.227
	Grup içi	174.680	308	.567		
	Toplam	177.901	312			
PSY	Gruplar arası	1.439	4	.360	1.031	.391
	Grup içi	107.483	308	.349		
	Toplam	108.922	312			
EK	Gruplar arası	1.069	4	.267	.474	.754
	Grup içi	173.539	308	.563		
	Toplam	174.608	312			

Kardeşlerin eğitim durumu ile ruhsal belirtiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

11- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne – babanın iş durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo- 41–42–43–44–45 ve 46 ‘da verilmiştir.

Tablo – 41

Annenin İş Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Annenin İş Durumu		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
Ev Hanımı	n	240	240	240	240	240	240	240	240	240	240
	\bar{x}	.87	1.40	1.34	1.20	1.12	1.15	.66	1.22	.76	1.19
	ss	.61	.65	.80	.74	.75	.83	.67	.76	.57	.72
Emekli	n	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
	\bar{x}	.81	1.34	1.21	1.01	.96	1.22	.40	1.32	.53	1.04
	ss	.49	.65	.66	.73	.71	.85	.39	.75	.45	.74
Memur	n	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
	\bar{x}	.73	1.42	1.20	1.04	.88	1.18	.53	1.01	.53	1.01
	ss	.56	.74	.78	.70	.63	.83	.53	.66	.51	.65
İşçi	n	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
	\bar{x}	.78	1.47	1.29	1.17	1.22	1.32	.58	1.37	.89	1.35
	ss	.56	.74	.62	.75	.77	1.02	.47	.64	.55	.84
Serbest	n	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
	\bar{x}	.89	1.40	1.41	1.11	1.07	1.24	.64	1.14	.71	1.04
	ss	.48	.59	.81	.73	.60	.69	.51	.60	.58	.77
Diğer	n	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
	\bar{x}	.76	1.55	1.46	1.19	1.27	1.53	.71	1.27	.98	1.32
	ss	.70	.59	.81	.78	.88	1.08	.91	.90	.89	.87
TOPLAM	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo - 42
Annenin İş Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları
Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Annenin İş Durumu	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Ev Hanımı	240	16.52	4.16	Gruplar arası	239.570	5	47.914	2.868	.015*
Emekli	29	15.20	3.49	Grup içi	6063.590	363	16.704		
Memur	45	14.66	4.66	Toplam	6303.160	368			
İşçi	24	17.62	3.39						
Serbest	17	17.64	2.93						
Diğer	14	16.42	4.12						
Toplam	369	16.31	4.13						

Anne- babanın iş durumlarına ilişkin olarak elde edilen bulgular ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

Tablo- 42' de görüldüğü gibi annenin iş durumuna göre ergenin denetim odağı arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin ruhsal belirti düzeyleri ile annenin iş durumu arasındaki varyans analizleri sonucunda, psikotizm ($p = .016$) alt ölçeği ile $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo- 43
Ergenlerin Annenin İş Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	1.059	5	.212	.597	.702
	Grup içi	128.900	365	.355		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	.488	5	.098	.217	.955
	Grup içi	162.927	365	.449		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	1.515	5	.303	.493	.781
	Grup içi	222.311	362	.614		
	Toplam	223.826	367			
DEP	Gruplar arası	1.826	5	.365	.671	.646
	Grup içi	197.741	365	.545		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	3.545	5	.709	1.309	.259
	Grup içi	196.611	365	.542		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	2.475	5	.495	.675	.643
	Grup içi	266.328	365	.734		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	2.230	5	.446	1.100	.360
	Grup içi	147.220	365	.406		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	2.993	5	.599	1.080	.371
	Grup içi	201.129	365	.554		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	4.685	5	.937	2.837	.016*
	Grup içi	119.911	365	.330		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	3.070	5	.614	1.135	.341
	Grup içi	196.416	365	.541		
	Toplam	199.486	368			

p<.001**,p<.05*

Tablo -44
Babanın İş Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi
Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Babanın İş Durumu		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
İşsiz	n	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
	\bar{x}	1.05	1.52	1.31	1.15	1.02	1.05	.62	1.11	.65	1.28
	ss	.73	.85	1.01	.81	.75	.79	.70	.76	.60	.82
Emekli	n	87	87	87	87	87	87	87	87	87	87
	\bar{x}	.80	1.34	1.32	1.14	1.01	1.23	.57	1.12	.66	1.11
	ss	.59	.68	.77	.69	.71	.77	.56	.72	.53	.68
Memur	n	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62
	\bar{x}	.82	1.50	1.41	1.29	1.18	1.23	.67	1.27	.73	1.11
	ss	.54	.73	.90	.84	.76	.91	.70	.85	.62	.76
İşçi	n	72	72	72	72	72	72	72	72	72	72
	\bar{x}	.83	1.34	1.26	1.10	1.07	1.18	.56	1.18	.78	1.21
	ss	.55	.62	.74	.68	.71	.87	.59	.74	.54	.69
Serbest	n	101	101	101	101	101	101	101	101	101	101
	\bar{x}	.87	1.39	1.28	1.16	1.12	1.17	.67	1.24	.71	1.18
	ss	.64	.64	.75	.76	.76	.88	.67	.76	.57	.76
Diğer	n	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37
	\bar{x}	.88	1.58	1.41	1.14	1.11	1.15	.63	1.33	.86	1.22
	ss	.57	.58	.67	.68	.74	.85	.63	.54	.69	.80
TOPLAM	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo – 45
Babanın İş Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları
Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Babanın İş Durumu	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
İşsiz	10	16.00	3.23	Gruplar arası	49.613	5	9.923	.576	.718
Emekli	87	16.16	4.11						
Memur	62	16.19	4.27	Toplam	6303.160	368			
İşçi	72	16.91	4.24						
Serbest	101	16.37	4.32						
Diğer	37	15.59	3.47						
Toplam	369	16.31	4.13						

Babanın iş durumu ile ergenlerin denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo- 46
Ergenlerin Babanın İş Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	.750	5	.150	.421	.834
	Grup içi	129.209	363	.356		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	2.337	5	.467	1.053	.368
	Grup içi	161.078	363	.444		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	1.263	5	.253	.411	.841
	Grup içi	222.563	363	.615		
	Toplam	223.826	368			
DEP	Gruplar arası	1.419	5	.284	.520	.761
	Grup içi	198.148	363	.546		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	1.254	5	.251	.458	.808
	Grup içi	198.902	363	.548		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	.571	5	.114	.155	.979
	Grup içi	268.232	363	.739		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	.824	5	.165	.403	.847
	Grup içi	148.626	363	.409		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	1.664	5	.333	.597	.703
	Grup içi	202.458	363	.558		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	1.442	5	.288	.850	.515
	Grup içi	123.155	363	.339		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	.903	5	.181	.330	.718
	Grup içi	198.584	363	.547		
	Toplam	199.486	368			

p<001**,p<.05*

Babanın iş durumu ile ergenlerin ruhsal belirtileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

12- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne – babaların gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo- 47–48 ve 49 ‘da verilmiştir.

Tablo – 47

Ailenin Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ailenin Gelir Durumu		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
400 YTL'nin Altında	n	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
	\bar{x}	1.01	1.505	1.46	1.25	1.19	1.24	.77	1.28	.92	1.32
	ss	.67	.63	.76	.75	.73	.85	.83	.80	.64	.71
400-800 YTL Arasında	n	129	129	129	129	129	129	129	129	129	129
	\bar{x}	.91	1.43	1.41	1.22	1.17	1.21	.69	1.25	.80	1.28
	ss	.65	.68	.79	.71	.76	.86	.62	.71	.58	.80
800-1500 YTL Arasında	n	127	127	127	127	127	127	127	127	127	127
	\bar{x}	.76	1.39	1.28	1.17	1.06	1.12	.57	1.18	.70	1.10
	ss	.52	.68	.82	.77	.74	.84	.61	.79	.58	.69
1500 YTL'den Fazla	n	78	78	78	78	78	78	78	78	78	78
	\bar{x}	.78	1.36	1.18	1.02	.95	1.25	.51	1.16	.58	1.01
	ss	.55	.63	.68	.68	.66	.86	.56	.68	.51	.66
TOPLAM	n	339	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo – 48

Ailenin Gelir Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Ailenin Gelir Durumu	n	\bar{x}	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
400 YTL Altında	35	17.74	3.82	Gruplar arası	255.933	3	85.311	5.149	.002**
400-800 YTL Arasında	129	17.01	3.87	Grup içi	6047.227	365	16.568		
800-1500YTL Arasında	127	15.88	4.34	Toplam	6303.160	368			
1500 YTL'den Fazla	78	15.19	4.02						
Toplam	369	16.31	4.13						

Araştırmanın en temel amaçlarından bir ailelerinin gelir düzeyine göre ergenlerin denetim odağı ve ruhsal sorunları arasında bir farklılığın ortaya konulabilmesidir.

Ülkemizde uygulanan asgari ücret araştırmada, sosyo- ekonomik düzeylerin belirlenmesinde temel teşkil etmektedir.

Bunların yanı sıra öğrencilerin ailelerinin sosyo- ekonomik seviyelerinin belirlenmesinde; öğrencilerin okudukları okulların resmi ya da özel okul olması, oturdukları semtin taşıdığı özellikler, hem çocuğun hem de anne- babanın kendi aile gelir düzeylerini tahminleri de göz önüne alınmıştır.

Ailenin gelir durumu ile denetim odağı arasında $p<0.01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ailenin gelir durumu yükseldikçe ergenlerin içsel denetimliliğinin arttığı görülmektedir ($p=0.002$).

Ailenin gelir durumu ile ruhsal belirti düzeyleri arasındaki tek yönlü varyans analizinden elde edilen veriler Tablo- 49'da gösterilmiştir. Buna göre ailenin gelir durumu ile ruhsal belirti tarama ölçeğinin somatizasyon ($p=0.59$) ve ek maddeler ($p=0.27$) alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo – 49
Ergenlerin Anne - Babaların Gelir Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri
Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	2.621	3	.874	2.504	.059*
	Grup içi	127.338	365	.349		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	.543	3	.181	.406	.749
	Grup içi	162.872	365	.446		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	3.415	3	1.138	1.880	.133
	Grup içi	220.411	364	.606		
	Toplam	223.826	367			
DEP	Gruplar arası	2.244	3	.748	1.383	.247
	Grup içi	197.324	365	.541		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	3.016	3	1.005	1.862	.136
	Grup içi	197.139	365	.540		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	.970	3	.323	.441	.724
	Grup içi	267.834	365	.734		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	2.665	3	.888	2.209	.087
	Grup içi	146.786	365	.402		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	.645	3	.215	.368	.763
	Grup içi	203.477	365	.557		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	3.813	3	1.271	3.841	0.10*
	Grup içi	120.784	365	.331		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	4.955	3	1.652	3.099	.027*
	Grup içi	194.531	365	.533		
	Toplam	199.486	368			

p<0.01**,p<0.05*

13- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile daha önce okul rehberlik servisleri ya da psikologlara başvurma durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo- 50–51 ve 52’de verilmiştir.

Tablo–50

Ergenlerin Rehberlik Servisi Ya Da Psikologa Başvurma Davranışına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları

Başvurma Davranışı		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
Başvurdum	n	128	128	128	128	128	128	128	128	128	128
	\bar{x}	.93	1.54	1.42	1.33	1.25	1.35	.65	1.32	.74	1.27
	ss	.53	.64	.71	.69	.71	.85	.63	.72	.56	.70
Başvurmadım	n	241	241	241	241	241	241	241	241	241	241
	\bar{x}	.79	1.34	1.27	1.07	1.00	1.10	.60	1.15	.72	1.11
	ss	.61	.66	.80	.74	.73	.84	.63	.75	.59	.74

Tablo–51

Ergenlerin Rehberlik Servisi Ya Da Psikologa Başvurma Davranışına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları Standart Sapmaları ve “t” Testi Sonuçları

Başvurma Davranışı	n	\bar{x}	ss	t	p
Başvurdum	128	16.41	4.14		
Başvurmadım	241	16.25	4.14		
				.346	.730
	sd:367				p<0.01**,p<0.05*

Ergenlerin denetim odağı ile okul rehberlik servisleri ya da psikologa başvurma davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

Tablo – 52
Ergenlerin Rehberlik Servisine Başvurma Davranışına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Rehberlik Servisine yada Psikologa Başvurma Davranışı		n	\bar{x}	ss	t	p
SOM	Başvurdum	128	.93	.53	2.068	.039*
	Başvurmadım	241	.79	.61		
OKB	Başvurdum	128	1.54	.64	2.843	.005**
	Başvurmadım	241	1.34	.66		
KAD	Başvurdum	128	1.42	.71	1.810	.071
	Başvurmadım	241	1.27	.80		
DEP	Başvurdum	128	1.33	.69	3.202	.001**
	Başvurmadım	241	1.07	.74		
ANX	Başvurdum	128	1.25	.71	3.075	.002**
	Başvurmadım	241	1.00	.73		
ÖD	Başvurdum	128	1.35	.85	2.707	.007**
	Başvurmadım	241	1.10	.84		
FA	Başvurdum	128	.65	.63	.707	.480
	Başvurmadım	241	.60	.63		
PD	Başvurdum	128	1.32	.72	2.085	.038*
	Başvurmadım	241	1.15	.75		
PSY	Başvurdum	128	.74	.56	.219	.827
	Başvurmadım	241	.72	.59		
EK	Başvurdum	128	1.27	.70	2.062	.040*
	Başvurmadım	241	1.11	.74		

p<.001**,p<.05*

Ergenlerin ruhsal sorunları ile okul rehberlik servisleri yada psikologa başvurma davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Psikologa yada okul rehberlik servisine başvurma davranışı ile somatizasyon (p=.039), obsesif kompulsif bozukluk (p=.005), depresyon (p=.001), anksiyete (p=.002), öfke – düşmanlık (p=.007), paranoid düşünce (p=.038), ek maddeler (p=.040) alt ölçeklerinden p<0.01 ve p<0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

14- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile anne- babanın medeni durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo-53-54 ve 55’te verilmiştir.

Tablo- 54’e göre ebeveynlerin medeni durumu ile denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p=.105$). Tablo -55’e göre ebeveynlerin medeni durumu ile ruhsal belirtileri arasında farklılık incelendiğinde öfke-düşmanlık ($p=.029$) alt ölçeği ile $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo- 53

Ebeveynlerin Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Medeni Durum		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
Evli	n	329	329	329	329	329	329	329	329	329	329
	\bar{x}	.82	1.39	1.30	1.15	1.06	1.16	.60	1.20	.71	1.14
	ss	.58	.67	.79	.75	.72	.83	.61	.75	.55	.73
Boşandılar	n	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
	\bar{x}	1.00	1.62	1.36	1.28	1.40	1.63	.88	1.37	.92	1.24
	ss	.62	.66	.68	.63	.82	.96	.91	.77	.82	.77
Babam Vefat Etti	n	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
	\bar{x}	1.01	1.60	1.65	1.19	1.19	1.10	.67	1.32	.83	1.45
	ss	.69	.50	.57	.56	.77	.84	.63	.56	.74	.69
Toplam	n	369	369	369	369	369	369	369	369	369	369
	\bar{x}	.84	1.41	1.32	1.16	1.09	1.19	.62	1.21	.73	1.16
	ss	.59	.66	.78	.73	.73	.85	.63	.74	.58	.73

Tablo – 54

Ebeveynlerin Medeni Durumuna Göre Ergenlerin Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

Medeni Durum	n	\bar{x}	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Evli	329	16.31	4.18	Gruplar arası	77.075	2	38.537	2.265	.105
Boşandılar	24	17.45	3.90	Grup içi	6226.085	366	17.011		
Babam Vefat Etti	16	14.62	3.03	Toplam	6303.160	368			
Toplam	369	16.31	4.13						

Tablo – 55
Ergenlerin Ebeveynlerinin Medeni Durumuna Göre Ruhsal Belirtileri
Arasındaki Farklılığa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	1.130	2	.565	1.605	.202
	Grup içi	128.829	366	.352		
	Toplam	129.959	368			
OKB	Gruplar arası	1.797	2	.899	2.035	.132
	Grup içi	161.618	366	.442		
	Toplam	163.415	368			
KAD	Gruplar arası	1.956	2	.978	1.609	.201
	Grup içi	221.869	365	.608		
	Toplam	223.826	367			
DEP	Gruplar arası	.401	2	.201	.369	.692
	Grup içi	199.166	366	.544		
	Toplam	199.568	368			
ANX	Gruplar arası	2.654	2	1.327	2.459	.087
	Grup içi	197.502	366	.540		
	Toplam	200.156	368			
ÖD	Gruplar arası	5.134	2	2.567	3.563	.029*
	Grup içi	263.669	366	.720		
	Toplam	268.803	368			
FA	Gruplar arası	1.800	2	.900	2.231	.109
	Grup içi	147.650	366	.403		
	Toplam	149.450	368			
PD	Gruplar arası	.861	2	.431	.776	.461
	Grup içi	203.261	366	.555		
	Toplam	204.122	368			
PSY	Gruplar arası	1.178	2	.589	1.747	.176
	Grup içi	123.418	366	.337		
	Toplam	124.597	368			
EK	Gruplar arası	1.574	2	.787	1.455	.235
	Grup içi	197.912	366	.541		
	Toplam	199.486	368			

p<.001**,p<.05*

15- “Ergenlerin ruhsal sorunları ve denetim odağı ile okul rehberlik servisi ya da psikologa başvurduğu yardım konuları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin veriler Tablo-56-57 ve 58’de verilmiştir.

Tablo- 56
Ergenlerin Yardım Konularına Göre Ruhsal Belirti Tarama Listesi Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Yardım Konuları		SOM	OKB	KAD	DEP	ANX	ÖD	FA	PD	PSY	EK
	n	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
Aile içi problemler	\bar{x}	.98	1.73	1.34	1.39	1.40	1.57	.74	1.37	.67	1.44
	ss	.61	.81	.92	.74	.96	1.04	.77	.86	.67	.79
	n	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Arkadaşlık ilişkileri	\bar{x}	.85	1.30	1.35	1.30	1.21	1.39	.56	1.24	.75	1.31
	ss	.38	.58	.72	.66	.70	.64	.41	.69	.39	.61
	n	41	41	41	41	41	41	41	41	41	41
Kişisel problemler	\bar{x}	1.09	1.66	1.53	1.45	1.33	1.41	.76	1.43	.88	1.50
	ss	.62	.59	.63	.66	.65	.87	.79	.68	.60	.62
	n	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43
Okulla ilgili problemler	\bar{x}	.80	1.40	1.43	1.28	1.17	1.24	.56	1.27	.69	1.09
	ss	.42	.61	.71	.69	.64	.84	.45	.69	.50	.71
	n	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Diğer	\bar{x}	.79	1.60	.95	.68	.85	1.04	.30	1.11	.45	.87
	ss	.44	.64	.41	.36	.54	.55	.55	.27	.73	.36
	n	126	126	126	126	126	126	126	126	126	126
Toplam	\bar{x}	.93	1.54	1.41	1.32	1.25	1.36	.64	1.33	.74	1.27
	ss	.54	.65	.71	.69	.71	.86	.64	.72	.56	.70

Tablo- 57
Ergenlerin Yardım Konularına Göre Denetim Odağı Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Varyans Analizi Sonuçları

YARDIM KONULARI	n	\bar{x}	ss	Varyans kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Aile İçi Problemler	22	18.09	3.92	Gruplar arası	95.015	4	23.754	1.374	.247
Arkadaşlık İlişkileri	13	16.15	3.82	Gruplar Arası	2091.524	121	17.285		
Kişisel Problemler	41	16.19	3.49	Toplam	2186.540	125			
Okulla İlgili Problemler	43	16.16	4.99						
Diğer	7	14.42	3.10						
Toplam	126	16.41	4.18						

Ergenlerin okul rehberlik servislerine ya da psikologlara başvurular arasında almış oldukları yardım konularının farklılığına göre denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo-58 incelendiğinde ergenlerin ruhsal belirtileri ile okul rehberlik servisleri ya da psikologlardan alınan yardım konuları arasında ek maddeler alt ölçeği ile $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. ($p = .025$)

Tablo -58
Ergenlerin Okul Rehberlik Servisleri Ya da Psikologa Başvurduğu Yardım
Konularına Göre Ruhsal Belirtileri Arasındaki Farklılığa İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları

Belirti düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
SOM	Gruplar arası	2.005	4	.501	1.757	.142
	Grup içi	34.525	121	.285		
	Toplam	36.530	125			
OKB	Gruplar arası	3.010	4	.753	1.803	.133
	Grup içi	50.504	121	.417		
	Toplam	53.515	125			
KAD	Gruplar arası	2.289	4	.572	1.111	.354
	Grup içi	61.795	120	.515		
	Toplam	64.084	124			
DEP	Gruplar arası	3.845	4	.961	2.082	.087
	Grup içi	55.879	121	.462		
	Toplam	59.724	125			
ANX	Gruplar arası	2.160	4	.540	1.056	.381
	Grup içi	61.853	121	.511		
	Toplam	64.013	125			
ÖD	Gruplar arası	2.424	4	.606	.813	.519
	Grup içi	90.192	121	.745		
	Toplam	92.616	125			
FA	Gruplar arası	2.006	4	.502	1.232	.301
	Grup içi	49.246	121	.407		
	Toplam	51.253	125			
PD	Gruplar arası	1.026	4	.257	.486	.746
	Grup içi	63.917	121	.528		
	Toplam	64.944	125			
PSY	Gruplar arası	1.595	4	.399	1.273	.284
	Grup içi	37.918	121	.313		
	Toplam	39.514	125			
EK	Gruplar arası	5.512	4	1.378	2.902	.025*
	Grup içi	57.461	121	.475		
	Toplam	62.974	125			

p<.001**,p<.05*

BÖLÜM V

SONUÇ, YARGI VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde öğrencilerin kişisel özelliklerine, anne babalarına ait bilgiler ve araştırmanın alt problemleriyle ilgili olarak elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde Tablo 14'te görüldüğü gibi denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasında $p<.001$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Akademik başarı ile ruhsal sorunlar arasında alt ölçekler bazında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir (Tablo 15).

Dışsal denetimli olma ile ruhsal yönden sorunlu olma arasında paralellik olduğu literatürde de kabul edilmektedir. Denetim odağının dışsallık boyutu ile anksiyete ve depresyonun şiddeti arasında pozitif bağıntı olduğu saptanmıştır (Tükel ve Gök, 1996: 7).

Akboy (1997) yapmış olduğu çalışmada, dışsal denetimli ergenlerin daha depresif, daha nevroitik olduğu, duygusal kayganlık, şüphencilik, disiplinsiz, çatışmalı ve gergin olduklarını belirlemiştir. Bu çalışmada kız erkek arkadaşlıklarına ailesinin ve okul idaresinin “anlayışlı” yaklaşmasını isteyen ergenlerin daha içsel denetimli oldukları bulunmuştur.

Cinsiyet ile denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 18). Ancak cinsiyet ile ruhsal sorunlar arasında $p<.001$ ve $p<.05$ düzeyinde anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Tablo 19'da görüldüğü gibi, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha sorunludur. Bunun nedeninin ülkemizde geleneksel olarak kızların kendilerini ve isteklerini ifade etmelerinin ayıp kabul edilmesi olduğu düşünülmektedir. Akboy (1997)'un çalışmaları bu bulguyu destekler niteliktedir.

Yeşilyaprak (1988)'ın araştırması sonucunda cinsiyetler arasında denetim odağı açısından fark olmadığını belirten bulgular elde edilmiştir.

Toplumsal rollerle ilgili olarak cinsiyet ile denetim odağı ilişkisi değerlendirildiğinde erkeklerin daha içsel denetimli olmaları beklenmektedir. Buna göre anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumlarında erkek çocuklarına daha hoşgörülü davrandıkları, kız çocuklarına ise daha baskıcı, korumacı ve geleneksel kalıplar içinde davrandıkları kabul edilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha dışsal denetimli olmaları beklenebilir.

Yaşla denetim odağı arasında $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Denetim odağının yaşla ters orantılı olduğu söylenebilir. Malki (2001:51)'ye göre bireyin yaşı ilerleyip kimliği geliştikçe olayları ve sonuçları kendi yetenekleriyle etkileyebileceği düşüncesi de gelişmekte ve bağımsızlığa doğru bir yönelme oldukça iç denetimli olmaya doğru bir değişim süreci yaşayabilmektedir. Bu araştırmada da benzer bulgular elde edilmiştir (Tablo 21).

Yaşla ruhsal sorunlara sahip olma arasındaki farklılık incelendiğinde anksiyete alt ölçeği ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 13- 14 yaş arasında eğitim gören ergenlerin 17 – 18 yaş arasındaki ergenlerden daha anksiyöz oldukları belirlenmiştir. Bunun nedeninin ergenlik dönemi sonuna doğru ergenin kimlik edinme sürecini tamamlama yada tamamlamaya yaklaşması nedeniyle çatışmalarının azalması ve çözüme ulaşması olduğu söylenebilir. 13 – 14 yaş ise gerek hormon faaliyetlerinin, gerekse duygusal çatışmalarının artması nedeniyle anksiyetenin yoğun yaşandığı zamanlardır. Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı yaşa göre anksiyete yoğunluğu farklılık göstermektedir (Tablo 22).

Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyleri ile denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (Tablo 24).

Ergenlerin sınıf düzeyleri ile ruhsal belirtiler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 25).

Ergenlerin kardeş sayısına göre denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemesine karşın (Tablo 27), doğum sırasına göre $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık elde edilmiştir (Tablo 30).

Ailedeki doğum sırasına göre tek çocuk olan ergenlerin denetim odağı puan ortalamaları diğer çocuklara göre daha düşüktür. Bu da, tek çocuk olanların içsel denetim odağına sahip olduğunu göstermektedir. Bunun nedeninin ilk çocuğa ve tek çocuğa daha fazla sorumluluk verilmesi ve bununla birlikte yoğun ilgi ve sevgi gösterilmesinin olduğu düşünülmektedir.

Ailede tek çocuk konumunda olan çocuğun, toplumsal davranışların gelişmesi için gereken paylaşımdan uzak olmasına, anne baba tarafından daha fazla ilgi ve sevgi görmesine, her ihtiyacı karşılanmasına rağmen daha içsel denetimli olmasının nedeninin bunlarla birlikte sorumluluk da verilmesi olduğu düşünülmektedir.

Ailede ilk çocuk daha sonra doğan kardeşlerine kıyasla anne- babayla daha çok etkileşim içinde olmaktadır. Ebeveynler, zaman zaman kardeşlerin sorumluluğunu, bazen evin ve hatta bazen kendi sorumluluklarını ilk çocuklarına yükleme eğilimi gösterebilmektedirler. Çocuğun yetiştiği bu ortam içsel denetimli olma eğilimini daha da pekiştirecektir diye düşünülmektedir.

Kaval (2001:93)'ın yapmış olduğu çalışmada doğum sırasına göre denetim odağının yönü farklılaşmaktadır. Ailede tek çocuk ve ilk çocuk daha içsel denetimli iken, ortanca ve son çocuk daha dışsal denetimli olarak bulunmuştur. Bu bulgular araştırma bulgularını da desteklemektedir (Tablo 30). Ortanca ve son çocukların daha dışsal denetimli olmalarının nedeninin sorumluluğun büyük bir kısmının ilk çocuğa verilmesi olduğu düşünülebilir.

Kardeş sırasına (doğum sırasına) göre ergenlerin ruhsal belirtileri incelenmiş olup, istatistiksel düzeyde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Tablo 31).

Ergenlerin gösterdikleri ruhsal belirtiler incelendiğinde, kardeş sayısı ile somatizasyon ve fobik anksiyete arasında $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık kaydedilmiştir (Tablo 28). Çok kardeşe sahip olmanın ebeveynlerin gösterdiği ilgi ve sevginin az paylaşılmasına neden olduğu; bu nedenle sorunların hastalık boyutlarına ulaştığı söylenebilir.

Annenin eğitim durumuna göre ergenlerin denetim odağı arasında $p=.000$ düzeyinde anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (Tablo 33). Denetim odağı puan ortalaması incelendiğinde annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin daha dışsal denetimli oldukları, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin içsel denetim odağı puan ortalamalarının artış gösterdiği belirlenmiştir.

Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenin bağımsız davranışlar sergileyebildiği, bu davranışların anne tarafından onaylandığı düşünülmektedir. Ergenin kendisi ya da çevresi ile ilgili bir takım kararlar alarak bunları hayata geçirmesi, davranışlarının sorumluluğunu alabilmesi ve kendi olabilmesi denetim odağının içselleşmesine yardımcı olmaktadır.

Annenin eğitim durumunun denetim odağı üzerinde etkisini araştıran bazı çalışmalarda (Aksoy,1992) bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Ancak bazı araştırmalarda (Yeşilyaprak 1988, Korkut 1986, Argun 1995, Buluş 1996) bu etkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Babanın eğitim durumu ile ergenlerin denetim odağı arasındaki farklılık incelendiğinde $p<.001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (Tablo 36).

Babanın da en az anne kadar çocuk üzerindeki etkili olduğu söylenebilir. Ergenin davranışlarında ve yetiştirilmesinde babanın da etkisinin olduğu düşünülürse, babanın tutum ve davranışları önem kazanacaktır. Annenin eğitim düzeyinin ergenin karar ve davranışlarındaki etkileri göz önüne alındığında; babanın

da eğitim durumunun ergenin davranışlarında benzer etkileri olduğu düşünülmektedir.

Malki (2001:98)'nin araştırmasında babanın eğitim durumu ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Anne ve babanın eğitim durumuna göre ergenlerin gösterdikleri ruhsal belirtiler arasında $p<.001$ ve $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo34, Tablo 37). Annenin eğitim düzeyine göre kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete, ek maddelerde görülen sorunlar, psikotizm, paranoid düşünce, fobik anksiyete ve öfke-düşmanlık alt ölçeklerinden elde edilen puan ortalamaları incelendiğinde annesi ilkokul mezunu olan ergenlerinkinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Annesi üniversite mezunu olan ergenlerin bu alt ölçeklerden almış oldukları puan ortalamalarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ergenlerin kendilerini ifade edebilmesinin ve kabul görme düzeylerinin daha yüksek olduğu dolayısıyla ruhsal açıdan daha sağlıklı olduklarını göstermektedir.

Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere iç denetimli olmak, dış denetimli olmaya göre daha sağlıklı bir kişilik özelliğidir. Literatür bulguları, kuramsal bilgiler, yapılan çalışmalar bu görüşü desteklemekte ve pekiştirmektedir. Dolayısıyla dış denetim odağına sahip bireylerin, iç denetim odağına sahip olanlardan daha fazla ruhsal sorun göstermesi beklenen bir sonuçtur.

Babanın eğitim durumu ile ergenlerde görülen ruhsal belirtiler incelendiğinde, fobik anksiyete, psikotizm ve ek maddeler alt ölçeğinden alınan puanlara göre $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (Tablo 37). Bu da yukarıda ifade edildiği gibi, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenin daha iç denetimli olduğu ve ruhsal yönden daha sağlıklı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Kardeşlerin eğitim durumu ile denetim odağı ve ruhsal sorunlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Annenin iş durumuyla ergenin denetim odağı arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Tablo 42). Annenin çalışıyor olması tüm aile bireylerinin özellikle eğitim gören ergenlerin daha planlı yaşam sürmesini beraberinde getirir. Anne ve babanın çalışıyor olması ergene daha fazla sorumluluk verilmesine ve kendi kararlarını alabilmesine olanak tanımaktadır. Ergenin kendine daha fazla güven duymasını, daha girişken olmasını sağlayan bu durum, aynı zamanda içsel denetimliliği arttıran faktörlerden birisidir diye düşünülebilir. Buna ek olarak ailenin gelir durumunun ergenin öz güvenini arttırdığı ve kendine daha fazla güvenmesi nedeniyle iç denetimli olmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Yapılan bazı çalışmalarda annenin ve babanın iş durumu ile denetim odağı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir(Argun 1995, Kaval 2001).

Ergenlerin ruhsal sorunları incelendiğinde annenin iş durumu ile psikotizm alt ölçeği arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 43). Bunun nedeninin ev hanımı, işçi olan ve serbest meslek ile uğraşan annelerin eğitim düzeylerindeki düşüklük nedeniyle çocuklarında gelişen ruhsal bozuklukları fark edemedikleri, önemini kavrayamadıkları ya da geç fark etmeleri nedeniyle çocuklarındaki ruhsal bozukluğun daha da ilerlemesi ve psikotizm boyutuna varması olduğu iddia edilebilir.

Ailenin gelir durumuna göre ergenin denetim odağı arasında $p < .001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur (Tablo 48). Bulgulara göre üst ekonomik seviyeye sahip olan ergenlerin daha içsel denetimli oldukları, daha alt ekonomik seviyeye sahip olan ergenlerin daha dışsal denetimli oldukları belirlenmiştir. Bunun nedeni yukarıda ifade edilmiştir.

Akboy (1997: 33)'un yapmış olduğu araştırmaya göre ekonomik durum ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ekonomik koşullar bozuldukça, dışsal denetim odağına yönelme görülmektedir. Yapılan çalışma bu araştırma ile paralellik göstermektedir.

Sosyo- ekonomik seviyesi yüksek olan ergenler birçok ihtiyaç ve isteklerine rahatlıkla ulaşabilmektedirler. Bu durumun ergenin kendine güveninin artmasına, kararlar almasına ve davranışlarının sonuçlarını önceden kestirebilmesine dolayısıyla denetim odağının içselleşmesine neden olduğu söylenebilir.

Yapılan bazı araştırmalar ailenin sosyo- ekonomik düzeyinin denetim odağı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Korkut 1986, Aksoy 1992). Bu sonuçlar çalışmada elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Ailenin gelir düzeyine göre ergenlerin ruhsal sorunları ile somatizasyon, psikotizm ve ek maddeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 49). Ailenin gelir düzeyinin düşük olması, ailelerin eğitim düzeylerinin de düşük olması ile bağlantılı olarak kabul edildiğinden bu ailelerin durumu geç fark etmeleri yada aldırnamaları; tedavi için nasıl bir yol izleyeceklerini bilmemeleri ve tedavi için gereken maddi desteği veremedikleri buna da gelir düzeylerinin yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Ergenlerin okul rehberlik servisleri yada psikologa başvurma davranışına göre denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Rehberlik servisleri yada psikologa başvurma davranışına göre somatizasyon, paranoid düşünce ve ek maddeler arasında $p<.05$ düzeyinde, obsesif kompulsif bozukluk, depresyon, anksiyete ve öfke düşmanlık arasında $p<.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 52). Bu sonuç ruhsal bozukluk belirtileri gösteren ergenlerin yardım istediğini ve yardım aldığını göstermektedir.

Anne babanın medeni durumu ile ergenlerin denetim odağı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (Tablo 54). Ruhsal sorunlarla anne babanın medeni durumu arasında öfke düşmanlık alt ölçeğine göre $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 55). Parçalanmış

ailelerin çocuklarının daha sorunlu olduğu ve durumdan olumsuz etkilendiği söylenbilir.

Ergenlerin almış olduğu yardım konularına göre denetim odağı ararsında anlamlı bir farklılık tespit edilmezken (Tablo 57), ek maddeler alt leği ile $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Tablo 58). Buna göre ergenlerin yeme bozuklukları, uyku problemleri ve suçluluk duyguları konularında yardıma gereksinim duydukları ve yardım için başvuruda buldukları ifade edilebilir.

Akademik başarı ile denetim odağı ilişkisi incelendiğinde okul başarılarını yüksek olarak nitelendirildiği öğrencilerin düşük olarak nitelendirilen öğrencilere göre daha içsel denetimli oldukları belirlenmiştir.

Öğrencilerin genel olarak gelişim süreci içerisinde eğitim ortamında çaba gösterme, çalışarak başarılı olma yaşantılarının giderek pekiştirenleri elde etmenin kendi çabalarına bağlı olduğu inancını oluşturmaya olumlu etki yaparak içsel denetimigeliştireceği düşünülmektedir.

Akboy (1997)'un araştırma sonuçlarına göre, farklı okul türlerinde okuyan öğrencilerin denetim odağı ile okul türleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Epstein- Komorita'nın yaptığı çalışmaların sonuçlarında, akademik başarı ile içsel denetimlilik arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Yeşilyaprak,1988:204).

Yapılan araştırmalarda bu konu ile ilgili olarak tutarlı sonuçlar elde edilememiştir. Yeşilyaprak (1988)'a göre genel olarak içsel denetimlilerin dışsallara göre daha başarılı oldukları söylenbilir.

ÖNERİLER

- 1- Anne ve babası boşanmış ailelerin çocuklarının daha fazla sayıda ruhsal belirtiyeye sahip olacağı tahmin edilirken, araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin %89. 2'sinin çekirdek aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu yüzdeler orana bakıldığında araştırmaların parçalanmış aileye sahip gençler üzerinde yapılmasının farklı sonuç ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.
- 2- Gelişen ve değişen toplumsal yapı içerisinde Milli Eğitim kurumlarının da kendini yenilediği ve özellikle son dönemlerde okul rehberlik servisleri ile psikolojik danışmanlara önem verildiği görülmektedir. Ancak Milli Eğitim kurumlarında görev yapan psikolojik danışmanların ruh sağlığı kavramı ve ruh sağlığını koruma yöntemleri hakkında yenilenen ve güncellenen bilgileri takip etmeleri gerekmektedir.
- 3- Milli Eğitim Bakanlığının öğretmen atama sistemindeki aksaklıklar yeterli pedagojik formasyona sahip olmayan öğretmenlerin okul rehberlik servislerine atanmalarına neden olmuştur. Öğretmenlerin pedagojik açıdan yeterli donanıma sahip olmaması her kademedeki eğitim alan öğrencinin ruh sağlığına olumsuz etkiler bırakabilecek davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Alanında yeterli öğretmenlerin göreve getirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.
- 4- Okul türü ve branş ayırımı olmaksızın tüm öğretmenler ergenlik dönemi ve ruhsal sorunlar konularında hizmet içi eğitim kurslarına alınmalıdır.

- 5- Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler arasında koordinasyon sağlanmalı, üniversitelerde yapılan araştırma sonuçları ve geliştirilen öneriler bakanlığa sunulmalı ve uygulama açısından özellikle rehberlik servisi birimlerine iletilmelidir.
- 6- Ortaöğretim kurumlarında eğitim gören ergenlerin anne-babalarına, bu okullarda eğitim veren öğretmen ve idarecilere çocuk yetiştirme tutumları konulu seminerler düzenlenebilir.
- 7- Ergenlerin ruh sağlığı ile ilgili olan ve ruhsal belirtileri tetikleyen faktörler belirlenmelidir. Bu faktörlerin ergenleri etkileme düzeylerinin en aza indirgenmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

1. AKBOY, R. (1997). **Kuruluş Amaçları, ÖSS/ÖYS ve Öğretim Planları Çerçevesinde Fen Liseleri-Fen Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Denetim Odağına Bağlı Olarak Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması.** İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Araştırma Fon Saymanlığı.
2. AKBOY, R. (1998). **Fen Lisesi ve Genel Lise Öğrencilerinin Benlik Kavramı, Denetim Odağı ve Sürekli Kaygı Açısından Karşılaştırılması.** VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Dergisi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Sayı 1
3. AĞIR,S.,M. (1994). Normal Lise ile İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odakları Üzerinde Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4. AKIN, Y. T., (2005). Çoklu Zeka Kuramının İlköğretim 4. ve 5. Sınıflardaki Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Öz Kavramları Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
5. AKSOY,(1992). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Öz Saygı ve Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü
6. ALİSİNANOĞLU,F., Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.
<http://www.tebd.gazi.edu.tr/ilksayi.htm>.(26.09.2005)
7. ALPER, Y., (1999). **Bütün Yönleriyle Depresyon-Tanısı, Nedenleri, Psikodinamiği, Tedavisi.** İstanbul: Gendaş Yayınları.

8. ALLEN, B.,P., (2003). **Personality Theories Development, Growth and Diversity**. United States of America. New York.
9. ALPER,Y. ,BAYRAKTAR, E. ve KARAÇAM, Ö. (2000) **Herkes İçin Psikiyatri**. İstanbul: Gendaş Yayınevi
10. ARGUN, Y.(1995). Anne- Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Ortaokul Öğrencilerinin Denetim Odağı Üzerine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
11. ARIKAN, M. F., (2004). İzmir Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Duygusal Bozukluk Tanısı Almış 6 – 14 Yaş Arası Çocukların Anne- Baba Özelliklerinin Araştırılması ve Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
12. ARKONAÇ, O.(1987) **Psikiyatrik Semptomlar ve Sendromlar**. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi
13. ASARNOW, J., CARLSON, G. ve GUTHERIE, D.(1987) Coping Strategies, Self-Perceptions, Hopelessness and Perceived Family Environments in Depressed and Suicidal Children. **Journal of Consulting and Clinical Psychology** . Vol. 55.
14. AVCIOĞLU, S.,(1995). Kaygı Düzeyi ve Denetim Odağının Bireyin İş Verimi Üzerindeki Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
15. AY,Ü. ve KARADAL,H. (2004) **Yönetici Yaşam Biçimleri ile Yöneticinin Etkinliği ve İş Tatmini Arasındaki İlişki: Tekstil, Çimento, Sigorta ve Gıda Sektöründe Bir Araştırma**. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 20 (Ocak 2004)

16. AYDIN, Ö., (1999). Denetim Odakları Farklı Olan Ergenlerin Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
17. BALTAŞ,A.,(2000) **Ekip Çalışması ve Liderlik**. İstanbul: Remzi Kitabevi
18. BALKUVAR, N., G., (1998). Farklı Liselerin Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Belirlenip Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
19. BARNET, H.,S.,(1990). Divorce Stres and Adjusment Model: Locus of Control and Demographic Predictors. **Journal of Divorce**, 13,93-109.
20. BAYMUR, F. (1984). **Genel Psikoloji**. İstanbul : İnkılap Yayınevi
21. BETTES, B.A. ve WALKER, E.(1986). Symptoms Associated With Suicidal Behavior in Childhood and Adolescence. **Journal of Abnormal Child Psychology**. Vol. 14
22. BİLGİN, N.(1988). **Sosyal Psikolojiye Giriş**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
23. BİNGÜL, N:, (1995). Kız – Erkek Karma Lise Öğrencilerinin Uyum Sorunları ve Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
24. BOLEL, N.(1993). Normal ve Psikiyatrik Semptom Gösteren Çocuklarda Denetim Odağı ile Depresyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

25. BULUŞ, M.,(1996). Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı – Yalnızlık Düzeyi İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
26. BULUŞ, M., (2000). Öğretmen Adaylarında Yükleme Karmaşıklığı, Düşünme Stilleri ve Bilişsel Tutarlılık Tercihinin Bazı Psikososyal Özellikler ve Akademik Başarı Çerçevesinde İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
27. COLEMAN, J.S., CAMPBELL, C.Q., HOBSON,C.J., McPARTLAND, J., MOOD, A.M., WEINFIELD F.D. and YORK,R.T., (1966) Equality of Educational Opportunity. United States Office of Education.
28. CÜCELOĞLU, Doğan, (1996). **İnsan Ve Davranışı**. İstanbul : Remzi Kitabevi
29. ÇELİKOL, A. (1999). **Ruh Hastalıklarından Korunma**. İstanbul: Gendaş Yayınevi
30. DAVIS,W.L., PHARES,C.S. (1967). Internal External Control as a Determinant of Information- Seeking in a Social Influence Situation. **Journal of Personality**,35.
31. DEMİR, N., (1998). Stresle Başa Çıkma Stratejileri ile Denetim Odağı Düzeyi Arasındaki İlişki: Bir Grup Lise Öğrencisi Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
32. DEMİRCİ,S.,(1998).Düşünme İhtiyacı Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri: Düşünme İhtiyacı, Kontrol Odağı İnancı ve Öğrenilmiş Güçlülük İlişkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

33. DEMİREL, Ö. (1993). **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Usem Yayınları.
34. DOHERTY, W.,(1983). Impact of Divorce on Locus of Control orientation in adult Women: A Longitudinal Study. **Journal of Personality and Social Psychology**, 44, 834-840
35. DÖKMEN, Y.,Z:, (2003) Çalışma Durumları Farklı Üç Grup Kadında Ruh Sağlığı, Kontrol Odağı İnancı ve Cinsiyet Rolü.**Türk Psikoloji Dergisi**.(2003)
36. DÖNMEZ, A, ve BAŞAL , H., (1984). Çevre Büyüklüğü ve 10 – 12 Yaş Grubu İlkokul Çocuklarında Denetim Odağı. **Psikoloji Dergisi**, 5 : 7 – 14
37. DÖNMEZ, A., (1985). Denetim Odağı, Kendine Saygı ve Üç Değişken: Çevre Büyüklüğü, Yaş, Aile Ortamı. **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 55: 4-15
38. DÖNMEZ, A., (1986). Denetim Odağı . A.Ü. **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1-2 : 259-280
39. DSM- IV **Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı**.(1994). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
40. ERKAL,B.,(1998).**Davranış Bozuklukları ve Uyum**. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Ders Notları
41. EROĞLU, F.,(2000) **Davranış Bilimleri**. İstanbul: Betaş yayınevi
42. EROL,A.,ve TOPRAK,G., ve YAZICI,F.,(2002).**Üniversite Öğrencisi Kadınlarda Yeme Bozukluğu ve Genel Psikolojik Belirtileri Yordayan Etkenler**. <http://www.turkpsikiyatri.com/tekMakale.aspx?gFPrkMakale=16>. (26.09.2005)

43. ERKUŞ, A.,(1994). **Psikolojik Terimler Sözlüğü**. Ankara: Doruk Yayıncılık
44. FEİST, J., and FEİST, G.,J. (2002). **Theories of Personality**. United States of America. New York.
45. FINDLEY, M.L. and COOPER,H.M.(1983)Locus of Control and Achievement: A Literature Review. **Journal of Personality and Social Psychology**, 44,2, 419-427
46. FRIEDMAN, L.M., DİES, R.R., (1974). Reaction of Internal and External Test- Anxious Students to Counseling and Behavior Therapies. **Journal of Counseling and Clinical Psychology**, Vol. 42, 921
47. FRIEDMAN, H.,S., and SCHUSTACK, M.,W.,(2003). **Personality, Classic Theories and Modern Research**. United States of America. New York
48. GEÇTAN, E., (1984). **İnsan Olmak- Varoluşun Bireysel ve Toplumsal Anlamı**. İstanbul: Adam Yayıncılık
49. GEÇTAN, E., (1994). **Psikodinamik Psikiyatri Ve Normaldışı Davranışlar**. İstanbul: Remzi kitabevi
50. GİDERER, H.,E., (1990). Fen Lisesi ile Ömer Seyfettin Lisesi Öğrencilerinin Denetim Odağına Göre Bazı Değişkenler Yönünden Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
51. GRANT, W.(1999). **13-19 Yaşları Arasındaki Gençler**.Ankara: Hekimler Birliği Yayıncılık.

52. GÜLAÇTI,F., **İnsan Doğası Felsefesi ve İçsel-Dışsal Denetim Odağı İlişkisi**.<http://fgul.8m.net/index2.htm>.(26.09.2005)
53. GÜNDÜZ, Z. (1986). Okul Başarısı ve Orta-1 Sınıf Öğrencilerinde Denetim Odağı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
54. HACIMUSAOĞLU, K., (1996) **Kişilik Özellikleri ve Yöneticilere Uygulanması, İstanbul'da Beyaz Eşya Sektöründe Orta Kademe Yöneticilerinin Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Araştırma**. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996
55. HIROTO, D., S.,(1974). **Locus of Control and Learned Helplessness**. Journal of Experimental Psychology, 102 : 187 – 193
56. HOOD,Y., MOORE, E., GARNER,M.,(1982). Locus of Control as a Measure of Ineffectiveness in Anorexia Nervosa. Journal of Consulting and Clinical Psychology, Vol 50,1
57. JOE, V., C. , (1971). Review of the Internal – External Control Construct as a Personality Variable. **Psychological Reports**, 28 : 619 – 640
58. JOHNSON, E.E., NORA, R.M.,BUSTORS, N.(1992). The Rotter I-E Scale as Predictor of Relapse in a Population of Compulsive Gamblers. **Psychological Reports**, 70,691-696.
59. KAĞITÇIBAŞI, Ç.(1988). **İnsan ve İnsanlar**. İstanbul: Evrim Yayınları
60. KALYONCU,A., MIRSAL, H., Pektaş, Ö., GÜMÜŞ, Ö.,TAN, D. ve BEYAZYÜREK, M. (2002). Alkol Bağımlılarında Suçluluk ve Utanç Duyguları.**Bağımlılık Dergisi**. Sayı 3.(160-164)

61. KALYONCU,A., MIRSAL, H., Pektaş, Ö., GÜMÜŞ, Ö.,TAN, D. ve BEYAZYÜREK, M. (2003) Remisyondaki Alkol Bağımlılarında Kontrol Odağı. Bağımlılık Dergisi. Cilt 4. Sayı 2. (Temmuz 2003)
62. KAPIKIRAN, N.,(1999). Lise Öğrencilerinde Başarı Sorumluluğu ve Başarı Kaygısının Bazı Psikopatolojik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
63. KAPIKIRAN, N.A. (1993). 11 – 12 Yaş Çocuklarında Denetim Odağına Bağlı Öğrenilmiş Çaresizlik Modelinin İncelenmesi ve Öğrenim Durumları Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesi.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
64. KAPIZ, S.,Ö.,(2002) İş- Aile Yaşam Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım. **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt 4. Sayı 3 (2002)
65. KAVAL, K.,(2001).12 Yaş Çocuklarında Denetim Odağını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
66. KILIÇ, M.(1987). Belirti Tarama Listesi (SCL- 90 R)nin Geçerlik ve Güvenirliği. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Cilt 1, Sayı2 : 45-52
67. KORKUT, F., (1986). İlkokul Öğrencilerinde Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
68. KÜÇÜKKARAGÖZ,H.,(1998). İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

69. MALKİ, R., (2001). Davranışlarda İç-Dış Kontrol Odağı ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
70. MİLLER, P.C., LEFCOURT,H.M., HOLMES,J.G., WARE, E.E.,& SALEH, W.E.,(1986). Marital Locus of Control and Marital Problem Solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 161-169.
71. MORGAN, T.,C., (1980). **Psikolojiye Giriş**. Ankara:1986
72. NOWICKİ, S. and STRICKLAND, B.R., (1973) . A Locus of Control Scale for Children. **Journal of Counseling and Clinical Psychology**, Vol.40.148-154
73. OFLAZ, F., (2001). Post Travmatik Stres Bozukluğu Gösteren Hastalarda Bir Hemşirelik Modelinin Kullanımının Semptom Düzeyine Etkisi., Ankara, 2001. www.turkpsikolojidergisi.org/Gecmis_Sayilar
74. ORVİN, H.G.,(1997).**Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları**. Ankara: HYB Yayıncılık
75. ÖGEL, G., (2001) **Gençler Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanma Yaygınlığı ile Özelliklerin Değerlendirilmesi**, (Araştırma Raporu) Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul
76. ÖNER, N., (1997). **Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
77. PERRY, and DICKENS, (1984). Perceived Control in the Classroom: Response-Outcome Contingency Training and Instructor Expressiveness Effects on Student Achivement and Causal Attributions. **Journal of Educational Psychology**. 76,5,966-981

78. PEKTAŞ, Ö., MIRSAL H., KALYONCU, A., TAN, D., BEYAZYÜREK, M.,(2003). Remisyondaki Alkol Bağımlılarında Kontrol Odağı. **Bağımlılık Dergisi**, Cilt:4, Sayı:4.
79. PETERSON,(1987). **A conceptual Difference Between Internal-External Locus of Control and Casual Attribution**. Psychological Reports, 60 : 203-209
80. PHARES, E.,(1976). **Locus of Control in Personality**. Moristown, NJ: General Learning Press.
81. ROTTER, J.,B. (1966). Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement. **Psychological Monographs**.80, 1.
82. ROTTER,J.B., CHANCE, J.E., PHARES, E.J.,(1972). **Applications of a Social Learning Theory of Personality**. New York:Holt
83. ROTTER, J.,B.,(1975). Some Problems and Misconceptions Related to the Construct of Internal Versus External Control of Reinforcement. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 43, 56-67
84. ROTTER J.B., HOCHREICH, D.J.,(1975). **Personality**. Glenview, IL:Scott, Foresman.
85. ROTTER, J.B., (1982). The Development and Application of Social Learning Theory. New York : Praeger.
86. ROTTER, J.B.,(1990). Internal Versus External Control of Reinforcement. **American Psychologist**, 45,

87. SARPER, N., (2001). Yetiştirme Yurdunda Yetişen Çocuklar ile Ana- Baba Yanında Yetişen Çocukların Denetim Odaklarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
88. SAYAR, M.K., ÖZTÜRK, M., ve ACAR, B., (2000). Aşırı Dozda İlaç Alımıyla İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Psikolojik Etkenler. **Klinik Psikofarmakoloji Bülteni**. Cilt 10. Sayı 3.
89. SEVERİN, G.(2000). **Ergenlik Çağının Tehlikeleri- Ne Demeli? Nasıl Davranmalı?**. Ankara: Çocuk ve Aile Kitapları
90. SOLAK, A.,(2003). Yaratıcılık ve Denetim Odağı Arasındaki İlişki: İlköğretim Öğrencileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. Proje Çalışması. D.E.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
91. STRICKLAND, B., R., (1978). Internal – External Expectancies and Health Related Behaviours. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 48 : 1192 – 1211
92. STRICKLAND, B., R., (1989). Internal- External Control Expectancies. **American Psychologist**, 44 :1-12
93. SÜBAŞI, G.(2000). Sınav Kaygısı ve Denetim Odağının Akademik Başarıyı Yordama Gücü. **Eğitim Yönetim Dergisi**. Sayı 14
94. ŞAR, A.H.(1997). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Denetim Odağı ve Kişilik Tercihlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
95. TAPÇAN, K.T., (2002). Ebeveyn Tutumları İle İlköğretim 6 – 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Denetim Odağı İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

96. TÜKEL,R.,ve GÖK, Ş.,(1996). Kontrol Odağının Yaş, Anksiyete ve Depresyon ile İlişkisi.
www.turkpsikiyatri.com/summary.aspx?gFPrkMakale=197
97. USLU, M. (2001). Resmi Eğitim Kurumlarında Çalışan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uzmanlarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Danışmanların Denetim Odağı ve Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
98. UZUNÇARŞILI, Ü.ve GENÇ, E.,Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi., Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü., İstanbul (<http://metu.edu.tr/~psi/obildiri.htm>)
99. WALDEN, T.A., and RAMEY, C.T. (1983). Locus of Control and Academic Achievement: Results from a Preschool Intervention Program. **Journal of Educational Psychology**. 75,3,347-358
100. YAĞCI, F., (1999). **Genel Liselerde Okuyan Öğrencilerin Denetim Odağı ve Güdülenme Düzeyleri İle Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**(Gaziantep Örneği)(Ocak,1999)
101. YANBASTI, G.(1996). **Kişilik Kuramları**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
102. YEŞİLYAPRAK, B., (1988). Lise Öğrencilerinin İçsel Yada Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi. SosyalBilimler Enstitüsü .
103. YÖRÜKOĞLU, A. (2004). **Gençlik Çağı**. İstanbul: Özgür Yayınları.

EK-1

A-KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Bu form sizlerin uyum sorunlarını belirlemeye yönelik olarak yapılacak bir araştırmaya ışık tutmak için hazırlanmıştır.

Aşağıda sizinle ilgili bilgiler sorulmaktadır. Vereceğiniz cevaplar durum ve görüş belirttiği için “doğru” veya “yanlış” diye bir ayırım söz konusu değildir. Bu nedenle sorulara vereceğiniz cevapların gerçekçi olması araştırmaya katkınızı daha fazla arttıracaktır.

Araştırmanın eğitim alanındaki bilimsel çalışmalara yararlı olması açısından bu madde ve ifadeleri doğru ve samimi bir biçimde cevaplamanız önemlidir.

*Bilgi formunda sizin çeşitli özelliklerinizi belirlemeye yönelik ifadeler vardır. Adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Vereceğiniz cevaplar **gizli** tutulacaktır.*

Bilimsel katkınız için teşekkür eder, başarılar dilerim.

Belirtilen seçeneklerden uygun olan kutucuğa (X) işareti koyunuz.

Şeyda ŞENGÜDER

1. **CİNSİYETİNİZ** KIZ ERKEK
2. **YAŞINIZ** 13-14 17 18 Diğer
3. **Şu anda eğitim görmekte olduğunuz sınıf düzeyi**
 9.sınıf 11.sınıf
4. **Anne ve Babanın durumu**
ANNE BABA
 Sağ Sağ
 Ölü Ölü
 Ayrı Ayrı
5. **Kardeş sayısı**
 Tek çocuğum 1 2 3 4 5'den fazla
6. **Kaçıncı çocuğunuz? Belirtiniz.....**
7. **Anne- Babanın evlilik durumu**
 Evli
 Boşandılar
 Annem vefat etti
 Babam vefat etti
8. **Annenizin eğitim durumu**
 İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu
 Üniversite mezunu Diğer
9. **Babanızın eğitim durumu**
 İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu
 Üniversite mezunu Diğer
10. **Kardeşlerin eğitim durumu**
 İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu
 Üniversite mezunu Diğer
11. **Annenizin iş durumu**
 Ev hanımı Emekli Memur
 İşçi Serbest Diğer
12. **Babanızın iş durumu**
 Ev hanımı Emekli Memur
 İşçi Serbest Diğer
13. **Ailenin aylık toplam geliri**
 400YTL'nin altı 400-800 YTL arası 800-1500 YTL arası 1500 YTL'den fazla

14. Yaşamınızın en uzun geçtiği yer

Köy Kasaba İlçe İl Yurtdışı

15. Şu anda oturduğunuz ev

Kendimize ait Kira Lojman Yakınlarımızın yanında kalıyorum

16. Kendinize ait çalışma odası

Var Yok

17. Evde sorunlarınız paylaştığınız bir yakınınız var mı?

Var Yok

18. Daha önce rehberlik servisine veya psikologa başvurduğunuz mu?

Başvurdum Başvurmadım

19. Başvurdu iseniz hangi konularda yardım aldınız?

Aile içi problemler Arkadaşlık ilişkileri Kişisel problemler
 Diğer

.....
Teşekkürler...

EK-2

B – NOWICKI- STRICKLAND DENETİM ODAĞI ÖLÇEĞİ

Açıklama

Aşağıda bir dizi soru bulunmaktadır. Her sorunun cevabı sorunun yanındaki “Evet” ve “Hayır” kelimeleri olarak verilmiştir. Sorunun cevabı size göre “Evet” ise evetin altına (X) işareti koyunuz. “Hayır” ise hayırın altına (X) işareti koyunuz. Bu sorulara verdiğiniz cevaplarla görüşlerinizi ve düşüncelerinizi açıklayacaksınız. Samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

	EVET	HAYIR
1. Çözmeye uğraşmadan da çoğu sorunlarınızın kendi kendine çözüleceğine yok olacağına inanır mısınız?		
2. Soğuk almayı engelleyebileceğinize inanıyor musunuz?		
3. Bazı çocuklar doğuştan şanslı mıdır?		
4. Derslerinizde iyi notlar almanın sizin için çok önemli olduğu kanısında mısınız?		
5. Kendi kusurunuz olmayan şeylerden dolayı sık sık suçlandığınız olur mu?		
6. Yeterince çalışan herkesin her dersten geçebileceğine inanır mısınız?		
7. Zaten her şeyin istenen biçimde sonuçlanmadığı düşüncesiyle, çok çalışmanın hiçbir işe yaramadığı kanısında mısınız?		
8. Sabahtan iyi başlayan bir günün, ne yaparsanız yapın iyi bir gün olacağını inanır mısınız?		
9. Çoğu zaman anne-babaların, çocuklarının söylediklerine gereken önemi verdikleri kanısında mısınız?		
10. İyi dileklerde bulunmanın, iyi şeylerin olmasını sağlayacağına kanısında mısınız?		
11. Cezalandırıldığınız zaman, genellikle bunun uygun bir nedene dayanmadığı izleniminde mi olursunuz?		
12. Bir arkadaşınızın düşüncesini değiştirmenin genellikle güç olduğu kanısında mısınız?		
13. Seyircilerim alkış ve desteklerinin, bir spor takımın kazanmasına şanstın daha fazla yardım edeceği kanısında mısınız?		
14. Herhangi bir konuda anne-babanızın düşüncesini değiştirebilmenin çok güç olacağı kanısında mısınız?		
15. Çoğunlukla kendi kararlarınızın kendiniz tarafından alınmasını anne-babanızın iyi karşılaması gerektiği kanısında mısınız?		
16. Yanlış bir şey yaptığınızda onu düzeltmek için yapabileceğiniz pek bir şey olmadığı kanısında mısınız?		
17. Çocukların çoğunun sporda doğuştan yetenekli olduğuna inanıyor musunuz?		
18. Aynı yaştaki arkadaşlarınızın çoğu sizden daha kuvvetli midir?		
19. Çoğu sorunları, güçlükleri çözmeyen en iyi yolunun onları boş vermek olduğu kanısında mısınız?		
20. Arkadaşlarınızı seçmenin elinizde olduğu kanısında mısınız?		
21. Dört yapraklı yonca bulsanız, bunun şans getireceğine inanır mısınız?		
22. Ödevlerinizi yapıp yapmamanın alacağınız notlar üzerinde etkili olduğu kanısında mısınız?		
23. Kendi yaşınızdaki bir çocuk size vurmaya kalkıştırsa onu durdurmak için yapabileceğiniz hiçbir şey olmadığı kanısında mısınız?		
24. İnsanların sizden hoşlanıp hoşlanmamalarının kendi davranışlarınıza bağlı olduğu kanısında mısınız?		
25. Hiç uğur getirmediğine inandığınız herhangi bir şey taşır mısınız?		
26. Anne-babanızdan yardım istediğinizde genellikle size yardımcı olurlar mı?		

27. Size kötü davrandıklarında, genellikle bunun hiçbir nedeni olmadığı kanısında mısınız?		
28. Çoğunlukla bugün yaptıklarınızla gelecekte olabilecekleri değiştirebileceğiniz düşünür müsünüz?		
29. Ne yaparsanız yapın meydana gelecek kötü şeyleri durduramayacağınıza inanıyor musunuz?		
30. Sürekli denemelerle çocukların kendi davranışlarına yön verebilecekleri kanısında mısınız?		
31. Evinizde işlerin yolunda gitmesi için sizin çalışmanızın çoğunlukla yararsız olduğu kanısında mısınız?		
32. İyi şeylerin ancak çok çalışma sonucunda meydana gelebileceği kanısında mısınız?		
33. Akranlarınızdan biri size düşman olmak istiyorsa bu düşmanlığı değiştirmek için yapabileceğiniz pek bir şey olmadığını kanısında mısınız?		
34. Arkadaşlarınıza yaptırmak istediğiniz herhangi bir şeyi kolayca yaptırabileceğiniz kanısında mısınız?		
35. Genellikle, evde ne yemek istediğiniz konusunda size pek fazla söz düşmediği kanısında mısınız?		
36. Biri sizden hoşlanmadığında bu konuda yapabileceğiniz pek bir şey olmadığı kanısında mısınız?		
37. Diğer çocukların çoğunun sizden daha akıllı olması nedeni ile okulda çalışıp çabalamanın hemen hemen yararsız olduğu kanısında mısınız?		
38. Gelecek ile ilgili planlar yapmanın yararına inanıyor musunuz?		
39. Çoğunlukla aile kararları üzerinde size çok az söz düştüğü kanısında mısınız?		
40. Akıllı olmanın şanslı olmaktan daha iyi olduğunu düşünüyor musunuz?		

EK-3

C – RUHSAL BELİRTİ TARAMA LİSTESİ SCL-90- R

Açıklama

Aşağıda zaman zaman herkeste olabilecek yakınma ve sorunların bir listesi vardır. Lütfen her birini dikkatlice okuyunuz. Sonra bu durumun bugün de dahil olmak üzere son bir ay içinde sizi ne ölçüde huzursuz ve tedirgin ettiğini göz önüne alarak aşağıda belirtilen tanımlamalardan uygun olanının numarasını karşısındaki boşluğa yazınız. Düşüncenizi değiştirirseniz ilk yazdığınız numarayı tamamen siliniz. Lütfen başlangıç örneğini dikkatle okuyunuz ve anlamadığınız bir cümle ile karşılaştığınızda uygulayan kişiye danışınız.

Örnek :

Aşağıda belirtilen sorundan
ne ölçüde rahatsız olmaktadır?
Cevap

Tanımlama :

0 Hiç
1 Çok az
2 Orta derecede
3 Oldukça fazla
4 Aşırı düzeyde

Örnek : Bel ağrısı ... 3 ...

1. Baş ağrısı
2. Sinirlilik ya da içinin titremesi
3. Zihinden atamadığınız yineleyici (tekrarlayıcı) hoş gitmeyen düşünceler
4. Baygınlık ve baş dönmeler
5. Cinsel arzuya ilginin kaybı
6. Başkaları tarafından eleştirilme duygusu
7. Herhangi bir kimsenin düşüncelerinizi kontrol edebileceği fikri
8. Sorunlarınızdan pek çoğu için başkalarının suçlanması gerektiği fikri
9. Olayları anımsamada (hatırlamada) güçlülük
10. Dikkatsizlik veya sakarlıkla ilgili endişeler
11. Kolayca gücenme, rahatsız olma hissi
12. Göğüs veya kalp bölgesinde ağrılar
13. Caddelerde veya açık alanlarda korku hissi
14. Enerjinizde azalma veya yavaşlama hali
15. Yaşamınızın sona ermesi düşünceleri
16. Başka kişilerin duymadıkları sesleri duyma
17. Titreme
18. Çoğu kişiye güvenilmemesi gerektiği düşüncesi
19. İştah azalması
20. Kolayca ağlama
21. Karşı cinsten kişilerle ilgili utangaçlık ve rahatsızlık hissi
22. Tuzağa düşürülmüş veya tuzağa yakalanmış hissi
23. Bir neden olmaksızın aniden korkuya kapılma
24. Kontrol edilmeyen öfke patlamaları
25. Evden dışarı yalnız çıkma korkusu
26. Olanlar için kendini suçlama
27. Belin alt kısmında ağrılar
28. İşlerin yapılmasında erteleme düşüncesi
29. Yalnız hissi
30. Karamsarlık hissi
31. Her şey için çok fazla endişe duyma

32. Her şeye karşı ilgisizlik hali
33. Korku hissi
34. Duygularınızın kolayca incitilebilmesi hali
35. Diğer insanların sizin düşündüklerinizi bilmesi hissi
36. Başkalarının sizi anlamadığı veya hissedemeyeceği duygusu
37. Başkalarının sizi sevmediği ya da dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi
38. İşlerin doğru yapıldığından emin olabilmek için çok yavaş yapmak
39. Kalbin çok hızlı çarpması
40. Bulantı veya midede rahatsızlık hissi
41. Kendini başkalarından aşağı görme
42. Adele (kas) ağrıları
43. Başkalarının sizi gözlediği veya hakkınızda konuştuğu hissi
44. Uykuya dalmada güçlük
45. Yaptığınız işleri bir ya da birkaç kez kontrol etme
46. Karar vermede güçlük
47. Otobüs, tren, metro gibi araçlarla yolculuk etme korkusu
48. Nefes almada güçlük
49. Soğuk ve sıcak basması
50. Sizi korkutan belirli uğraş, yer veya nesnelere kaçınma durumu
51. Hiç bir şey düşünmeme hali
52. Bedeninizin bazı kısımlarında uyuşma, karıncalanma olması
53. Boğazınıza bir yumru tıkanmış hissi
54. Gelecek konusunda ümitsizlik
55. Düşüncelerinizi bir konuya yoğunlaştırmada güçlülük
56. Bedeninizin çeşitli kısımlarında zayıflık hissi
57. Gerginlik veya coşku hissi
58. Kol ve bacaklarda ağırlık hissi
59. Ölüm ya da ölme düşünceleri
60. Aşırı yemek yeme
61. İnsanlar size batığı veya hakkınızda konuştuğu zaman rahatsızlık duyma
62. Size ait olmayan düşüncelere sahip olma
63. Bir başkasına vurmaya, zarar vermeye, yaralamaya dürtülerinin olması
64. Sabahın erken saatlerinde uyanma
65. Yıkanma, sayma, dokunma gibi bazı hareketleri yenileme hali
66. Uykuda huzursuzluk, rahat uyuyamama
67. Bazı şeyleri kırıp dökme isteği
68. Başkalarının yanında kendini çok sıkılgan hissetme
69. Başkalarının yanında kendini çok sıkılgan hissetme
70. Çarşı, sinema gibi kalabalık yerlerde rahatsızlık hissi
71. Her şeyin bir yük gibi görünmesi
72. Dehşet ve panik nöbetleri
73. Toplum içinde yer içerken huzursuzluk hissi
74. Sık sık tartışmaya girme
75. Yalnız bıraktığınızda sinirlilik hali
76. Başkalarının sizi başarılarınız için yeterince takdir etmediği duygusu
77. Başkalarıyla birlikte olunan durumlarda bile yalnızlık hissetme
78. Yerinizde durmayacak ölçüde rahatsızlık duyma
79. Değersizlik duygusu
80. Size kötü bir şey olacmış duygusu
81. Bağırmaya ya da eşyaları fırlatma
82. Topluluk içinde bayılacağınız korkusu
83. Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömürecekleri duygusu
84. Cinsellik konusunda sizi çok rahatsız eden düşüncelerinizin olması

85. Günahlarınızdan dolayı cezalandırmanız gerektiği düşüncesi
86. Korkutucu türden düşünce ve hayaller
87. Bedeninizde ciddi bir rahatsızlık olduğu düşüncesi
88. Başka bir kişiye karşı asla yakınlık duymama
89. Suçluluk duygusu
90. Aklınızda bir bozukluğun olduğu düşüncesi